EYLÜL 2019 • YIL: 2 • SAYI: 19 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

TAŞKAFALILIKTAN KURNAZLIĞA GİDEN YOL
Afşar Timuçin
MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ
Yalçın Küçük
DÜŞÜNCELERİYLE TEVFİK FİKRET
Turan Alptekin
ÜÇ MEZAR
Taylan Kara
FRANKFURT DEYİŞLERİ
Hayrettin Ökçesiz
AKDENİZ ŞİİRLERİ
Özkan Mert
KAZDAĞLARI'NIN KADERİ NE OLACAK?
Prof. Dr. Ali Demirsoy
TİYATROMUZ ÜRETKEN BİR YAZARINI TUNCER CÜCENOĞLU'NU KAYBETTİ
Hülya Nutku

Yiyin efendiler yiyin, bu hân-ı zî-safâ sizin
Doyunca, tıksırınca çatlayıncaya kadar yiyin.
Tevfik Fikret

YENİ GELEN'İ DÜZENLİ OKUMAK İÇİN ABONE OLABİLİRSİNİZ!

Tekelleşmiş gazete dağıtım şirketi Yeni Gelen'i sizlere ulaştırmamızın önünde engeldir. Kısıtlı olanaklarla yayınlanan Yeni Gelen'i ancak büyük şehirlerde merkezi kitabevlerinde satışa sunabiliyoruz.

Yeni Gelen'i düzenli izlemeniz için abone olmanızı öneriyoruz. Her ay postayla adresinize gönderilecektir. Bu aynı zamanda sizin olduğu kadar bizim için de önemli bir kolaylıktır. Kâğıt Şyatlarının son bir yıl içinde iki katına yaklaştığı koşullarda, yazarlarının ve okurlarının dayanışmasıyla yayınlanan Yeni Gelen'in yeterli sayıda aboneye ulaşması, yayınını sürdürmesinin en temel dayanağıdır.

Bu nedenle abonelerimizin Şubat ayında aboneliklerini yenilemeleri yaşamsal önemdedir. Yeni Gelen'i okuma özgürlüğü için aboneliğinizi sürdürmenizi ve arkadaşlarınıza önererek bize yeni okurlar kazandırmanızı bekliyoruz.

ABONELERİMİZE YALÇIN KÜÇÜK'ÜN HABERCİ KİTABINI ARMAĞAN EDİYORUZ!

Yeni Gelen'e abone olanlara Yalçın Küçük'ün kırk yıllık yazarlığının ve aydın mücadelesinin bir özeti niteliğindeki HABERCİ kitabını armağan ediyoruz. Mızrak Yayınları'nca yayınlanan 612 sayfalık bu dev yapıt, aynı zamanda Türkiye'nin 50 yıllık politik ve düşünsel tarihçesini içeriyor. Yalçın Küçük'ün, Türkiye'yi bugünlere getiren olay ve süreçleri nasıl önceden görüp haber verdiğinin de şaşırtıcı bir belgesi...

ABONELİK KOŞULLARI:

Yeni Gelen'in 12 Aylık abonelik bedeli 150 lirayı

YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR58 0003 2000 0000 0037 9759 29

Hesabına veya

YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU POSTA ÇEKİ hesabına yatırdıktan sonra, adres bilgilerinizi yenigelendergisi@gmail.com adresine iletmeniz yeterlidir.

İÇİNDEKİLER

2 • **YENİ GELEN'E ABONE OLMAK NEDEN GEREKLİ?**
B. SADIK ALBAYRAK

3 • **SABAH KUŞLARINI BEKLERKEN**
CAFER YILDIRIM

4 • **TAŞKAFALILIKTAN KURNAZLIĞA GİDEN YOL**
AFŞAR TİMUÇİN

9 • **GECENİN GÖLGESİ**
ASIM GÖNEN

10 • **MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ**
YALÇIN KÜÇÜK

17 • **BİR ÇOCUK SAFLIĞI AŞKIMIZ/ SÜREYYA**
MUSTAFA GÖKSOY

18 • **DÜŞÜNCELERİYLE TEVFİK FİKRET**
TURAN ALPTEKİN

24 • **İKİSİ İSİMLİ BİRİ İSİMSİZ, İKİSİ YAKIN BİRİ UZAK ÜÇ MEZAR**
TAYLAN KARA

26 • **AKDENİZ ŞİİRLERİ**
ÖZKAN MERT

28 • **TİYATROMUZ ÜRETKEN BİR YAZARINI TUNCER CÜCENOĞLU'NU KAYBETTİ**
HÜLYA NUTKU

37 • **FELSEFE SOHBETLERİ FELSEFE KENDİNİ BİLMEKLE BAŞLAR**
MUSTAFA TOPAL

40 • **TARTIŞMA YETMİYOR "POLEMİK" ZAMANIDIR!-4 "RÖNESANS'INI YARATAMAYAN BİR TOPLUMA MUTLAKA DAYATILMIŞ BİR RÖNESANS VARDIR!"**
EKREM ATAER

43 • **YORGUN**
MESUT AVCI

44 • **BİR KİTABI OKURKEN BAŞKA BİR KİTABA GİTMEK**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

47 • **YÖRÜNGE**
ALTAY TAŞKIN

48 • **GELECEKLE BULUŞMAKTIR SANAT**
ASIM ÖZTÜRK

52 • **ALKIŞLARLA ADLİ YIL AÇILIŞI**
FİKRET İLKİZ

55 • **HARMAN YERİ**
İBRAHİM KARACA

56 • **ARTIK BİLİNÇLİ TEPKİ GÖSTERELİM: KAZDAĞLARI'NIN KADERİ NE OLACAK?**
PROF. DR. ALİ DEMİRSOY

59 • **KAZDAĞLARI DİRENİYOR**
HAYRETTİN GEÇKİN

62 • **BİR DOST**
SU HARMA

64 • **UMUT HIRSIZLIĞI**
EFE EĞİLMEZ

67 • **UTANCIN ACI TARİHİ**
TAN DOĞAN

68 • **HER ŞEYİ BİÇMEYE KARAR VERİNCE KENDİ BACAKLARINI DA ESİRGEMEYENLER**
B. SADIK ALBAYRAK

74 • **FRANKFURT DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 2 • SAYI: 19 • EYLÜL 2019
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ŞİİR EDİTÖRÜ:
CAFER YILDIRIM
Yeni Gelen için şiirlerin, editörümüzün cfryildirim@hotmail.com e-posta adresine gönderilmesi rica olunur.

ÖYKÜ EDİTÖRÜ:
EVİN OKÇUOĞLU

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR

KAPAK FOTOĞRAFI
ALİ ÖZ

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0537 240 55 54
WEB: www.yenigelen.com
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO
KARŞILIĞI TL'DİR

YENİ GELEN'E ABONE OLMAK NEDEN GEREKLİ?

Çünkü artık bağımsız ve nitelikli dergiler için gazete bayilerine dağıtım olanakları kalmamıştır. Gazete dergi dağıtımcısı tekel, Yeni Gelen gibi, sermayeye dayanmayan, yazar-okur dayanışmasıyla yayınlanan gazete ve dergiler için karşılanması olanaksız fiyatlarla bu işi yapmaktadır. Bu nedenle Yeni Gelen'i çıkartırken dağıtımda bir yıllık okurluk iradesini göstererek abone olanları, postayla ulaştıracağımız okuru temel aldık. Bir buçuk yılı geçen deneyimimiz, ülkenin her kurumu gibi ptt'nin işleyişini de çökerten akp tahribatına rağmen haklı olduğumuzu kanıtladı. Yüzlerce Yeni Gelen'in kaybolmasını, gecikerek okura ulaşmasını, bazı abonelerimize iki kere göndermeyi göze alarak bütün engellere rağmen yine de umduğumuzun ötesinde aboneye Yeni Gelen'i ptt yoluyla ulaştırmayı başardık.

Şimdi bunu yeni abonelerle iki katına çıkarmak ve Yeni Gelen'i daha çok kişiye okutmak zorundayız.

***

Yeni Gelen'e neden abone olmak gerekiyor?

Çünkü artık sayıları giderek azalan kitabevlerine dağıtarak da yayını sürdürmek olanağı yoktur. Abonelerin yanı sıra her ay yüklü Kargo paraları ödeyerek Anadolu'daki belli başlı kitabevlerine Yeni Gelen'i gönderiyoruz. Fakat istisnaları ayrı tutarsak, bir buçuk yıldır bu kitabevlerinden bırakın herhangi bir gazete parası almayı, ne kadar satılıyor, kitabevi rafında sergileniyor mu, satılmayanları ne yaptılar sorularının cevabını bile alamadık. Eğer Anadolu'da bu kitabevlerinden satın alan okurlarımız varsa, ödedikleri paranın bir kuruşunun bile Yeni Gelen'e gelmediğini bilmelerinde yarar var.

İstisnaları ayrı tutmak ve teşekkürlerimizi yazmak zorundayız: Manisa Beşeri Kitabevi'nden yazar Mehmet Beşeri dostumuz, sağ olsun, satılmayan gazetelerin bile parasını göndererek bizi destekliyor. İnadımızı bileyliyor. Trabzon Ra Kitabevi birkaç ayda bir gazete iadelerini göndererek bu üniversite şehrinde 2 veya 3 okurumuz olduğunu bilmemizi sağlıyor. Cehaletin koyuluğunu, işimizin güçlüğünü hep anımsatıyor. Ve Ankara Kızılay'da Turhan Kitabevi'ne teşekkür borçluyuz, büyük bir titizlikle birkaç ayda bir iadeleri ve satılanların bedelini gönderiyor.

Bu durumda Yeni Gelen'i Anadolu'daki kitapçılardan edinen okurlarımızın da abone olmayı düşünmelerinde yarar var. Böylelikle binbir emekle çıkan Yeni Gelen'in çok gereksinim duyduğu paraların kitabevi esnafının kasasına gitmesine engel olurlar.

***

Neden Yeni Gelen'e abone olmalıyız?

Çünkü Afşar Timuçin'i, Yalçın Küçük'ü, Ali Demirsoy'u, Hülya Nutku'yu, Orhan Gökdemir'i, Taylan Kara'yı, Turan Alptekin'i, Ulvi Özdemir'i, Cafer Yıldırım'ı, İbrahim Karaca'yı okumak ve anlamak zorundayız. Adını yazamadığım yazar ve şairlerimizi, Yeni Gelen'le birlikte gelen genç arkadaşlarımızı okumak, tartışmak, içine itildiğimiz bu karanlıktan kurtulmak için birbirimizi geliştirmek zorundayız. Bunun için Yeni Gelen'i yaşatmak zorundayız.

Sevindirici bir haberle devam edeyim; yazılarına bir süre ara veren Afşar Timuçin Hocamız, bu sayıda cehaletin ve yanlış eğitimin yarattığı taşkafalı insanı ele aldığı yazısıyla Yeni Gelen okurlarının özlemini gideriyor. Hülya Nutku Hocamız, geçen ay yitirdiğimiz çalışkan oyun yazarımız Tuncer Cücenoğlu'nu ve yapıtlarını yazdı. Bu sayıda yakıcı bir toplumsal soruna kapağımızla ve iki yazıyla dikkat çekiyoruz. Ali Demirsoy Hocamızın Kaz Dağları'nın altın arayıcılarınca yok edilmesine karşı bilimsel açıklaması çok kesin ve ikna edici sonuçlar çıkarıyor. On binleri eyleme geçiren halk direnişine katılan yazarımız Hayrettin Geçkin, durumu gözlemlerine dayanarak özetliyor.

Sıcak tatil demeden yine dopdolu bir Yeni Gelen hazırladık ve emeklerimizin yerini bulması sizlere ulaşmasına bağlı.

***

Neden Yeni Gelen'e abone olmak gerekiyor?

Çünkü Yeni Gelen, aklımızı küçülten sosyal medyaya karşı aklımızı geliştiren bilimsel, felsefi ve sanatsal bilgi alışverişinin yayınıdır.

Neden Kaz Dağları'nın ormanlarının kazınmasına, siyanürle suyunun ve havasının kirletilmesine engel olmak zorundaysak Yeni Gelen'e de o nedenle abone olmak zorundayız. Nasıl ki doğayı korumak kendimizi korumaksa, ağacı, toprağı savunmak gelecek çocuklarımızı yaşatmaksa Yeni Gelen'i okumak ve okutmak da, bize göre, cehaletin insanlığımızı, kültürümüzü kazımasına direnmektir.

Yeni Gelen yazar-okurların diktiği bir fidandır; birlikte onun bir aydınlanma ağacı olması için okur sevgisi ve ilgisini eksik etmeyelim...

B. Sadık Albayrak

SABAH KUŞLARINI BEKLERKEN

Cafer Yıldırım

Zamanların uzak mevsimlerinden, anlamların çözülmemiş geçmişlerinden geldim.
Tesadüflerin tesadüflerle ilişkisi o kadar karmaşıktı ki.
O karmakarışık ilişkilerden sıradan bir ses, hiç kimsenin görmekten şaşırmadığı bir suret olarak geldim.
Bir tarafımda Darwin'in evrim teorisi, diğer tarafımda yaratılış çaresizliği...
Niçin diye sorular büyüttüm aklımın gizli koyaklarında.
Tabiat ve tanrılar beni esirgediler ve gerçek kıldılar, niçin?
Ne çok hayattan geçtim kısacık günlerde. An'ların rahmetinde cinneti gördüm.
Kabul ettim, katlandım. Sevdim ve çok acı çektim.
Vakit zamanın karnını durmadan tekmeliyor. Bir metro istasyonundayım şu an.
Sizler sabahın sisli karanlıklarında yine koşuşturuyor olacaksınız. Yollar olacak, ezanlar olacak, kelimeler ve kaygılar olacak. Hatta aşk olacak taranmış saçlar gibi hüzünsüz, hüzünlü bakışlar kadar dokunaklı.
Beni hiç ısıtmayan güneş yine sizinle olacak. Bir armağan olarak bırakıyorum size içinden bin yıllık bir yolu yürüyerek geçtiğim geceyi.
Artık yağmurları hiç kullanmayacağım. Güz günleri için aldığım yağmurluğu hiç giymeyeceğim.
Bankalar sizinle kalsın. Reklam panoları sizinle kalsın. Ne yas ne şenlik. Mesafeler istiyorum. Bir daha geri dönemeyeceğim kadar uzak ve emin.
Ne felçli zihinler ne iç acıtan kötürüm bedenler. Ve sahte babalanmalar, hesaplanmış insan severlikler, cesur demagoji hünerleri ve kepaze alkışlar... Ve ne düğün ne cenaze.
Vatanlar ve bayraklar da sizin olsun. Durmadan işlesin ihanet mahkemeleri. Cepsiz ve düğmesiz cüppelerinin koruyucu sığınaklarında bütün gerekçeli kararlarını yazsın yargıçlar. Törenleri şenlendirsin kalpazanlar. O şenlik fotoğrafları basılsın gazetelerde. Aklansın ahlak, rahatlasın vicdan.
O kendinden emin, o keyfinden zil zurna her şeyi size bırakıyorum.
Sadece bir insan olmanın büyüsüdür beni cezbeden.
Kuşku duymuyorum, endişe etmiyorum.
Evrenin yeni bir kapısını çalmak istiyorum.
Vakit ulaştı yolculuğun gecesine,
Sabah kuşlarıyla birlikte uyanmak istiyorum.

TAŞKAFALILIKTAN KURNAZLIĞA GİDEN YOL

Afşar Timuçin

Honore Daumier

Taşkafalıda düşünme esnekliği yoktur. Taşkafalılık yalnız düşünce açısından değil duygu açısından da köşeliliktir. Taşkafalının dünya yıkılsa değiştirilemez kanıları ve kimselerin sarsamayacağı sözde ilkeleri vardır. Başkalarının görüşlerine kesinlikle kapalı duran taşkafalı kardeşimiz tek doğru düşünenin kendisi olduğuna ve dolayısıyla varlığının başkaları için bir armağan olduğuna inanır. Benmerkezciliği o kadar ileriye götürmüştür ki ona göre başkalarının yalnız görüşleri değil anıları özlemleri tutkuları bile yanlıştır.

İyi eğitilmiş insanın en güzel en sevimli yanı esnek düşünme yatkınlığıdır. Hoşgörünün kaynağı da burada değil mi? Bilincimiz geliştikçe yaşama daha geniş bakmaya, özellikle olasılıkları göz önünde tutmaya, gerçekliği kafamıza göre eğip bükmeden tüm çeşitliliğiyle kavramaya yöneliriz, ya hep ya hiç anlayışından uzak dururuz. Bilmediğimiz ve özellikle uzmanı olmadığımız özgül konularda açık pencereden sarkar gibi görüşler üretmeden önce ben kimim sorusunu kendimize birkaç defa sorarız. Taşkafalı diye nitelediğimiz insan bunun tam tersini yapar. O kendine son derece güvenir. Taşkafalıda düşünme esnekliği yoktur. Taşkafalılık yalnız düşünce açısından değil duygu açısından da köşeliliktir. Taşkafalının dünya yıkılsa değiştirilemez kanıları ve kimselerin sarsamayacağı sözde ilkeleri vardır. Başkalarının görüşlerine kesinlikle kapalı duran taşkafalı kardeşimiz tek doğru düşünenin kendisi olduğuna ve dolayısıyla varlığının başkaları için bir armağan olduğuna inanır. Benmerkezciliği o kadar ileriye götürmüştür ki ona göre başkalarının yalnız görüşleri değil anıları özlemleri tutkuları bile yanlıştır. Bu yüzden hep birilerine yol gösteren taşkafalı geri kalmış kalabalıkların içinde yalnız kalmış adam rolünü oynar: efendim üstün insanların yalnızlığı bir yaşam gerçeği değil midir? Oysa çevresi kendi gibi adamlarla doludur.

Taşkafalılar aşırı ölçülerde gururlu kimselerdir. Onlar onurlu kimseler midir? Onurla gururun aynı sepete koyulamayacağını hepimiz biliriz. Taşkafalı kendi anlayışı içinde azçok tutarlı düşünür: görüşleri ya da bilgileri gerçeklikle uyuşuyor olmasa da mantığı sağlam ve usavurmaları yerli yerindedir. Ancak bu tür bir düşünsel ve duygusal etkinlikle hemen her zaman temelsiz yargılar üretilebilir. Bu yüzden taşkafalıyı doğrular ürettiğini düşünürken yanlışlar üreten adam diye nitelendirebiliriz. Gerçeklikle hiç uyuşmayan duygusallıkların ürünü diyebileceğimiz bir takım geldigeçti takıntılar onda sağlam düşünce verileri gibi etkindir. Bu takıntılar saplantı özellikleri kazandıklarında tehlikeli olmaya başlarlar. Taşkafalı genelde hiç bitmeyen bir düşmanlık saplantısıyla yaşar: ya o birilerine düşmandır ya da birileri ona düşmandır. O sık sık birilerinin ondan nefret ettiğini düşünür ya da o birilerinden nefret eder ve çok zaman bir adaletsizliğin kurbanı olduğu duygusunu yaşar: adaletin yerine getirilmesi için doğrudan yüksek hukuk makamlarına başvurduğu, dilekçe üzerine dilekçe verdiği olur. Yüreğinde yatan başlıca duygu intikam duygusudur.

İşin hekimlikle ilgili yönü bizi ilgilendirmez ve zaten o konuda derin bilgimiz olmadığı gibi yüzeysel bilgimiz de yoktur. Ruhtan anlayan hekim dostlarımıza her zaman hayranız, onlara bu gibi konularda özellikle kolaylıklar dileriz. İşin bizi ilgilendiren yanı eğitimle ilgili yanıdır. Biz öncelikle şuna inanırız: kötü eğitim her insanı ruhsal açıdan değişik biçimlerde hasta eder, elbette kişilik özelliklerine göre hasta eder. Eğitimin iyisi bireylerin yetkin bilince ulaşmasına katkıda bulunurken eğitimin kötüsü bilinçleri bozucu bir etkinlikten başka bir şey değildir. Dünyada istemediğimiz kadar kötü eğitimci vardır, bunlar eğitimin her kademesinde tam yetkiyle yerlerini almışlardır. Eğitim kolay kolay geriye dönüşü olmayan bir iştir: bilinci bozmak çok kolaydır ama bozulmuş bir bilinci onarmak olanaksız denebilecek kadar zordur. Yanlış bilgileri ruhuna sindirmiş, onları kendine göre mantıksal bir dizgede bütünleştirmiş, buna göre gerçeklikle bağını gerçek anlamda yitirmiş her genç birey en azından iflah olmaz bir taşkafalı adayıdır.

Taşkafalı terimini bir an ilgi alanımızın dışına çıkararak bir köksüz düşünme örneği verelim. Epeyce yaşlı bir eğitimci bir televizyon programına katılıyor. Kendisine sorulan bir soruyu hiç sakınmadan

Honare Dauimier

hemen yanıtlıyor. Onun yanıtından anladığımıza göre Ortaçağ'ın tüm kültür kurumları din adamlarınca yürütüldüğü ve denetlendiği için tepeden tırnağa geri kalmış kurumlardır. Programı yapan efendi kardeşimiz burada bir sorun olduğunu görüyor ve şunu belirtiyor: dünyanın bugün varlığını onurla sürdürmekte olan hemen bütün önemli üniversiteleri teker teker XIII. yüzyılda kurulmaya başlamıştır. Eğitimci büyüğümüz buna şiddetle karşı koyuyor: hayır efendim, onların tümü geri kalmış din okullarıdır. Öyle anlaşılıyor ki bu yaşını başını almış eğitimci hocamız Ortaçağ'ın ne olduğunu bilmediği gibi tarih kavrayışının da uzağında yaşıyor. Şöyle diyeceksiniz: bilmek zorunda mı? Elbette değil. Bilmediği konuda konuşmak zorunda mı? O da değil.

Taşkafalılar dinlemezler söylerler. Onların başkalarından alacakları çok şey yoktur, başkalarına verecek çok şeyleri vardır ama. Kişilerin bir konuyu bütün boyutlarıyla öğrenmeden o konu üzerine bilir bilmez konuşma rahatlığı edindiği bir ortamda bilinç bozuklukları salgın gibi yayılıyor. Yazık ki bu salgını kolaylaştıran ortam son derece yetersiz eğitim ortamlarıdır. Bilgi alışverişi yapmaya değil de bilgi sunmaya dayalı eğitim uygulamalarında kötü eğitimci aklına gelen her şeyi doğru diye sunmaya ve bu arada bilgisiz bireyleri birbiriyle tartıştırmaya ya da kapıştırmaya bakar, eğiticilik görevini kısa yoldan böylece yerine getirmeye çalışır. Çocuklar bugün sizinle demokrasiyi tartışacağız. Seninle başlayalım Ayşe, sen bize demokrasinin ne olup ne olmadığını söyleyebilir misin? Belleğinde demokrasi kavramı tam olarak gelişmemiş olan ve annesinin haftada enaz iki defa babasından dayak yediğine tanık olan Ayşe demokrasinin ne olup ne olmadığını ballandıra ballandıra söylemez mi elbette söyler. Annesi onu bugün için doğurdu. Ayşe ne olduğunu hiç bilmediği, insan yaşamında ne gibi bir gereksinimi karşıladığını da bilmediği, tarihsel aşamalarından habersiz olduğu demokrasiyi kendine göre bir güzel yağlayıp ballayıp anlatır. Aferin çok iyi, şimdi de Orçun'un görüşlerini alalım, bakalım o bize ne söyleyecek. Derken elli dakikalık ders eğlence havasında göz açıp kapayana kadar geçer. Demokrasi üzerine kıymık kadar bilgisi olmayan öğretmen kardeşimiz dersin sonunda toparlayıcı dokunaklı inançlı bir konuşma yapar. Onun konuşması bilinç bozma işine tüy dikmekten başka bir anlam taşımaz.

Taşkafalılık cahilliğin belirtenidir. Taşkafalı olmayan cahil yok mu? Elbette var. O tür cahilin elini öpelim, biri bir şey sorsa bilmiyorum der çıkar fakirim. İnsanlar genellikle cahilliklerini sunma konusunda sakınık değillerdir. Cahil saldırganlığı korkunçtur. Cahil cahilliğini doğuştan bilgelik olarak yaşar. Kendine bu kadar çok güvenmesi bundandır. Hele bir de zekiyse. Zeki kimselerin anadan doğma kavrayışlı insanlar oldukları düşü-

Kendini özene bezene yetiştirmeyi düşünmemiş ya da beceremmemiş, yaşam boyu gevşedikçe gevşemiş her insandan korkun dostlarım, babanız da çocuğunuz da olsa korkun ondan. Çalışmayan işlemeyen kaygılanmayan kafalar her durumda melanet üretirler. Siz siz olun özen gösterin kendinize. Bu arada çocuklarınıza da özen gösterin. İnsan ağaç değildir, dibine gübreyi koyup suyu da verip arkanızı dönüp gidemezsiniz. İnsan gelişmediği zaman geriler.

nülür. Biz nice zeki taşkafalı görmüşüzdür. İşletilmeyen zekayı köpeklere atın yesinler. Bilir bilmez konuşmak ortak alışkanlığımızdır. Birçok insan dinlemeyi değil konuşmayı sever. Oysa filozof yüzyıllar önce söylemiştir: iki kulağımızın ve bir ağzımızın olması çok dinleyip az konuşmamız içindir. Yalancı bilge oturduğu anda başlar konuşmaya, ağzından bal akıtır, kalkana kadar susmaz. Kafa çorba gibidir. O kafayla hiç bilmediği felsefeyi küçücük çocuklara öğretmeye kalkabilir. O kafayla toplumsal iktisat alanında kurtarıcı düşünceler geliştirebilir. O kafayla edebiyat yapmaya bilim yapmaya yeltenebilir. Özellikle bilim konusunda çok duyarlıdır.

Taşkafalıklar akıl eksikliğini kurnazlıkla gidermeye çalışırlar. Bir başka deyişle onlar bilgiyle çözemeyecekleri sorunları kurnazlıkla çözmeye kalkarlar. Düşünce üretemeyen kafa domuzluk için var gücüyle çalışır. Akıldışı yollar kişiye kısa erimde çok küçük iyilikler getirse de uzun erimde zarar verir. Kurnazlar çok zaman yarı yolda kalmış ya da kalmaya mahkum kimselerdir. Bununla birlikte onlar hiçbir koşulda kurnazlıktan vazgeçmezler. Kurnazların sözlerinde ve davranışlarında ne gibi tuzaklar olduğunu aklı başında herkes anlayabilir. Kurnazlık bir sanattır ama gene de çok kolay bir sanat değildir, cinlik ister yani sıkı hesap ister. Kurnazın her koşulda iyi bir yalancı olması beklenir. Kurnazlar çok yalan söyleseler de çok kötü yalan söylerler. En usta kurnaz bile yarım akıllı bir beceriksizdir. Kurnazların gözlerine bakın, o küçük oyunculuğu bakışlarının gerisinde pırıl pırıl görebilirsiniz. Kurnaz kişi devekuşu gibidir, kafasını kuma soktuğu zaman tanınmadığını düşünür, oysa poposu bütün görkemiyle dışardadır. Kurnazlar hemen herkesi aptal sanırlar ve gerektiğinde herkese külah giydirmeye çalışırlar.

Kurnaz adam sözümüze söz yetiştirirken inandırıcı olmaya özen gösterir, inandırıcı olamadığını anladığı zaman da çok sorun etmez. Bu da düpedüz kurnazlığın gereği olan yırtıklıktır. Benim söylediğim doğrudur ve bunun ötesinde doğru yoktur demeye getirir kurnaz, ister inan ister inanma. Kurnazın karşısında üç kat daha dikkatli olacaksınız. Onun her söylediğini dokuz kere tarttıktan sonra benimseyin ama ona gene de hemen dört elle sarılmayın, biraz dinlendirin, bir kenara koyun kalsın. Kurnazın her sözünü her davranışını önemserseniz ya da benimserseniz yani ona inanırsanız onun yalanlarına kanarsanız yandığınızın resmidir. Boşuna böbürlenmesin kimse ben kurnazların tuzağına düşmem diye. Kurnazın tuzağına hepimiz düşebiliriz. Benim bu konuda gözüm açıktır diyen kişiler bile bu tür tuzaklara zaman zaman düşüverirler.

Adam dolandırıcı. Cahilliğin doruklarında dolaşıyor. Elifi görse mertek sanıyor. Kemerini bağlarken bile zorlanıyor. Ama bir gün size telefon ediyor. Diyor ki şu şu nedenle başın dertte kardeşim. Bana şu kadar para getirirsen seni bu sıkıntıdan kurtarırım. Ben falanca kentteyim. Üç gün içinde parayı bana ulaştır şeker kardeşim ki başına bir bela gelmeden bu işten sıyrılabilesin. Siz de sözde aklı başında birisiniz ya. O kadar öğrenim görmüşsünüz, nice kötü okullarda okumuşsunuz. Şu konuda uzmansınız. Yıllarca çok ciddi kurumlarda görev yapmışsınız. Bankada neyiniz var neyiniz yoksa toparlayıp yetmezse biraz da birilerinden borç alıp otobüse atlayıp düşüyorsunuz yola. Bu arada benim karanlık işlerle bir ilişkim yok ki bu iş nerden geldi başıma diye de düşünmüyorsunuz. Sizi bu açmazdan kurtaracak adamın kim olduğunu da bilmiyorsunuz. Köftehor kurnaz olduğu ölçüde rahatına da düşkün: ben gelip alayım bu parayı demiyor, getir bana diyor. Siz kuzu kuzu parayı götürünce herif çok sağlam bir kaynak bulduğunu anlıyor, doğal olarak ikinci bir saldırıya geçiyor: bu para yetmez babacığım, sen git şu kadar daha para getir ki...

Kurnazın ne zaman saldırıya geçeceğini bilemezsiniz. Gözü açık biriyseniz görünüşünden sezersiniz bunu biraz. Sağlam bir gözle bakmayı bilen kişi onun yapışkan bakışlarının ardındaki karanlığı hemen görür. Kurnazlar kurnazların eline düştüklerinde epeyce hırpalanırlar. Yaşamımız boyunca buna da

tanık olmuşuzdur. Ava gidenin avlanması gibi bir şeydir bu. Kurnaz gene kazançlıdır: bir kazıklandıysa beş kazıklayacaktır. Saldırı silahlarını sonuna kadar kullanmaya her zaman hazırdır o. Kurnazın oyunu bitmez. Çok sıkışırsa zaman zaman başarıyla kullandığı içtenlikli olma silahını devreye sokar. Bu silahı kullanırken aşırı içtenlikli görünme yanlışına düşmezse sizi bir güzel avlayacaktır. O ağzından bal akıtırken siz bütün iyi niyetinizle çok sağlam bir dost kazandığınıza inanırsınız. Demek dünyada böyle güzel insanlar da varmış dersiniz. Bir gün size öyle bir oyun oynar ki şaşarsınız. Sıkıştığı zaman özürler dileyecek, yanlış anlaşıldığını söyleyecek, böyle şeyler yapacak düzeyde biri olmadığına sizi inandıracaktır. O zaman olmayan bilgeliğine olmayan derin kültürüne sığınacak, Sokrates'in uğradığı haksızlıktan bile sözederek sizde yarattığı kötü izlenimi silmeye çalışacaktır.

Zaman bize bir takım gerçekleri ilginç örneklerle gösterdi, gün oldu hiç bilmediğimiz insanlık durumlarıyla karşılaştık. Bir zaman sonra ben kurnaz kişinin doğrudan doğruya huzursuz ve mutsuz olduğunu gördüm. O zaman önümde yeni bir ufuk açılmış oldu. Eski filozofların doğaya uygun yaşam dedikleri şeyi düşündürdü bu bana. Kurnazın doğaya uygun yaşadığını söyleyebilir miyiz? Kurnazlık bu kadar önemli bir şey mi ki insan onun uğrunda mutsuz olmayı göze alabiliyor? Öyleyse kurnazlık bilinçli bir yönelim olamaz. Sorun geliyor, eğitim sorununa dayanıveriyor bir güzel. Kurnazlığa eğilimi olan kişi iyi eğitilmiş bir kişi olabilir mi? Özellikle kötü eğitimin sonucu olarak bizde bir takım olumsuz kişilik özellikleri oluştuğunda biz bunlarla hesaplaşmayı değil de bunları benimsemeyi seçiyoruz. Seçmek de denemez buna, bir kendiliğinden edinme durumudur sözkonusu olan. Yani kimse kurnaz olmak amacıyla kurnazlığa yatırmaz aklını ama kişiliğinin oluşum süreçlerinde edindiği bir takım nitelikler onu bir kurnaz olarak karşımıza çıkarıverir. Dikkat ederseniz kurnazlar genellikle kendilerine yazık etmiş kimselerdir. Onlar kendilerine yazık ederken yakınlarına da hatta uzaktan birilerine de zarar verirler. Kurnaz insan kendine yenilmiş insandır, küçüklüklerden kurtuluş umacak kadar küçülmüştür o.

Kendini özene bezene yetiştirmeyi düşünmemiş ya da becerememiş, yaşam boyu gevşedikçe gevşemiş her insandan korkun dostlarım, babanız da çocuğunuz da olsa korkun ondan. Çalışmayan işlemeyen kaygılanmayan kafalar her durumda melanet üretirler. Siz siz olun özen gösterin kendinize. Bu arada çocuklarınıza da özen gösterin. İnsan ağaç değildir, dibine gübreyi koyup suyu da verip arkanızı dönüp gidemezsiniz. İnsan gelişmediği zaman geriler. Taşkafalı dediğimiz insan ya hiç ilerlememiş ya da iki adım ileriye attıysa iki adım geriye basmış insandır. İşin özünde tembellikler yatıyor. Hiç emek vermeden en güzel koşullarda yaşamak istiyoruz hepimiz. Üretmeden tüketme merakı. Taşkafalı olduğumuzu da sezemiyoruz artık. Çünkü her konuda bülbüller gibi konuşabiliyoruz. Birbirimize benzediğimiz için her şey yolunda gidiyor diye düşünüyoruz. Adamlar kadınları koyun keser gibi kesiyorsa bunun nedeni erkek egemenliği değil mi? Batır erkek kısmına mor iğneyi, bu egemenliği kıralım bir güzel. Bilim adamı demeyelim, kadınlarımıza ayıp oluyor, bilim insanı diyelim. Kimsenin adam olmaya niyeti yok aslında. Adam olmadan insan olmak var mı? Bu tren böyle gider dostlarım, hep birlikte bir tünelden çıkar öbür tünele gireriz. Kurnazlık her sorunu çözer bu arada, iktisadi sorunları da kültür sorunlarını da bütün sorunları...

Honore Daumier

GECENİN GÖLGESİ

Asım Gönen

sıla kuşun kanadında
ben çarmıhındayım gurbetin
güneşin kızıl vedasını
kanatırken gölgesi gecenin

yıldızlar gökyüzüne serpilmiş kan damlaları
titrerler koynunda gecenin
sanırsın ki gün batımıyla parlatır acıyı
gurbetin akşamları

cümbüş alemlerinin teslim aldığı
zaptedilmiş gülücükler enkazıdır şimdi
ayın uzaklığında gördükçe sevgiliyi
gülücüksüz yüzlerde hasretlerin şavkıdığı

şimdi başı dumanlı bir gurbet akşamıyım
kanatları kırılmış bir sıla kuşu
batan güneşin kızıla boyadığı göklerde
acıların tünediği kuşsuz bir yuvayım

uzun ve karanlık bir gecedir
içinde hasretlerin uyuduğu
hangi ummana daldımsa
gözlerinin rengiydi
gözlerimi aşkın elasıyla boğduğu

MEHMET ÂKİF İLE ÇÖKÜŞ

Yalçın Küçük

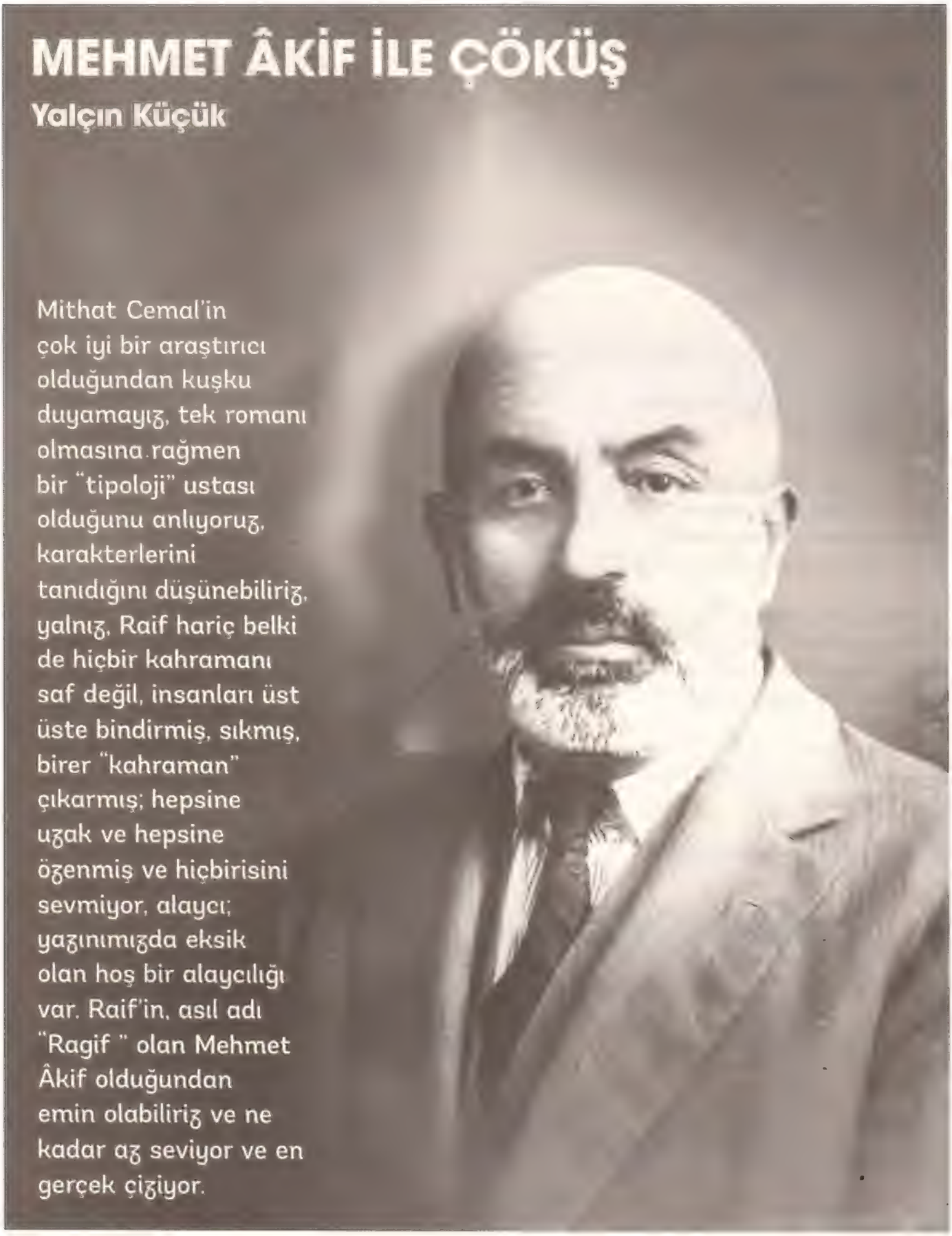

Mithat Cemal'in çok iyi bir araştırıcı olduğundan kuşku duyamayız, tek romanı olmasına rağmen bir "tipoloji" ustası olduğunu anlıyoruz, karakterlerini tanıdığını düşünebiliriz, yalnız, Raif hariç belki de hiçbir kahramanı saf değil, insanları üst üste bindirmiş, sıkmış, birer "kahraman" çıkarmış; hepsine uzak ve hepsine özenmiş ve hiçbirisini sevmiyor, alaycı; yazınımızda eksik olan hoş bir alaycılığı var. Raif'in, asıl adı "Ragif " olan Mehmet Âkif olduğundan emin olabiliriz ve ne kadar az seviyor ve en gerçek çiziyor.

Tarih, eninde-sonunda bir yerlere rapt etme işidir, köylü bir annenin, "büyük selden üç gün sonra doğdun, oğul" demesi, bir tarih düşme olmalıdır, tarih böyle kuruluyor, unutulması imkânsız büyük sele bağlıyoruz. "Milad" ile "Hicret" de, eninde-sonunda bir sel işlevindedir, standardize bir hareket veya "hareketsiz hareket" diyebiliriz, bağlayabiliyoruz. Güzel, acaba ben, "çöküş" ile ilk önce ne zaman ilgilendim, bu soruyu, çöküş'ü önce hangi tarihte gördüm, şeklinde de formüle edebiliriz veya anlayabiliriz; elimizde bir kayıt bulunuyor.[1] Bu kayıt şudur: "Belkıs, harika bir kadındır, bir güçtür. Osmanlı ile birlikte çökmüştür." Şimdi daha iyi anlayabiliyorum, Mithat Cemal'in harika romanı Üç İstanbul'un kahramanı Belkıs'ı çöküş olarak gördüğüm bir tarih var. Demek, müşirzade Belkıs'ın hayatı, çöküş'ün romanı olmaktadır.

Rauf Mutluay, "Üç İstanbul" için, "Türk romanının hakkı verilmemiş en üstün başarılarından birisidir" diyordu.2 Ben, "Türkçenin en güzel romanlarından birisi" olarak görüyordum ve şimdi çöküşün daha dibinden bakabildiğim için daha güzel bulabiliyorum. Fethi Naci, İstanbul'da, sadece "çürüyen yozlaşan İstanbul ve bu İstanbul'un çürümüş yozlaşmış insanları" varlar, görüşünü dillendiriyor ve şunu da ekliyor: "Mithat Cemal'in romanından sürekli bir leş kokusu gelir, burnumuza."3 Bugün leş kokusu daha ağırdır.

Çöküş varsa, leş ve kokusu vardır.

Çöküş'ten ve Üç İstanbul'dan bundan da önce söz etmiş olduğumu düşünebiliyorum, Yetmişli Yıllar'da Cumhuriyet gazetesi yazılarımda çöküşün ön haberlerini verdiğimi hatırlıyorum,4 "Bir Yeni Cumhuriyet" diyebilmek çöküşü haber vermektir, ama bu kayıta rapt edilmiş kalmayı tercih ediyorum. Çünkü aynı yerde şu notu da buluyoruz: Benim Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi Bölümü'nde okuttuğum master düzeyindeki bir ekonomi dersinde, öğrenciyi, okumakla sorumlu tuttuğum dört romandan birisi Üç İstanbul'dur. Bu dersle ilgili olarak bir sınavda sorduğum soru şudur: 'Üç İstanbul'da, bütün eleştirmenler Adnan üzerinde duruyor, hâlbuki önemli olan Belkıs'tır, neden?' Bu bilgilerden, bu ders ve bu sorunun 12 Eylül 1980 darbesinden hemen önce veya hemen sonra olduğunu çıkarabiliyorum. Çünkü darbe, beni üniversiteden uzaklaştırmış ve hapse koymuştu; o tarihten sonra hiçbir üniversite öğretim üyesinin, yüksek lisans düzeyinde iktisat dersinde, öğrencilere roman okutmaya cesaret edebildiğini düşünememek durumundayız. Adnan, paşazade genç kızlara evlerinde tarih öğreterek hayatını kazanıyordu; artık sadece romanlardadır.

***

Mithat Cemal'in çok iyi bir araştırıcı olduğundan kuşku duyamayız, tek romanı olmasına rağmen bir "tipoloji" ustası olduğunu anlıyoruz, karakterlerini tanıdığını düşünebiliriz, yalnız, Raif hariç belki de hiçbir kahramanı saf değil, insanları üst üste bindirmiş, sıkmış, birer "kahraman" çıkarmış; hepsine uzak ve hepsine özenmiş ve hiçbirisini sevmiyor, alaycı; yazınımızda eksik olan hoş bir alaycılığı var. Raif 'in, asıl adı "Ragif " olan Mehmet Âkif olduğundan emin olabiliriz ve ne kadar az seviyor ve en gerçek çiziyor.

İnsanda Mumya Görmek

Adnan'ın en yakın arkadaşı, gerçek hayatta Mithat Cemal'in pek yakını, Âkif ya da Raif için, "günde iki üç defa konuşan Raif " diyordu ve "yalnız gözleriyle konuşan Raif, daha birkaç saat, kendisini Adnan'la konuşuyor farz edecek, oturacaktı" şeklinde oldukça tembel bir insan çiziyordu, "küçük sakalı" var. Mithat Cemal devam ediyor: "Adnan, şimdi çatık çehreyle yürüyen Şair Raif 'i kendi kendine çekiştiriyordu: Bu Raif zaten acı adamdı, tesadüfen güldüğü olursa, yüzü rahatsız olurdu. Dostlarını her gün muayene eder, dünkü adamı bugün aynı adam bulmazsa, bırakır kaçardı, ona göre insan, havasız yaşaması lazım olan mumyaydı, harici havaya bir tarafı değerse çürürdü." Bir garip çürüyüş tarifi ile karşılaşıyoruz. Adnan, Mehmet Âkif 'i böyle görüyor, anlaşılmaktadır.

Herhalde artık tanıyoruz ve şaşırmıyoruz, "selamını kimseye vermemek için eliyle cebinde saklardı" dedikten sonra Kuntay şunları da eksik etmemektedir: "Lakırdıya budala, sükûta kibirli, diyordu. Bakırköy'de ağlayan dostu varsa, Erenköy'de güleni affetmiyordu." Güzel, Kuntay da hiç affetmiyor, Adnan'ın ağzına, Raif ile ilgili olarak, "gözleriniz dolarak bakınız, çamur ruhanidir" sözünü koyuyor, Quantum Felsefesi ile tanışıyoruz, "gözlem gözleyenden bağımsız olamıyor" ve kendisi de "Adnan, Şair Raif 'i hasta buluyordu" diyordu. Kuntay, Üç İstanbul'u, Âkif 'in ölümünden iki yıl sonra tamamlamıştı, neden bu kadar acımasız, bilemiyoruz.[5] Fethi Naci, Mithat Cemal için, herkese yukardan bakıyordu, teşhisini yapıyor ve burada ise, çok çok yukardan bakmaktadır.

Mithat, ayrıntıya meftundu, yazdıklarının öncesi ve sonrasını ayrıntılarla süslüyordu; Akif biyografisinde, ilk baskısı 1939 yılı, "sevgili okuyucularım, 35 yıl evvel Osmanlı İmparatorluğu'nda iki çeşit adam mühimdi, Saray'a söven, dine söven" diye bir detayı var ki her yerde bulunmayan türden ve nadide'dir. Bu da gösteriyor, Osmanlı'nın son on yılları, resmen yazılanlardan çok daha uçtaydı; sınırda ve serüvenci insanımız, bildiklerimizden çoktu, genel olarak saklıyoruz.

Sevgi dolu, ancak yine de sert bir portre'ci olan Yusuf Ziya, "Mithat Cemal Kuntay, tanıdığım insanların en çalışkanlarından birisidir" demişti;[6] çıktığı yıllarda meraklısı az olan bir kitap yazdığını bilip bilmediğini bilmiyorum. Ama umurunda olmadığını bilebiliyorum, romanında şu da yer alıyor: "Bilmem haberin var mı? Birkaç günden beri İstanbul'da bir Yahudi peygamberi var. Birinci rütbeden Mecidi nişanlı bir Yahudi peygamberi... Theodor Herzl adındaki bu peygamber Tarabya'da Abdülhamit'in misafiridir. Yaveri var, Saray'dan arabası var. Bu adam, Filistin'de Abdülhamit'ten yer almak için İstanbul'a geldi. Orada Yahudi devleti kuracak. İşte senin uyuz Moiz dün Tarabya'da ona gitti." Bunu, daha sonra, başlattığımız judaik bilgilendirmeye kadar, kimse yazamamıştı; İsrael'in kuruluşunu, Türkçede ve 1938 yılında haber vermektedir.

Sadece çok çalışkan değil, aynı zamanda çok meraklıydı, Kadir, Adnan'ın arkadaşı ve ölmek üzereydi, ölecekti, inanıyordu, birden vazgeçti, "Adnan'a ölmeyeceğini söyledi" ve "Adnan'la Gibbons'ın tarihini tercüme edeceklerdi", ekledi. Peki, Gibbons'ı kim biliyordu;[7] bugün dahi fazla bileni olduğunu sanmıyorum. "Üç İstanbul", en entelektüel yazılarımızdan birisidir, o nedenle, Harika Altmışlı Yıllar dışında çok okuyamıyoruz ve okumuyoruz.

Kuntay'ın Severek Yazdığı Tek Karakter

Yalnız Adnan ve Belkıs değil, Süheyla da çok güzel yazılmış görünüyor, Maliye Nazırı'nın kızı, temiz ve ilkeli, Adnan, evine gidiyor ve tarih dersi veriyor, edebiyat ve şiir eksik kalmıyor ve Süheyla, bu burjuva-demokrat devrimci aydına âşık olmakta gecikmiyor. Süheyla, duyarlı ve Adnan'ın kendisini sevmediğini görüyor ve buna rağmen Adnan, Süheyla ile evlenmek istiyor, bakan kızı, ancak Süheyla, Adnan'ın kendisini sevmeden evlenmek istediğini duyunca kıyametler koparmıştı. Ve bağırıyor: "Yalnız Adnan Bey, ben bekleyeceğim: Sizin acınacak hale geldiğiniz günü bekleyeceğim ve o gün ben merhamet edecek, ben size 'evlenelim' diyeceğim." Kuntay'ın, belki de biraz severek yazdığı tek kahramanıdır, diyebiliriz. Sevmek, sevdirmek'tir.

Diğer öğrencisi Belkıs, müşir kızı, tarifi kolaydır: "Erkanıharp Müşirinin kızı Belkıs sofradaki mürebbiyenin birine İngilizce sual sormuş, ötekine Almanca cevap verecekken çay masasından sıçradı, Vekilharç Salih'in elindeki tepsiden telgrafı kaptı, makbuzu Fransızca imzaladı, altın kurşun kalemiyle telgrafı parçalayarak açtı, haykırdı, 'Hüsrev geliyor.'" Hüsrev, Belkıs'ın Bahriye Miralayı olan ve hep Avrupa'da dolaşan pek a la franca, "mon cher", kocasıdır. Peki, Belkıs mı, üç kıtada hakimiyet kurmuş bu büyük imparatorluğun büyük paşasının pek güzel kızı Belkıs, Garbi üç dile mükemmel hakimdir. Tarih ve edebiyat eksiğini Adnan'dan gidermektedir, Süheyla Adnan'a ve Adnan da Belkıs'a âşıktır. Ama Belkıs, Adnan'ı çok küçümsemekte, neredeyse hödük bulmaktadır. Buradayız.

Ama zaman değişmişti, İttihat ve Terakki iktidara gelmişti, Müşir'i sürdüler, Adnan çok güçlendi, Büyük Kulüp'ten çıkmıyordu, Cercle d'Orient, öldüğünde masonlar mason olduğunu ilan ettiler, Belkıs, Miralay'ı bıraktı ve "Madam Adnan" oldu. Ama Adnan, kendisinden hiç emin olamadı, usule uygun olarak babasına paşalık ve tarih giydirse de, Belkıs'ın kendisini aldattığı kâbusundan hiç kurtulamadı ve hep açığa vuruyordu. Ama Belkıs da, pek ilkeli olduğunu belli etme fırsatını yakalamıştı, hâlâ bir imparatorluk idi, gururunu taşıyordu, bu meselede söylediği şudur: "Ben seni aldatmam, Adnan. Ama bu seni sevdiğim için mi? Hayır, hayır, kendimi sevdiğim için! Ben âşık olacağım erkeği kocamdan giz-

Mithat Cemal / Fethi Naci
ÇÖKÜŞ'ÜN ROMANI
ÇÖKMÜŞ DÜZENDE PİS KOKULAR

Mithat Cemal Kuntay'ın romanından sürekli olarak bir leş kokusu gelir burnumuza. İstanbul'un birbirini izleyen üç dönemini bütünüyle yansıtmak isteyen yazar, gözlerini hep bu kokuşmuşluğa dikmiştir. Yalnızca kişisel çıkar ardından koşan insanlar, dalkavuklar, jurnalciler, ikiyüzlüler, ancak başkalarının kötü durumlara düşmeleriyle mutlu olanlar, birbirlerinin kuyularını kazanlar, birbirlerinin karılarını baştan çıkaranlar, birbirlerinin servetlerine göz dikenler...

SÜHEYLA ve ŞAİR RAİF YA DA ÂKİF

Hiçbir romanımızda Üç İstanbul'da olduğu kadar bol roman kişisi yoktur. Adnan'la Belkıs'ın çevresinde gelişip genişleyen romanda irili ufaklı kırk kadar insan var. Bunlar, hep Mithat Cemal'in çok iyi tanıdığı bir çevrenin insanları: konakların, köşklerin, yalıların insanları. Mithat Cemal, Abdülhak Şinasi Hisar'ların imrenerek, yürekleri yanarak baktıkları konakların, köşklerin, yalıların gerçek yüzlerini gösteriyor: geçmişe imrenerek, özleyerek değil, tiksinerek, öfkelenerek bakıyor.

KONAĞA CAĞIRDIKLARINI SARAY'A JURNAL EDERLER

Her dönemde işlerini yürütenler görürüz. "Memleketin tarihini okkayla, bayrağını arşınla satabilecek adamlarla dolup boşalan Hidayet'in konağı" (s.93). Homoseksüel olan Hidayet, kendisi gibi önemli kimseleri saraya jurnal ederek gündüz saraydan para alır, gece konağında saraya söver. Ama İttihat ve Terakki iktidarı alınca Hidayet'in gücü de, gösterişi de sona erer. Mithat Cemal ne güzel anlatır, Hidayet'in ölümünü: "Konağına gelmeyen elçiler, arabasına selam duyurmayan polisler onu öldürdüler." (s.357)

İTTİHAT TERAKKİ ve YAHUDİLER

Bunlar, yükseklerden düşenler. Yükselenlere tipik bir örnek, Moiz. İttihat ve Terakki'ye göre "Moiz kendi kendini yaratan adamdır."(s.341) Oysa Moiz, Selanik'te avukatken, sahte prova di furtunalar yaparak hem sigorta şirketlerinden, hem malı kazaya uğrayan tüccarlardan para alır. İttihat ve Terakki zamanında ise Suriye ile altın kaçakçılığı, Almanlarla ithalat... Karısını ortaklarına peşkeş çeker. Serveti korkunçtur. Ama Birinci Dünya Savaşı'nda İttihatçı olan Moiz, yenilgiden sonra, İtalyan olur, İtalya'ya gider. Başladığı noktaya, yani sıfıra gelir gibi olunca intihar eder.

YIKILIŞIN ROMANI

Üç İstanbul için kısaca Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının romanı diyebiliriz.

Ne var ki İttihat ve Terakki, memleketin kurtuluşunu, memleketi bu hale getiren Batı emperyalizminin yardımında aramıştır. O yıllarda en sevindirici haber, şimdi olduğu gibi ağır faizler ve büyük tavizler karşısında alınmış bir dış borçtu.

ÇÖKÜŞ ve AHLAK ÇÜRÜYÜŞÜ

Temelde böylesine hızlı bir çöküş olunca bunun toplumun yüzeyine yansıması ancak bir ahlak çürüyüşü, ancak yozlaşma olabilir. İşte Mithat Cemal, temeldeki oluşumu gereğince değerlendiremediği için, gözlerini toplumun yüzeyine vuran kokuşmaya dikmiştir.

Belkıs'ın babasının mermer yalısı için, "bu yalıdaki refah, memleketi vuran hançerdi"(s.154) der. Adnan'a, "memleketin, zaten neresi benim? Ereğli'de kömür Fransız! Haydarpaşa'da demir Alman? Yalnız Yemen'de dökülen kan Türk!" (s.65) dedirtir.

BELKIS ve ADNAN

Romandaki tipler pek çok. Ama romanın baş kişileri, Mithat Cemal'in büyük başarı ile çizdiği Adnan'la Belkıs'tır.

ADNAN'I KURTULUŞ SAVAŞI'NA SOKMAZLAR

Adnan'ın Ankara'ya davranışı tipik bir İttihatçı davranışıdır. Kahramanlar safında boş duran yerine baktıkça da, memleket acıyor, niçin çağrılmadığına şaşıyordu. Bu hasret gün geçtikçe hasete dönüyor, kafatasının içinde bir yığın cinayetle Adnan karanlık bir adam kesiliyor, akşam yemeklerinde prensle prensesin karşısında somurtarak oturuyordu. Ve gizli davet bir türlü gelmiyordu." (s.441)

OKUNMALI

Üç ayrı dönemin toplum gerçeğini yansıtması, Adnan'la Belkıs gibi unutulmaz iki roman kişisi yaratması bakımından Mithat Cemal'in romanı bugün de ilgiyle okunmaktadır.

Fethi Naci, 60 Türk Romanı, İstanbul s. 42 ve sonrası.
Fethi Naci bu değerlendirmeyi 1970 yılında yazmıştı ve Üç İstanbul'un 1938 ilk baskısını kullanıyordu.

Mithat Cemal Kuntay

lemeyecek kadar kibirli kadınımdır. Bunu şimdiye kadar anlamalıydın. Başkasını sevdiğim anda, hemen senden boşanırdım, hemen." Peki, "hemen" ne zaman, bu güçler dengesine bağlıdır.

Güçler ve dengeleri hızla değişti, 1918 yılında, İttihat ve Terakki çöktü, "Mütareke" İstanbul'u başladı, artık Miralay Hüsrev dilenci olacaktı ve Adnan'ın karnını doyurmasının güç olacağı bir döneme yaklaşıyorduk. Bir yıl önce ise Rusya'da Bolşevik Devrimi gerçekleşti, İstanbul, Devrim'den kaçan Ruslar ile asillerle, kontes ve prenslerle, Rusyalı oruspular[8] ve sanatçılarla doluyordu. Ne yazık, İstanbul'un bu dönemi az yazılıyor, ama Kuntay, bunu da ihmal etmemiş, Belkıs'ın yeni ve nihai çağı başlıyor, bir ses, "Madam Adnan Bey, müsaade eder misiniz, Size Prens İvanoviç Nebinski'yi takdim edeyim" demektedir. Belkıs'ın Adnan'dan boşanma dönemine giriyoruz.

Çöküş ile Amerika'da İntihar

Belkıs, hızla, bir Rus Prensesi olmuştu, önce memnun, ancak Rus Prens'in Moskova'dan getirdiği paralar çabuk tükenmişti ve bir de kokainman olduğu ortaya çıktı; hızla fakirleşme ile birlikte kokain nedreti geldi, bunalımları kaçınılmazdır. Belkıs'ın son altın ve kolyeleri de bitti, amma Prens, Belkıs'tan kokain bulmasını istemektedir, oruspuluk yapması gerekli, hem yapmak istemiyor ve hem de artık şişmandır, "haroşo" Rus dilberlerine talep fazla idi. Çare mi, Prens, Belkıs'ı dövmeye başlamıştı, artık belli seansları var, Pera'da çok küçük bir yerdeler, Rus Ayı-Prensi, Osmanlı Belkıs'ı vahşice dövmektedir, ama bu küçük yerde bir Rus daha var, sanatçı, kısmen para kazanıyor ve bu dayak gürültüsünü pek sevmiyor, Rus, Belkıs'ı döverken müdahale ediyor, sanatçı Rus, Prens Rus'u döverek, Belkıs'ı kurtarıyordu. Fakat zamanla dayak bir tür tedaviye dönüşüyor; Prens kokain kadar dayak ister olmuştu, canı dayak isteyince Belkıs'ı dövüyor ve bunun üzerine sanatçı Rus perdenin arkasından çıkıyor, Prens'in pestilini çıkarıyordu; rahatladığını anlıyoruz. Demek, kokain, dayak'tır.

Müşirzade Belkıs, kurtuluşunu, Amerika'da buldu ve Amerika'ya teslim olarak kurtulduğunu sanıyordu. Hâlbuki kurtuluş sandığı bir intihar'dır. Serkl Doryan'da, şimdi adı "Büyük Kulüp", bir gün bir üye diğer bir üyeye şu bilgiyi verdi: "Belkıs New York'ta çorap paketleri işleyerek geçinirmiş. Bir gün hamamda yıkanmış, en güzel geceliğini giymiş, odasının havagazı musluğunu açarak ağır ağır ölmüştü."[9] Çökmüştü. Bir Osmanlı özeni görüyoruz, temiz bir ceset bırakmak istiyordu; intihardan önce süslenmişti, Osmanlı'yı, bu son süsten dolayı, hâlâ seviyoruz.

En kötü çöküş, ağır ağır olanıdır. Otomatizm içselleşmiştir.

Cumhuriyet çöküşü, çöküşlerin en iyisi'dir ve çünkü hem hızlı ve hem de iradi unsurlar ihtiva etmektedir.

Süheyla, sanki Halide Edip'in kızlarından birisi, Rabia veya Handan'ı hatırlatıyor. Yerli, ancak ilkeli ve temiz, dediğini yaptığını biliyoruz. Ankara'da Kurtuluş Savaşı'na alınmayan Adnan, Prens Hasan'ın evindeki yemeklerde daha çok onurunu tüketiyordu, Süheyla'nın beklediği haldeydi, acınacak haldedir, Süheyla aldı ve evlendi, baktı. Ama Adnan'ın artık yaşaması imkânsızdır, öldü, ölümüne, ben, 1926 tarihini uygun görüyorum.

Adnan'daki Âkif ile Cavit Çizgileri

Süheyla millici idi, Adnan'ın tabutuna bir kalpak koydu.

Kime benziyor, hasta ölümü beklerken, Süheyla, Adnan'a, Raif'i söylüyordu, "üç gündür bu Raif Bey her sabah geliyor", Adnan'ı soruyordu ve yukarı çıkmıyordu, bu, hasta Âkif'e Mithat Cemal'in yaptıklarını hatırlatmaktadır. Bu bir ve ikincisi, ileri sürülenlerin aksine, Adnan'da Mithat Cemal'i göremiyorum, Mithat Cemal, çok daha ilkeli ve çok daha kültürlü ve mutlak bir aşk insanıydı; Adnan, aşkı bilemeyecek kadar zayıftır. Üçüncüsü, Adnan, önemli ölçüde Âkif ve önemli ölçüde Mehmet Cavit'ti. Adı "Mehmet Adnan", mason, Büyük Kulüp adamı, muhtemelen de dinsizdi, her

Sanki pek sevdiği Akif'i yazmaya başlarken nefret ediyor, sanki Üç İstanbul'dadır, nefret, belki de doğru'ya götüren yolu'dur. Ne de olsa noter'di; Mithat, "geç meşhur oldu" diyor ve "otuz yaşında ölseydi edebiyatta Akif diye biri yoktu", bunu da eklemektedir. Eklemesi, hem doğru ve hem de yanlış; dünyamızda bir Mehmet Âkif vardı ama edebiyatımızda oldu mu, çok tartışmalıdır. Ne güzel, Mithat Cemal, "'yazdığı' değil, 'yazacağı' güzeldi" notunu eksik etmiyor; pek acımasız ve pek "sevgili düşman" tavsif edebilirim.

Süleyman Nazif, Cenap Şahabettin, Abdülhak Hamit, Samipaşazade Sezai, Mehmet Akif, Mithat Cemal Kuntay.

açıdan sadakati zayıf bir İttihat ve Terakki mensubu oldu. 1926 yılında ölümü yerindedir sanıyorum, aynı zamanda "Alfred" Cevat'ta yaşıyordu, dış sermaye ve İngilizler ile iç içedir, "jigalo", en son Moiz'in karısı Raşel ile yaşıyordu, Uşak Ahmet tarafından öldürüldü. Güzel, hangisi olursa olsun, ölümü buluyoruz, Kuntay, Mehmet Cavit'e, ölümü hak etmiş bir insan gözüyle bakıyor.

Prens Hasan, eşi Mısırlı Prenses Bahire, hiç kuşku yok, Sait Halim ve Abbas Halim Paşalardan etkilenmişler; çıkarılmıştı, demek istiyorum, kardeşlerden birisi sadrazam da oldu ve hep Adnan'a yardım ediyorlar, burada Adnan, "Ragif " ya da Akif yerindedir.

Seviyor mu, İstanbul'da Mithat Cemal, bir anti-Akif rolündedir, bir yerde, "evet, Mısır'da Şeyh Abdu masondur" diyebilmektir. Abdu, "islamcı şair" Mehmet Âkif 'in gurusu idi ve Kuntay, büyük bir mason olduğunu açıklamaktan geri kalmıyor. Akif 'e hem kızan ve hem de acıyan birisidir; Mithat Cemal'ın islamcı bir şairi sevmesi mümkün değildir, not ederek sürdürüyorum.

Tek romanı var ve iki büyük biyografi çalışması olduğunu biliyoruz. Birisi Namık Kemal'dir ve harika'dır. Kemal'i çok araştırmış ve okuyana sevdirmiştir. Geçerken not etmek zorundayım.

Peki, Mithat Cemal'in "Mehmet Âkif " biyografisi üzerine ne söylenebilir, özel yaşamında, Akif 'i çok sevdiği ve pek yakını olduğu hep söyleniyor ve hep biliyoruz. Bu tespittir, buradan hareketle aramızda bir terslik hissediyorum, ben birlikte iş yaptıklarıma, çok zaman araştırma objelerime, bu her şey'dir, âşık oluyorum, Mithat Cemal Kuntay'ın, bu planda "ters" olduğunu düşünmekten kendimi alamıyorum. Sanki pek sevdiği Akif 'i yazmaya başlarken nefret ediyor, sanki Üç İstanbul'dadır, nefret, belki de doğru'ya götüren yolu'dur. Ne de olsa noter'di; Mithat, "geç meşhur oldu" diyor ve "otuz yaşında ölseydi edebiyatta Akif diye biri yoktu", bunu da eklemektedir.[10] Eklemesi, hem doğru ve hem de yanlış; dünyamızda bir Mehmet Âkif vardı ama edebiyatımızda oldu mu, çok tartışmalıdır.

İstiklal Marşı'nı Âkif Yazmadı

Ne güzel, Mithat Cemal, "'yazdığı' değil, 'yazacağı' güzeldi" notunu eksik etmiyor;[11] pek acımasız ve pek "sevgili düşman" tavsif edebilirim. Güzel şiir yazamadan bu dünyadan ayrılmıştır ve daha kısacası, hiç şiir döktürmemiştir, diyordu, böyle

anlamak zorundayız. Bu görüş, bu katılıkta olmasa da, oldukça yaygındır; İbnülemin Mahmut Kemal, her zaman öyledir, burada da daha dikkatli olduğunu not edebiliriz, "Kimi, şairdir, dedi. Kimi Nâzımdır, iddiasında bulundu", demekle yetiniyor.[12] Pek naziktir ve daha ileriye gitmiyor. Şiirin felsefesine, sırrına, müzikalitesine hiç yaklaşamadı; manzumeci olarak kaldı.

Mithat, ayrıntıya meftundu, yazdıklarının öncesi ve sonrasını ayrıntılarla süslüyordu; Akif biyografisinde, ilk baskısı 1939 yılı, "sevgili okuyucularım, 35 yıl evvel Osmanlı İmparatorluğu'nda iki çeşit adam mühimdi, Saray'a söven, dine söven" diye bir detayı var ki her yerde bulunmayan türden ve nadide'dir. Bu da gösteriyor, Osmanlı'nın son on yılları, resmen yazılanlardan çok daha uçtaydı; sınırda ve serüvenci insanımız, bildiklerimizden çoktu, genel olarak saklıyoruz.

Kuntay, "burada her şey eskiydi" diyor, "buradan sokağa çıktığım zaman bir devrin cenaze namazından dönüyordum, sanırdım", böyle ekliyor. "İşte Sefahat Şairi Akif 'i bu odada tanıdım" malumatını da veriyor, sonra hiç ayrılmıyorlar, 1900 yıllarının başlarıdır, birlikte yetişiyorlar ve tartışıyorlar. Akifoloji planında bilgileri ve gözlemleri pek değerlidir; Akif 'in şiiri sevmediğini de Mithat Cemal'den öğreniyoruz. Bir sevdiğini bulamıyoruz.

Sevdikleri mi, çok basittir, suda taş sektirmek, fasıl dinlemek ve bir de güreş en çok sevdikleri arasında yer alıyor. Bunları da çok iyi yapamıyor; Kıyıcı Osman, en çok güreştiği pehlivan'dı, bir tür arkadaşı; Mithat daha sonra Kıyıcı'yı bulmuş, "iyi güreşir miydi" yollu sormuş, herhangi bir işi iyi yaptığına bir tek tanık bulamıyorum, Kıyıcı, "yok canım, hevesti" demekle yetiniyor. Mithat şaşırmış, "hayret!" demiş, "Aruzu yenen adam", ama güreşte zayıfmış ve Kıyıcı işte burada söze yetişmiş, "bu Aruz Pehlivan kimdir be Bey", sormuş, bulursa hemen güreşecek, pehlivanlık şanındandır. Mithat Cemal, "tanımazsın, yerli değildir" deyip geçiştiriyor; doğru "aruz" yerli değildir.

Akif, yerimizden çok uzaktır. Hiç yerli olmadığını tekrar ediyorum.

Peki, "İstiklal Marşı", hâlâ bu soru varsa cevabım ikilidir. Bir, Mehmet Âkif Ersoy yazmamıştır. İki, yazılı olan ise Türk ve dolayısıyla hiç yerli değildir. Acıdır.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Tenkit (Tekin Yayınevi, 2016, İstanbul) kitabından alınmıştır.

---

[1] En çok ne yazdığımı bilmiyorum, bunu yazmış olduğumu bana Okan İrtem bildirdi ve diğer hatırlatması için teşekkürlerimi ifade ediyorum. Yalçın Küçük, Bilim ve Edebiyat, İstanbul, 2004. s. 445.

[2] Mithal Cemal Kuntay, Üç İstanbul, İstanbul, 1976. R. Mutluay'ın önsözü. s. 24.

[3] Fethi Naci, 60 Türk Romanı, Oğlak Yayınları. s. 42.

[4] Yalçın Küçük, Haberci, İstanbul 2010.

[5] "Biraz bencildi, biraz vehimliydi, ama servete eğilmez, kuvvete eğilmez, yalnız... Yalnız güzele eğilirdi: İster ağaç olsun, ister ipek olsun, ister kadın!" Yusuf Ziya Ortaç, Portreler, İstanbul, 1960. s. 87.

[6] "Namık Kemal, Mehmet Âkif, Türk edebiyatına, büyük emeklerin iki armağanıdır." ibid. s. 90. 80

[7] Meslekten tarihçi değildi, "Foundation of Ottoman Empire" kitabıyla, 1916 yılında Oxford tarafından yayınlanmıştı, "kuruluş" tartışmalarını başlatmıştı, 1928 yılında, Ragıp Hulusi, Osmanlıca'ya çevirdi ve eski karakterlerle basıldı. Bundan söz ediyor: 1938 yılında ve hâlâ bir çevirisi yoktur, diyebiliyoruz.

[8] Bu sözcük, "oruspu" beni çok ilgilendiriyor, Barış Zeren ile sürdürdüğümüz dil araştırmasından bulduğumuz şudur. Bir, r'lerin başına, bir sesli getiriyoruz, "irecep" diyoruz, "urus" ya da "vav" ile yazıldığı için "orus" diyebiliriz. "Pu", Farisi, "Puşiden", giyinmek, fiilinden "puş", giysi, gelebilir ve İran'da oruspu'ya, Rus-Kılıklı, demeleri ihtimal dahilindedir. Bolşevik Devrimi'nden kaçanlar, İran ve Türkiye'de fahişelik sektörünü çok geliştirdiler. Sosyalist Devrim yıkılınca Türkiye'de bu sektörü tekrar yükselttiler, şimdi "nataşa" sözcüğünü kullanıyoruz.

[9] Mithat Cemal Kuntay, Üç İstanbul, İstanbul, 1976. s. 505.

[10] Mithat Cemal, Mehmet Âkif, İstanbul, 1986. s. 254.
Aydın Üzerine Tezler'de, Aziz Nesin'i de çizdim, uzundur ve zaaflarını ve sırlarını ortaya çıkardım, yer yer önümde okudu, zaman zaman titrediğini görüyordum. Ben daha çok sevdim, Aziz Nesin'in benden kopuşu, belki o okuma ile başladı. Bilemiyorum.

[11] ibid., s. 257.

[12] İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, cilt 1., 1980, s. 92.
İbnülemin, bu dantela türünden ansiklopedisinin başka bir cildinde, "sekiz on yaşında iken – hocamın oğlu ve ders arkadaşım – merhum Mehmet Âkif 'le şiir söylemeye heves ederdik, bittabi saçmalar saçardık" deyu not düşüyor. Bir novice, bir hevesli, bir dilettante idi, öyle bıraktı. İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri, cilt 4, İstanbul, 1980. s. 2235.

BİR ÇOCUK SAFLIĞI AŞKIMIZ

Mustafa Göksoy

Bir gökkuşağı
Birbirimizi ilk gördüğümüz gün
Düşlerimizde buluşturup ikimizi
Uzaktan uzağa dalıp gitmişiz
Mutluluğumuzun aynasında
Yüzlerimiz sarmaşdolaş
Ve kendini ele veriyor
Gülümseyen bakışlarımız
Bir çocuk saflığı
Bu gönlümüzde duruşumuz

SÜREYYA

Denizlerin mavi serinliğinde uyurken
Geceye ateşler içinde uyandım
Apansız belimi büktü apandisit sancısı
Eşimin gözleri gözlerimde
Yüreğimi ışıkla örtüyor

Ve derin ıssızlık ilk ameliyat masası
Narkoz hızıyla düşünüyorum
Bir düş gibi geçiyor sevdamız
Rüyamda dikenli battaniyeler yürüyor üstüme
Karanlıkları yara yara aklımı buluyoruz
Ayılıyorum elim elinde
Bakışları gönlümde sevdiğimin
Acıyor iğne iğne batıyor dikişlerim

Doğanın o güçlü yaratıcı güzelliğinde
Anılarımızla geleceğe açılır dillerimiz

DÜŞÜNCELERİYLE TEVFİK FİKRET

Turan Alptekin

Tanpınar, "Modern Türk şiiri Tevfik Fikret'le başlar" diyordu. Kronoloji gösteriyor ki, yirminci yüzyıl Türk edebiyatı da onunla başlamış olmadadır... "Sis" yalnız "bir devri lânetiyle boğan şairin" değil, yirminci yüzyılın başında "istibdad altında bir kent"in de şiiriydi ve çağdaş Türk edebiyatında ilkti.

Tevfik Fikret 24 Aralık 1867'de, İstanbul'da / Kadırga'da ***dünyaya geldi (Kaynaklardan, bazı biyografilerde yer*** alan Aksaray, Ağayokuşu'ndaki eve taşınışın, doğumdan sonra olduğu anlaşılıyor). Fikret'in anne tarafından büyükannesi Saliha Hanım, Sakız Rumlarındandı ve Müslüman olmuştu. Sakallı Hüsrev Efendi de Sakız'lı idi. Fikret'in baba tarafından büyük babası Ahmed ***Ağa ise, Çankırı'nın Çerkeş kazasındandı.*** 1915'te, Doktor Terziyan'ın, Doktor Adnan'ın (Adıvar) ve şairin kayınbiraderi Doktor Hikmet Beyin çabalarına rağmen, ilerleyen şeker hastalığının veremle birleşmesi, veremin böbreklere yürümesi ***önlenemedi ve şair*** 5/6 Ağustos 1331 gecesi (19 ***Ağustos 1915***'te) ***öldü.*** Ressam Mihri Müşfik Hanım, yüzünün maskını aldı ve böylece yüzü günümüze kaldı. 23 Ağustos 1915 günü Eyüb'e ***gömüldü. K***abri, 1961 yılında bir törenle ***Âşiyân'a*** getirildi.

(Kaynakça: Kalelizade, Kemalettin Şükrü. - *Tevfik Fikret; Hayatı ve Şiirleri,* İstanbul 1930; Kiper, Kadri Ziya.- "Fikret'in Hayatı", *Tevfik Fikret,* Eyüp Halkevi, İstanbul 1941; Kunt, Ozan (Murat Uraz).- *Tevfik Fikret; Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Şiirleri,* İstanbul 1937; *Tevfik Fikret Günü (1867-1915),* Robert College Türk Talebe Birliği, İstanbul 1938)

Batı edebiyatında, Parnasse mektebi ustaları ile "realist" yazarlar çağının şairi, Tevfik Fikret, nesnelerin gerçekliği içinde kavradığı bu şiirselliği, sağlam ve "güzel" biçimlere, (kompozisyonlara), yansıttı: Döneminde, "şairden çok sanatçı" olarak anılması bu ustalığı sebebiyle idi.

Rübâb-ı Şikeste (1900) de, tıpkı örneği *Les Fleurs du Mal* (1867) gibi, şiirlerin belli bir sıra oluşturduğu, bölümlere ayrıldığı bir "kompozisyon"du. Ve o da, bir "melâl"in (spleen) şiiri idi.

"*Rübâb-ı* Şikeste"nin basımı 1899 yılı Aralık ayında tamamlandı. Basım için izin alınmak gerektiğinden, yayımı, 9 Şubat 1900'de geçekleşmişti

"*Târîh-i Kadîm*"in

çağrıları "*Rübâb-ı* Şikeste"de "Halûk'un Defterinden" başlığı altında toplanan manzumelerle doğmuş olabilecektir. "*Sis*" manzumesi ile başlayan (3 Mart 1901) bu yeni dönem, 1911'de yayımlanan "*Halûk'un Defteri*"ni hazırlayacak; *"Doksanbeş'e Doğru"* (19 Ocak 1912), *"Rübâbın Cevâbı"* (2 Şubat 1912) ve *"Hân-ı Yağma"* (Haziran 1912) manzumeleri ve Şermin (1914) ile kapanacaktır. Tanpınar, "*Modern Türk* şiiri Tevfik Fikret'le başlar" diyordu. Kronoloji gösteriyor ki, yirminci yüzyıl Türk edebiyatı da onunla başlamış olmadadır...

"Sis" yalnız *"bir devri lânetiyle boğan şairin"* değil, yirminci yüzyılın başında "istibdad altında bir kent"in de şiiriydi ve çağdaş Türk edebiyatında ilkti.

İşte, çıkış noktasının şairin bir başka şiirinin de konusu, 1894 **İstanbul** depremi olabileceğini düşündüren : **"Üstünde coşan** *giryelerin hepsine bî-his/ Te'sîs olunurken daha, bir dest-i hıyânet/Bünyânına katmış gibi zehr-***âbe***-i lânet!*" (Daha kurulurken, hain bir el yapısına bir ilenme zehiri katmış gibi, üstünde coşan ağlayışların hepsine duyarsız) dizeleri ile birlikte "bakıldığında debdebeli trajediler gibi korku verici zulüm" sahneleri ve insan yüzleri:

Hep levs-i riyâ, dalgalanır zerrelerinde
Bir zerre-i safvet bulamazsın içerinde.
*(*Hep ikiyüzlülüğün kiri dalgalanır zerrelerinde, içinde bir zerre saflık bulamazsın)
Hep levs-i riyâ, levs-i hased, levs-i teneffu';
Yalnız bu... ve yalnız bunun ümmîdi, tereffu'.
(Hep ikiyüzlülüğün, kıskançlık ve çıkarcılığın kiri; ve yalnız bunun ümîdi, yükselme*)*
Milyonla barındırdığın ecsâd arasından
Kaç nâsiye vardır çıkacak pâk u dirahşan?
(Barındırdığın milyonla ceset içinde, temiz ve parlak kaç alın çıkar?) vb.

Ve kent:

Ey debdebeler, tantanalar, şanlar, alaylar;
Katil kuleler, kal'alı zindanlı saraylar
"Ey, ölülerin yıkılmaz mezarı, ulu mâbet!
Ey herbiri, yerlerine bağlanmış birer dev gibi, mağrur sütunlar! Ey, geçmişleri geleceklere aktarmakla görevli, surlar! Ey kubbeler, ey şanlı, yakarma binaları! Ey, doğruluk söylemlerinin aktarıcıları minareler! Ey çatıları çökmüş medreseler, mahkemecikler! Ey servilerin siyah gölgelerinde birer yer bulabilmiş, sabırla dilenen binlerce dilenci,"- Geçmişlere rahmet" diyen mezar "levhalar"ı; ey türbeler, ey herbiri velveleli bir anıyı anımsatarak sessiz ve tepkisiz yatan atalar! Ey, toz ve çamurun boğuştuğu eski sokaklar; ey her gediği bir olay sayıklayan ören yurtlar*; ey fesatçıların uyku sığınakları; ey kapkara damlarla, ayaklanmış birer yas görünümümde, sesiz ve yıkık yapılar; ey her biri bir leyleğin, bir çaylağın yuvası; yıllardan beri tütmek ne unutmuş,* üzüntüden çatılmış *yüzleri ile gamlı ocaklar; ey midelerin sıkıştırmasının zehiri ile, her alçalmayı yutan kurumuş ağızlar; ey doğa'nın bağışıyla, en elverişli ve verimli bir yaratılışa kavuşmuş iken aç, tembel ve* üreme gücü yitmiş*, her yaşam gereğini, her değeri, her kurtuluş yolunu g*ökten *dilenen, içtenlikten uzak, bir olana boyun eğme düş*üklüğü *ikiyüzlülüğü! Ey -konuşma yeteneği ile şereflendirilen- insanda köpeklerin bu nankörlüğü lânetleyen seslenişleri; ey faydası olmayan gözyaşı, ey zehir dolu gülüş; ey çaresizlik ve üzüntü* söylemleri, kınayan bakış; *ey söylenceler çukuruna düşmüş olan anı: namus; ey yükselme kıblesine* çıkan yol: *ayak öpme yolu; ey öksüz, dul ağızlardaki her talihten yakınışa karşı silahlanmış olan korku; ey kişiye dokunulmazlık ve özgürlüğe doğru bir soluk alma hakkı veren yasa söylencesi; ey boşuna verilmiş söz, hep varolacak,*

Dinsel öğreti, us'a, düşünceye yanıt vermemekte, Tanrı'nın adıyla özdeşleştirilen monarşi onun gücü ile halkı ezmededir. Us'un bu şüphesi Tevfik Fikret'i, Onsekizinci yüzyıl Aydınlanmasının ışığında, bir bütünlük ve süreklilik düşündüğü "tarih"te, olayların yönünü ve anlamını tanımlama düşüncesine götürüyor. Şiirin yazılış ve yayılışından üç yıl sonra, Meşrutiyet ilân edilecek, 14 Nisan 1909'da Abdülhamid tahttan indirilecek, Fikret'in şüpheyle baktığı inancın gerçek yüzünü de Hüseyin Rahmi Gürpınar, Gulyabânî'de (1911) gösterecektir.

Sabiha Sertel de, Tevfik Fikret'in; felsefede evrimci (évolutioniste) ve tarihe bakışında diyalektik olmakla birlikte, materyalist olmadığını, düşüncelerinin "hür vatan" ideali ile eğitimci ve inkılâpçı (reformist) bir çizgi taşıdığını; ekonomik sebepler ve sınıf mücadelesi sorunlarının dışında kaldığını söylüyor.

şüphe *olmayan yalan; ey mahkemelerden sürekli sürülen hak; kuruntuların saldırısıyla bitkin duygular; ey vicdanlara uzanan dinleme kulağı; ve ondan korku ile kilitlenmiş ağızlar; ey hor görülen, nefret edilen ulusallık çabaları; ey kılıç ve kalem, iki siyasi hükümlü; ey unutulmuş yüz, bilgelik ve edebin payı; ey çekinmenin yüküyle iki kat gezmeye alışmış, önde gelenler ve "tebaa" (uyruklar), koca bir "unsur"; ey eğilen baş, ak-pak fakat iğrenç; ey taze kadın, ey onun peşinde giden genç; ey ayrı düşmüş* anne, ey kırgın *yastık arkadaşı; ey kimsesiz* âvâre *çocuklar, hele sizler, hele sizler!.."*

İşte, yirminci yüzyıl Türk edebiyatının başlangıcı bir anıt eserin düz söze aktarımı. Usta şairin; bir halk olayına yol açmama kaygısı ile yalnız seslenilenlerin anlayacağı bir dile büründürdüğünü düşündüren, çağrısı...

Onu, 1905'te *Tarih-i Kadîm* izleyecektir.

Tanpınar, "Târîh-i Kadîm"i, *Tevrat*'a, "*Ahd-i Atîk*"a bağlıyor, ("*Mâzî*... Âtî" şiiri de "*Mâzî de bir taayyünü (kesinliği) hâiz midir?*" sorusu ile bu manzumeyle birleşir ve tarihi, bir süreklilik olmaktan çıkararak onun kuşaklara yol gösterme görevini gereksiz kılar") diyordu.

Manzumenin, umutsuzluğun ve bezginliğin şairin duygularını ve bilincini felce uğrattığı bir zamanda yazılmış olduğu ve manzumenin izni alınmaksızın yayımlandığı tanıklıklarını da bunlara ekleyelim. (Eşref Edib, *Tevfik Fikret'i Beş Cepheden Kırk Muharririn Tenkidleri*, İstanbul 1943).

Ve işte bu eski, insanlık tarihinin görünen *yüzü*:

"İnsanlığın eski çağlarından, bize söylenceler aktaran; varlıkları olmayan atalarımızın, geçmiş günlerin boşluklarında bir siyah ve uzun gece oluşturan yaşamlarından, ninniler söyleyip bizi uyutan; "bize en doğru, en güzel örnek,/ diye geçmiş zamânı göstererek/ gelecek *günlerin geçen geceden/ ayrı bir yanı, bir değeri yok düşüncesi veren; alnında altı bin yıllık,/ buruşuklarla şüpheler karışık, başı geçmişe, demek düş'e, ayakları gelecek denen görünmez maddeye uzanan kemikten heykel...*

O, biraz feylesof, biraz sırtlan,/ ve bütün çirkinliğiyle bir hortlak ve cebîninde altı bin yılık/ buruşuklarla şüpheler karışık; zulmün unutuş gecesini yoklayarak, boğuk ve paslı bir seslenişle çağların sürüp giden olaylarını birer birer anlatmaya başlar.

Söyler, inler, sayıklar; insanlığın, bu yanlış yaşamı ne yolda, nasıl sürdüğünü anlatır; o iskeletin o dişlek ağzında kanların köpürdüğünü görürüm; sesinin titreyişinin derinliğinde, öyle korku *verici inleme yankıları duyarım ve* öyle titrerim ki, *nefretten yer titriyor sanırım...*

"Kahramanlık...Esâsı kan, vahşet;
Beldeler çiğne, ordular mahvet;
Kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık;
Ne, aman! bil, ne, ah! işit, ne, yazık!
Geçdiğin yer ölüm, elem dolsun;
Ne ekinden eser, ne ot, ne yosun;
Sönsün evler, sürünsün âileler;
Kalmasın hırpalanmadık bir yer;
Her ocak benzesin mezar taşına;
Damlar insin yetimlerin başına...
Bu ne vicdân-güdaz şenî'a, ne âr?
Yere geç satvetinle ey serdâr!
Her zafer bir harâbe, bir medfen;
Ey cihangir, utan şu makbereden!
Yıkıl ey köhne taht-ı istiklâl;
Zîr-i kahrında inliyor ensâl!
Parçalan, ey şikeste-fer iklîl,
Şu yığınlarla ihtiyâc-ı sefîl
Hep senin, işte hep senin eserin!
Göz yaşından yapılma incilerin
Görsen artık nasıl yosunlanmış...
Size mâzî ne hisle aldanmış?
Bilsem, ey kargalar ki, âkil-i hûn,
Her karanlık sizinledir meşhûn.
Fikre artık yeter tahakkümünüz;
Yaşanır pek güzel tegallübsüz,

Sizi târih eder himâye, gidin,
Gece hemrâzıdır hayâdîdin.
Ve o matmûre-i tebâhîde
Boğulun... İşte en güzel müjde
Mutasavver dühûr-i âtiyeye;
İşte hürriyet-i hakîkıyye:
Ne muhârib, ne harb ü istîlâ;
Ne tasallut, ne saltanat, ne şeka;
Ne şikâyet, ne kahr-ı istibdâd;
Ben benim, sen de sen, ne rabb,
ne ibâd!"

(Kahramanlık... temeli kan, vahşet: Ülkeler çiğne, ordular yok et!/ Kes, kopar, kır, sürükle, ez, yak, yık;/ ne, aman! bil, ne, ah! işit, ne, yazık!/ Geçtiğin yer ölüm, elem dolsun;/ ne ekinden eser, ne ot, ne yosun;/ sönsün evler, sürünsün aileler; kalmasın hırpalanmadık bir yer;/ her ocak benzesin mezar taşına;/ damlar insin yetimlerin başına.../ Bu ne vicdan yıkıcı utanç ve ayıp!/ Yere geç saldırınla ey önder!/ Her zafer bir yıkılış, bir gömülüş./ Ey ülkeler alan! Şu kabirden utan./ Yıkıl ey taht!/ Kuşaklar senin gücünün altında inliyor./ Parçalan ey, demir parçası tâc!/ Şu yığınlarla yok yoksun insan/ hep senin, işte hep senin eserin!/ Göz yaşından yapılma incilerin/ görsen artık nasıl yosunlanmış.../ Ey kan içici kargalar size geçmiş hangi duygu ile aldanmış, bilemiyorum. Her karanlık sizlerle dolu; düşünceye baskınız artık yeter!/ Zorbalık olmadan da pek güzel yaşanır./ Gidin, sizi tarih korur. -Gece haydutların sırdaşıdır- Gidin ve o övünme mezarlığında boğulun. İşte düşlerdeki gelecek çağlara en güzel müjde. İşte gerçek özgürlük. *Ne savaşan ne savaş, ne ülke ele geçirme. Ne sataşma, ne soygun, ne yakınma, ne istibdâd üzüntüsü! Ben benim, sen de sen, ne efendi ne de kul! "Ben benim, sen de sen, ne rabb (efendi, lord), ne köle!"* ("rabb" söylemini küçük harflerle başlatışımız, sözcüğün eski harflerdeki yazılışı ve taşıdığı çok-anlamlılık dolayısıyladır).

"O zaman, ey soluyan iskelet, şimdi, "cenk, ihtilâl, antlaşma, zafer" diye saydıkların, anlaşılmaz, tuhaflıklar ya da hortlak hikâyeleri olarak kalacak. Ey, eskimiş, köhne kitap, düşüncelere mezar olan sayfaların yarın yırtılır. Fakat bunu kimden umalım, bekleyelim. Bu büyük yaratış "inkılâb"ını kim hangi güç üzerine alacak? *Sâhib-i kâinât, Oluş'un* sâhibi. *Evet gerçek (!). "Sâhib-i kâ'inât" olan, büyüklük, yakınlaşılmaz, suskun yüz. Bu karga suretlerin kaynağı*

.... Ey gök, ey yüzyılların, selleri, -şimdi sarhoş bir hevesin nağmesi, şimdi zindan tutsağı bir kuru ses, şimdi ateşli ya da işveli bir ezgi. Bir geniş "Oh", bir derin " Ne yazık!"; bir dua, bir kaside, şimdi uysal, şimdi asi, bir rüzgârın esişi; şimdi bir çekingen istek; şimdi *bir sabırsız sitem;* şimdi bir titreyiş, bir çan sesi, şimdi bir davul ve nak*kare sesi; şimdi güçsüzlüğün,* ağlayan sessizliği; şimdi gücün teşekkür *kişnemesi;* şimdi anlaşılır, özlü bir hutbe; şimdi utangaç bir hasta yakarışı; şimdi bir gü*lüş, bir bunaltı; şimdi dehşet verici bir "haykırış" (feryâd) olan -metinde, eksik bir harf dolayısıyla okunamayan sözcüğü, "girîv"den geliyor olabileceğini düşünerek bu anlamla karşıladım-* çırpınış velveleleri ile *inleyen boş kubbe... Söyle! Söyle, sen ki her sese yankı verensin. Söyle, şu uğultu içinde hangi sesin yankısı,* üzerinde yükseliş buyruğu *bulunan, Tanrı katına çıkabilmiş, hangi yakarış karşılık bulmuş? ....*

"En parlak sıfatın "Lâşerîkeleh!" iken bak,/ şu bataklık*ta kaç şerikin var?/ Hepsi "kayyûm ü kadir ü kahhâr,/ Hepsinin "Lâşerîkeleh!" sıfatı,/ hepsinin buyruğu ve yasağı, "emr ü nehy"i, saltanatı;/ hepsinin güneşi, ay'ı, yıldızları; hepsinin bir burc'u var, hepsinin saklı bir secde makamı, hepsinin bir cenneti: hepsinin bir varlık ve yokluğu, hepsinin saygın bir habercisi, hepsinin cennetinde hûriler. Hepsinin cehenneminin yiyeceği, insan; ve hepsi halkından, horlanmış iki bük-*

Onlardan önce de Ziya Paşa'nın -us ve inanç arasında- "Tercî-i Bend"inin -özellikle altıncı "bend"i ile Tarih-i Kadîm'in çıkış noktası olduğu düşünülebilecektir. Voltaire ve Rousseau gibi aydınlanmacı yazarların, XVIII. yüzyıldan başlayarak Osmanlı aydın çevrelerce okunduğunu ve Namık Kemal'in, Tercî-i Bend'i yeni şiirin başlangıç noktası olarak gördüğünü biliyoruz. "Tarih-i Kadîm"in, XIX. yüzyıl filozoflarından Nietzsche'nin inanç eleştirisi "Tanrı öldü" söylemi ile tema yakınlığı üzerinde ise, hiç durulmamıştır.

lüm bir sabır boyun eğiş istiyor...

Ben ki hepsinden şüphe ederim; kime sorsam, diyor ki: "Yok haberim!" Kim bilir, belki hepsi kuruntu; ve belki aldanma, bir yaşam gereksinimi. Kimbilir, belki hepsi doğru da ben kendi yanılışımdan habersiz, var'ı "yok" bilmek istedim, yok'u "var". Şüphe, işte benim suçlandığım. Ne zarar? Şüphe bir *nûra doğru koşmaktır. Doğruyu ortaya koymak us için bir hak'tır. Kimbilir belki bir "yokluk" var. Belki "Öte dünya", ukbâ da var. Fakat* şu varlık*; ebed tasarlayıcısı "sâni"nin eseri olmakla neden bin bir üzüntünün tutsağı olsun? Kimbilir, belki aslımız toprak, onu gözenekleri kanla yaşla dolu, acılar içinde bir çamur yapmak, hangi değişik düşüncede bir rastlantının işidir? Hem neden yoktan var edip sonra yok olmaya hazırlamak. Bu yakışıksızlığı bir Hâlık yapmaz. Var eden yok eder, fakat yıkmaz...*

İşte, en zorlu düşmanın *Ey Yaradan, seni Arş'ında boğan, bize vaktiyle hıncının zehrinden taddırdığın yudumdur. Odur bu yılan; bu düşmanı elbette bileceksin: Şüphe!... En zâlim, en zorlu düşman.*

İşte en aldatıcı, zorlaman, ya da yanıltıcı aldanışın. *Bak bugün, hîle, şeytanlık, yalan, seni mülkünden atıyor, mâbedinde, yanan* çerağı *üflüyor, söndürüyor. Elleriyle heykelini kırıyor. Ve bütün güçlülüğünle sen, felçli, çöküyorsun. Ne burçlarının yok oluşu, ne yıldırımlar, ne kükreyen rüzgâr, ne cehennemlerinde taşma! Ne bakışların, bu yastan haberi var, ne kulaklarda, bir üzüntü tınlaması... Varlıktan bir zerre kopsa bir sızlanma olsun duyulur. Sen Arş'*ınla, *ve üstüne döşediklerinle çöküyorken doğada bir inilti bile yok. Üst*üne *her yanda kahkahalar! Yalana yalnız ikiyüzlülük ve ahmaklık ağlar."* (Tevfik Fikret, *Tarih-i Kadîm- 95'e doğru*, Yayına hazırlayan: Canan Yücel Eronat, İstanbul 1998.)

Dinsel öğreti, us'a, düşünceye yanıt vermemekte, Tanrı'nın adıyla özdeşleştirilen monarşi onun gücü ile halkı ezmededir. Us'un bu şüphesi Tevfik Fikret'i, Onsekizinci yüzyıl Aydınlanmasının ışığında, bir bütünlük ve süreklilik düşündüğü "tarih"te, olayların yönünü ve anlamını tanımlama düşüncesine götürüyor.

Şiirin yazılış ve yayılışından üç yıl sonra, Meşrutiyet ilân edilecek, 14 Nisan 1909'da Abdülhamid tahttan indirilecek, Fikret'in şüpheyle baktığı inancın gerçek yüzünü de Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Gulyabânî*'de (1911) gösterecektir. Yirminci yüzyılın ilk on yılı, Türkiye'de "Aydınlanmanın gerçek bir kımıldanışı olmuş görünüyor.

Onlardan önce de Ziya Paşa'nın -us ve inanç arasında- "Tercî-i Bend"inin -özellikle altıncı "bend"i ile-, *Tarih-i Kadîm*'in çıkış noktası olduğu düşünülebilecektir. Voltaire ve Rousseau gibi aydınlanmacı yazarların, XVIII. yüzyıldan başlayarak Osmanlı aydın çevrelerce okunduğunu ve Namık Kemal'in, Tercî-i Bend'i yeni şiirin başlangıç noktası olarak gördüğünü biliyoruz. "*Tarih-i Kadîm*'in, XIX. yüzyıl filozoflarından Nietzsche'nin inanç eleştirisi "Tanrı öldü" söylemi ile tema yakınlığı üzerinde ise, hiç durulmamıştır (*Die Fröhliche Wissenschaff*, -"Şen Bilim"-, 1882). Bu şiirin, Abdülhamîd'e çevrili tepkileri kadar, Türk şiirine, Ahmed Cevdet Paşa'nın ünlü eseri "*Kısas-ı Enbiya ve Tevârîh-i Hulefâ*"ya karşı bir "tarih

felsefesi" getiriyor olması üzerinde de durulmadı. Problemde, Tanpınar'ın *Ahdi Atîk* yorumunun, *Kitâb-ı Mukaddes*'in "sosyalizan" görüşlerin doğuşundaki payına bir gönderme olup olmadığı sorusu da yanıtsız kalıyor.

Halûk'un Defteri'nin yayımlanışı, 1911 **yılın**dadır. Ahmet Hamdi Tanpınar, bu kitapta yer alan şiirlerde, Hegel, Renan, Berthelot "*Kitâb-ı Mukaddes*" etkileri ile "positivism", "scientisme" ve "socialisant" görüşler üzerinde duruyor; eserde iki büyük temanın "insanlığın durumu" (condition humain) ve " İmparatorluğun sorunları" temalarının bulunduğunu söylüyordu. "Vatan, humanizma, ahlâk idealizmi, felsefî materyalizm, bilim, umut ve gençlik, hak ve intikam, Osmanlılık, uygarlık öncülüğü ve kahramanlığı, evrimci görüş, Tanrıya başkaldırı ve **insanın yüceltilişi** gibi düşüncelerin, bu düşünce uyarıcı kitabı, yalnız şiirimizi yenilemekle kalmamış düşünceleri de derin biçimde etkilemiş olmalıydı (Tanpınar, *Yahya Kemal* 1963; Turan Alptekin, *Bir Kültür Bir İnsan*, 1975).

Sabiha Sertel de, Tevfik Fikret'in; felsefede evrimci (**évolutioniste**) ve tarihe bakışında diyalektik olmakla birlikte, materyalist olmadığını, düşüncelerinin "hür vatan" ideali ile eğitimci ve inkılâpçı (reformist) bir çizgi taşıdığını; ekonomik sebepler ve sınıf mücadelesi sorunlarının dışında kaldığını söylüyor (Sabiha Sertel, *Tevfik Fikret, İdeolojisi ve Felsefesi*, 1946).

Bu son şiirleri, 1912 yılında, *"95'e Doğru", "Rübâbın Cevâb"*ı ve *"Hân-ı Yağma"* şiirleri izleyecektir.

"Doksanbeşe Doğru" manzumesinin yazılışını da Yakup Kadri, Hüküm Gecesi romanında belgeliyor ve şu bilgiyi veriyor:

"İstanbul meb'ûsu Rif'at Paşanın istifası üzerine boşalan milletvekilliğine yüzdoksanbeş reye karşı yüzdoksanaltı rey ile İ'tilâf *ve Hürriyet nâmzedi Hayreddin Paşa zade Tahir Bey seçilince* İttihad *ve Terakkîci'ler Kanun-ı Esâsînin Otuzbeşinci maddesini ta'dîl ile pâdişâha lüzûm* gördüğü takdirde *(Hukuk-ı Hükümrânîyi korumak için Meclis-i Meb'ûsânı kapatabilme yetkisini vermek istediler. Böylece padişahı bir sopa gibi kullanmak istiyorlardı. Buna (Otuzaltıncı Madde Hamlesi) adı verildi. Tevfik Fikret (Doksanbeşe Doğru) manzumesini bu olay üzerine yazdı."* Kısa bir süre sonra da Meclis dağıtılmıştı.

Ahmet Hamdi Tanpınar, bu kitapta yer alan şiirlerde, Hegel, Renan, Berthelot "Kitâb-ı Mukaddes" etkileri ile "positivism", "scientisme" ve "socialisant" görüşler üzerinde duruyor; eserde iki büyük temanın "insanlığın durumu" (condition humain) ve " İmparatorluğun sorunları" temalarının bulunduğunu söylüyordu.

Gençlerin Fikret'i alkışladıklarını da belirten yazar, sözlerini "*Bu manzûme inkılâp rûhuna sâdık bütün münevverleri 35. Maddenin ta'dîline* düşman etti." diyerek bağlamaktadır.

Rübâbın Cevâbı, şairin kendisini alkışlayan gençlere yanıtı idi. Hilmi Ziya Ülken, manzumedeki tavrı, "*Ahlâkın kültürün gelişmesindeki rolünü kayb etmiş ve ölü kaideler haline gelmiş bir kalıntı halindeki şekline karşı sanatın ve fikrin isyânı*" olarak tanımlamaktadır.

Şairin, hece ölçülerini ve konuşulan dili seçtiği çocuk şiirlerinden oluşan Şermin, 1914 yılında yayımlanacaktır.

Ve son olarak; "*Tarih-i Kadîm*"de olduğu gibi, yine "İttihad ve Terakkî" fırkası önde gelenlerine göndermelerle "Hân-ı Yağma" (Yağma Sofrası) şiirinden bir "bent":

Bu harmanın gelir sonu, kapıştırın gideraya!
Yarın bakarsınız söner bugün çıtırdayan ocak!
Bugün ki mideler kavi, bugün ki çorbalar sıcak,
Atıştırın, tıkıştırın, kapış kapış, çanak çanak...
Yiyin efendiler yiyin, bu hân-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca, çatlayıncaya kadar yiyin!

(Tevfik Fikret)

İKİSİ İSİMLİ BİRİ İSİMSİZ, İKİSİ YAKIN BİRİ UZAK ÜÇ MEZAR

Taylan Kara

R. Freisler, müttefiklerin bombardımanı ile mahkeme salonunda öldürüldü. Vücudu, dosyaları tutmuş bir şekilde, bir taş sütunun altında eğilmiş olarak bulundu. Freisler öldüğünde elinde Fabian von Schlabrendorff'un dosyası vardı.

Roland Freisler[1], inanmış bir Nazi'ydi. 1942 yılında Halk Mahkemeleri'nin başına getirildi. Mahkemelerde birçok hukuki uygulamaya ve kurallara aykırı davranır, sanıklara bağırır ve onları aşağılardı. 1942 - 1945 yılları arasında 5000'den fazla insana ölüm cezası verdi.

Ölüm cezası verdiği mahkûmlar arasında Ulrich Wilhelm Graf Schwerin von Schwanenfeld2 kısaca Schwerin adlı bir direnişçi de vardı. Schwerin 21 Temmuz 1944'te yakalandı. 21 Ağustos 1944'te R. Freisler tarafından ölüme mahkûm edildi. On sekiz gün sonra 8 Eylül

Roland Freisler

U.W.G.S. Schwanenfeld (Schwerin)

1944'de idam edildi ve Waldfriedhof Mezarlığı'na gömüldü. R. Freisler, Schwerin'den sonra epeyce bir mahkûmu daha idama mahkûm etti. Mahkeme başkanı olduğu davalarda, zaten davaların yaklaşık %90'ı ölüm ya da ömür boyu hapis kararları ile sona eriyordu.

Amerikan bombardıman uçakları 3 Şubat 1945'de Berlin'e saldırdığında R. Freisler, Halk Mahkemesi'nde bir cumartesi oturumu yapıyordu. Schwerin'i idama mahkûm ettiğinden beri 165 gün geçmişti. R. Freisler, müttefiklerin bombardımanı ile mahkeme salonunda öldürüldü. Vücudu, dosyaları tutmuş bir şekilde, bir taş sütunun altında ezilmiş olarak bulundu. Freisler öldüğünde elinde Fabian von Schlabrendorff'un[3] dosyası vardı. Schlabrendorff, Hitler'e suikast suçlamasıyla yakalanmıştı ve çok büyük bir olasılıkla da idama mahkûm edilecekti. Çünkü bu suikast girişimi ile ilgili Gestapo tarafından tutuklanan 5000 kişi infaz edilmişti. Ancak Freisler bombardımanda ölünce Schlabrendorff'u ölüme mahkûm edemedi.

***

Fabian von Schlabrendorff

R. Freisler öldüğü gün Schwerin tam 147 gündür ölüydü. Freisler'i Schwerin'in yattığı mezarlığa gömdüler.[4]

Freisler ile Schwerin'in mezarları, yetmiş yıldan fazla bir süredir aynı mezarlıkta bulunuyor.[5] Tek bir farkla...

Freisler'in idam ettirdiği Schwerin'in mezar taşının üstünde, tam adı "Ulrich Wilhelm Graf v. Schwerin v. Schwanenfeld" yazmaktadır. Freisler'in mezar taşının üstünde ise kayınpederi Bernhard Russegger ve eşi Minnie Russegger'in adı yazmaktadır. Roland Freisler'in adı, yattığı mezarda yazmamaktadır.

***

F. Schlabrendorff, çeşitli toplama kamplarında kaldıktan sonra Mayıs 1945'te özgürlüğüne kavuştu. Ölemeyen Schlabrendorff'a savaştan sonra nişan verildi, Batı Almanya'da sekiz yıl Anayasa Mahkemesi hâkimliği yaptı, 1980 yılında 73 yaşında bir yaşlı olarak öldü. Almanya'nın kuzeyinde Sylt Adası'nda gömülüdür.[6]

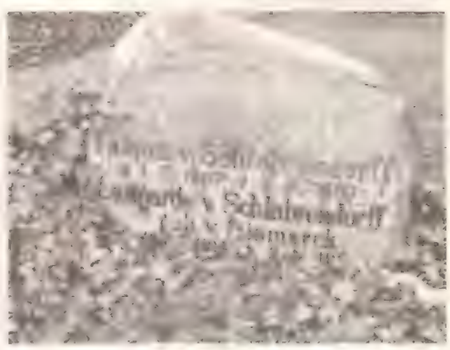

Fabian Schlabrendorff'un megarı

Schwerin'in mezarı Freisler'in mezarından 200 metre ötededir. Schlabrendorff'un mezarı ise Google Map'e göre Freisler'in mezarından yürüyerek 474 km, bisikletle 501 km uzaktadır.

(Var Olma Notları kitabından)

---

[1] https://www.findagrave.com/cgi-bin fg.cgi?page=gr&GRid=10712212

[2] http://www.gdw-berlin.de/en/recess/biographies/index_of_persons/biographie/view-bio/ulrich-wilhelm-graf-von-schwerin-von-schwanenfeld/?no_cache=1

[3] https://alchetron.com/Fabian-von-Schlabrendorff-1351752-W

[4] https://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=pv&GRid=34973854&PIpi=35399612

[5] https://ww2gravestone.com/people/freisler-roland/ https://androom.home.xs4all.nl/biography/p024091.htm

[6] https://en.0wikipedia.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRmFiaWFuX3Zvbl9TY2hsYWJyZW5kb3JmZg

AKDENİZ ŞİİRLERİ

Özkan Mert

AH! ŞU AKDENİZ KENTLERİ

AH! Şu Akdeniz kentleri
yıldızlara asılı
sallanıp dururlar geceleyin

Barcelona! Akdeniz'e fırlatılmış
masmavi bir uçurum
Mersin! Unutma sevgilim
Akdeniz'in en güzel kızı sensin

Bodrum'u hiç sormayın;
Ner'de gecelediği hiç belli olmaz
Akdeniz'le flört eder
Ege denizi ile yatağa girer
Venedik'ten koca bekler

Ne zaman yüzsem Akdeniz'de
ellerime ayaklarıma
çarpar durur şu kentler
dökülür sokakları denize;
Topla toplayabilirsen
bütün gece

AKDENİZ RESİMLERİ

1.
Antalya: Ege'den kaçırılmış
bir kent
Akdeniz'e nişanlanmış

Mercan gelinliğinin içinde
memelerini emdiriyor lodoslara

2.
Adalar gazinosunun altında
bir avuç Akdeniz.
Kayaların altında yüzüyorum,
Arabesk melodiler kirletiyor
Akdenizi ve beni.

3.
Metin'le Günsel'in balkonunda
bir ihtilâldir sabah kahvaltısı.
Karşıkı dağlar
çarpıp/geçerken saçlarınıza
karışıvermiştir çayınıza
Akdeniz

4.
Göğüsleri hiç öpülmemiş
dolgun kalçalı köylü kızlar geçiyor
Antalya sokaklarından
şanlı bir erotizmle.

Ellerinde haşlanmış mısır sapı

5.
Balıklıova bir Ege köyüdür.
İçtiğimiz rakının içine
dolu yağınca mayıs ayında
izinsiz olarak girdi bu şiire.

Ziya rakı mı içirdi nedir,
masamızdaki Karagöz balığı
başladı ince bir şarkıya.

İnce bir şarkı hüzünler denizidir
keskin bir ustura gibi geçer yüreğe.
Yakışıklıdır,
bir güvercin kadar da beyaz ve sonsuz.

6.
Ne şaşırdınız ama
Nihat ve zambaklar olmasa
bu şiirde

İşte! Dolu yağmura dönüştü
tuzunu alıyor beyaz peynirin
tabak'ta

Islak bir şiir oldu bu.

Islanmak istemiyorsan
Ey, sevgili okur!
Okuma bu şiiri.

7.
Leylak kokulu İstanbul'sa
nişanlımdır.
Ayrı yaşarız haziran/temmuz
ayları dışında.
Her şiirimde yeri vardır.
Tartışmasız.

8.
- Bitti mi bu şiir burada?
-EVET! diyenler
elini indirsin.

MOZART VE AKDENİZ

1.
Mozart ve Akdeniz imgesi cebimde
Geçip/gidiyorum mor bir sürgünden
Kiracıyım dağlara ve yağmurlara

Acılar, ölümler ve okyanuslarla ölçüyorum hayatımı
Beni açıklayan sevişken günler yok oldu
Şanlı bir erotizmle yıkıyorum yaralarımı Atlantik'te

Rüzgâra uzattığın memelerini öpüyorum
Dünyanın en güzel ağzı olan ağzını öpüyorum
Çünkü gül kokularına ve aşka tutsaklıyım

2.
Bir kontrbasın içinde oturuyorum sanki
Gelincik tarlalarıyla yırtılıyor cesedim
Tüm fotoğraflarımdan yağmur ve hüzün yağıyor

Sarı tramvaylarla taşınan bir hüzün benimki
Amasya elması tadında fitili.
Bu yüzden olsa gerek;
Hep üzgün bir melodidir benim yüzüm.

3.
Ne güzel tükettiniz pırlanta gibi gençleri hücrelerde
Öldük, sürgün olduk. Ama teslim olmadık hiç:
Çünkü kelebek kanadından ince dudağımızdaki cigara

Yeni bir çağ doğuyor acının başaklarından
Haydi! Çıkar geometri defterlerini renkli kalemlerini
Yeni bir Gökyüzü gereceğiz üzerine

4.
Yıldızların nefes alışını duyuyor musun?
Senin de bir yıldızın var, küçük bir Gökyüzün...
İki sokak arasına sıkışıp kalmış

Kırmızı şarap renginde bir dolunay
Beyaz gömleğinin yakaları arasında sallanıp durmakta
Tut onu! Ellerin güvercinlensin

Mozart ve Akdeniz imgesi cebimde
nereye gitsem sürgünüm
Yağmur ve hüzün yağıyor tüm fotoğraflarımdan

Sürgünlerin ise tanrıları yoktur

TİYATROMUZ ÜRETKEN BİR YAZARINI TUNCER CÜCENOĞLU'NU KAYBETTİ

Hülya Nutku

Tuncer Cücenoğlu Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır; Pen Yazarlar Derneği, Tiyatro Yazarları Derneği üyesi olan yazar, 1992'de Devlet Tiyatroları Edebi Kurul üyeliğine seçilir. Edebi Kurul'da Özdemir Nutku'yla birlikte verdiği mücadele sonucunda dönemin Kültür Bakanı Attila Koç tarafından görevden alınırlar. Bu ikilinin 2005'de Bakanı istifaya çağırdıkları basın toplantısı aslında tiyatromuzun temel sorunlarını gündeme getirmeleri açısından önemlidir.

Tuncer Cücenoğlu tiyatromuzun üretken yazarlarından biridir. Türk tiyatrosunun 70 kuşağının bu en verimli yazarını kaybetmiş olması acıdır. O henüz yirmi sekiz yaşındayken yazdığı Kördüvüşü adlı oyunuyla tiyatro dünyasında adını duyurmuş ve ardarda yazdığı oyunlarla dikkat çekmiştir. Çorum'da öğretmen olarak görev yapan babası Hüseyin Akat Cücenoğlu'nun ve annesi Nermin hanımın sevgili oğulları olarak Cücenoğlu 1944'te dünyaya gelir. Yazar, aynı kentte lise eğitimini tamamladıktan sonra, yüksek öğrenimini Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Kütüphanecilik Bölümü'nde 1972'de tamamlamış ve aynı yıl oyun yazarlığıyla yaşamını sürdürmeye başlamış, ta ki onu kaybettiğimiz 2019 yılının 19 Temmuz'una kadar yazma eylemini bırakmamıştır. Cücenoğlu 1964'te Milli Eğitim Bakanlığı'nın merkez teşkilatında çalışmış, aynı zamanda şube müdürlüğüne kadar yükselmiş, daha sonra İstanbul'da aynı Bakanlığın Basımevi'nin Müdür Yardımcısı iken 1980'de ayrılmış. 1983'den sonra yaşamını sadece yazarak ve bu konuda eğitim vererek geçirmiştir.

Bakırköy Belediyesi Eğitim ve Sosyal İşler Müdürlüğü yaptığı sırada açtığı "Yunus Emre Oyun Yazma Yarışması" nedeniyle birlikte çalıştığım yazar, beni bu yarışmada jüri üyesi yaptığında birçok genç oyun yazarının tiyatromuza kazandırılmasına yönelik gösterdiği çabaya yakından tanıklık etmişimdir. Örneğin mezunumuz Gülşah Banda'nın Nemrut adlı eseri ödül almış, aynı zamanda oynanmıştır. Yine mezunumuz Şeref Artun'un ödüllendirilmesinden dolayı gurur duymuşuzdur. Cücenoğlu da henüz öğrenci iken öğrenme azmiyle Türk edebiyatının yanısıra birçok dünya klasiğini okumuş, en çok Tolstoy, Dostoyevski, Puşkin, Çehov, Gorki, Şolohov ve Gonçarov'dan, kısacası Rus yazarlarından çok etkilendiğini söylemiştir.

Tuncer Cücenoğlu tiyatronun âşığı bir oyun yazarımızdır. Yazdığı birçok oyunun yanısıra bu oyunlar Rusça, İngilizce, Almanca, Fransız, Makedon, Urdu, Japon, Yunan, Bulgar, Tatar, Azeri, Lehçe, Farsça, Çuvaşça, Arapça ve İspanyol dillerine çevrilerek yurtdışında da oynanmıştır. Otuz kadar ülkede sahnelenen bu oyunlardan bazıları da repertuvarlarına oynanmak üzere alınmıştır.

Genç oyun yazarlarını yazmaya teşvik ettiği kadar gençleri çeviri yapmaya yönlendirmiş, yeni oyunları tiyatromuza kazandırmaya çalışmıştır. Devlet Tiyatroları'nın Karadenize kıyısı olan ülkeler festivalinde tanıştığı Çin'in ünlü yazarı Nick Rongjuin Yu'nun Parfüm, www.com ve Yalanın Ardındaki adlı oyunlarını ve Alexandre Ares'in Uyanan Güzel adlı oyununu çevirmek üzere kızım Zeynep Nutku'yu özendirerek bu oyunların çevrilip basılmasını sağlamasını bir örnek olarak verebilirim.

Birçok ödülü bulunan yazarın daha henüz basılmadan ilk oyunu Kördövüşü, Üsküdar Oyuncuları tarafından oynanarak yazara Altın Fındık En Başarılı Yazar Ödülü'nü kazandırmıştır. Ankara Devlet Tiyatrosu'nda oynanan Öğretmen oyunu ertesi yıl (1973) Ankara Sanat Kurumu övgüyü değer oyun ödülü'nü, Çıkmaz Sokak, Abdi İpekçi oyun yarışmasında birincilik, Avni Dilligil yazar ödülü, Hollanda İnsan Hakları Ödülü (1981) yanı sıra, yazarın TOBAV Oyun Yarışması'nda 1984 de birinciliği paylaştığı Kadıncıklar adlı oyunu bugüne kadar birçok topluluk tarafından oynanmıştır. Cücenoğlu ayrıca Türk Kadınlar Birliği, İsmet Küntay Yılın Yazarı Ödülü, Dosya oyunu ile 1985 Ankara Sanat Kurumu yazar ödülü, Biga-1920, Kumarbazlar, Yeşil Gece, Helikopter ile Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün Ödülü, Kasaid, Yıldırım Kemal, Matruşka, Ziyaretçi ile Lions En Başarılı Yazar Ödülü, Gog ve Şapka ile 1996 TOBAV Ödülü ve Kültür Bakanlığı'nın oyun

27 Mayıs'ın ardından Çorum'a turne yapan Devlet Tiyatrosu'nun Koçyiğit Köroğlu adlı oyununu izleyen Cücenoğlu, öyküden vazgeçerek tiyatro oyunları yazmaya yönelir. Üstelik üniversite yıllarını Ankara'da geçiriyor olması onun tiyatro aşkını daha da alevlendirir. Öykü denince onun başat yazarı Aziz Nesin'dir, öyküleriyle onu aşamayacağını söyleyen Cücenoğlu, varoluşunu tiyatroda gerçekleştireceğine inanır.

Prof. Dr. Hülya Nutku ile.

dalında Başarı Ödülü'nü Boyacı ve Neyzen oyunlarıyla almıştır. 2011 yılında 11. Afife Jale Ödülleri'nde "Cevat Fehmi Başkut Özel Ödülü"-ne layık görülür. 2017 yılında Yeni Tiyatro Dergisi'nin "Onur Ödülü"-nü alır.

Çocuk oyunları konusunda oluşturduğu bir seçkiye imza atan yazar, aynı zamanda G. Altınok ile Bulgar oyunlarının ve B. Sipahi ile G.Stefanovski Dövmeli Canlar'ın çevirisine katkı koymuştur.

Bakanın Görevden Aldığı Edebi Kurul Üyesi

MSM Müjdat Gezen Sanat Merkezi, Kıbrıs'ta Yakındoğu Üniversitesi'nde oyun yazarlığı eğitmenliği, Alanya'da Uluslararası Gaksa Üniversitesi'nde öğretim görevliliği yapan Tuncer Cücenoğlu, bunun yanısıra Papirüs Yayınevinin tiyatro kısmının yönetimini üstlenmiştir. Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır, Pen Yazarlar Derneği, Tiyatro Yazarları Derneği üyesi olan yazar, 1992'de Devlet Tiyatroları Edebi Kurul üyeliğine seçilir. Edebi Kurul'da Özdemir Nutku'yla birlikte verdiği mücadele sonucunda dönemin Kültür Bakanı Attila Koç tarafından görevden alınırlar. Bu ikilinin 2005'de Bakanı istifaya çağırdıkları basın toplantısı aslında tiyatromuzun temel sorunlarını gündeme getirmeleri açısından önemlidir.

Bir dönem Cumhuriyet gazetesi yazarlığı yapan Cücenoğlu'nun ayrıca Habertürk, Aydınlık ve Birgün gazetelerinde de yazıları yayımlanmıştır. Oyunlarının bir kısmını Tiyatro 72 dergisinde yayınlatmıştır. Henüz ortaöğrenimdeyken "İhtiyaç Fabrikası" adlı öyküsü Çorum'da yerel bir gazetede yayımlanır. Bir ilkokul öğrencisinin çeşitli nedenler ileri sürerek babasından para istemesini anlatan bir öyküdür bu. Defter, kalem, silgi, Kızılay'a yardım gibi gerekçelerle para isteyen çocuğa babasının "Ben ihtiyaç fabrikası mıyım. Yeter artık!" diye isyan etmesinin kökeninde kıt kanaat geçinen bir memur olması yatar. Öykülerini daha sonra Pardon mizah dergisinde sürdürür.

27 Mayıs'ın ardından Çorum'a turne yapan Devlet Tiyatrosu'nun Koçyiğit Köroğlu adlı oyununu izleyen Cücenoğlu, öyküden vazgeçerek tiyatro oyunları yazmaya yönelir. Üstelik üniversite yıllarını Ankara'da geçiriyor olması onun tiyatro aşkını daha da alevlendirir. Öykü denince onun başat yazarı Aziz Nesin'dir, öyküleriyle onu aşamayacağını söyleyen Cücenoğlu, varoluşunu tiyatroda gerçekleştireceğine inanır.

İlk oyununu 1972'de gencecik bir yazarken kaleme alan Cücenoğlu, o yıl yazdığı Kördövüşü ile tiyatromuzdaki haklı yerini alır. Ertesi yıl yani 1973'te Ankara Devlet Tiyatrosu'nda Öğretmen adlı oyunu sahnelenir. Ancak 12 Mart muhtırasının baskı dönemine denk gelen bu oyun sakıncalı bulunarak yasaklanır. Bu yasak yazarın 14 yıl boyunca yani

Ataol Behramoğlu 50. Sanat Yılı 31 Ocak 2015 Fotoğraf: Kadir Incesu

İlk oyununu 1972'de gencecik bir yazarken kaleme alan Cücenoğlu, o yıl yazdığı Kördövüşü ile tiyatromuzdaki haklı yerini alır. Ertesi yıl yani 1973'te Ankara Devlet Tiyatrosu'nda Öğretmen adlı oyunu sahnelenir. Ancak 12 Mart muhtırasının baskı dönemine denk gelen bu oyun sakıncalı bulunarak yasaklanır. Bu yasak yazarın 14 yıl boyunca yani 1987 yılına kadar Devlet Tiyatroları'nda oynanmamasına neden olur.

1987 yılına kadar Devlet Tiyatroları'nda oynanmamasına neden olur.

Vefalı bir dost olan Tuncer Cücenoğlu "Tiyatronun ne olduğunu öğrendiğim" dediği ve öğretmeni olarak kabul ettiği Özdemir Nutku'ya olan vefası nedeniyle Öğretmen oyununu ona ithaf eder. Daha sonraları birçok oyununun tanıtımını yaptığım yazar Cücenoğlu -ki Mitos Boyut Yayınları'nda basılan hemen hemen bütün oyunlarının tanıtımını yaptığım için- bana da 1993 yılında yazdığı Helikopter adlı oyununu "Tiyatroda bulunduğum noktayı öğrendiğim" Hülya Nutku'ya diyerek ithaf etmiştir. Diğer oyunlarını da sevgili dostlarına ithaf etmiş ve bunu basılan oyunlarında belirtmiştir. Türk oyun yazarlığının 70 kuşağı içinde yer alan yazarımızın Helikopter oyunu için o günlerde şunu yazmıştım: "Cücenoğlu toplumsal içeriğin ağır bastığı oyunların yazarıdır. Hemen bütün oyunlarında toplumsal sorunlara öncelik tanıyan Cücenoğlu, bu nedenle çağının tanıklığını yapan bir yazarımızdır. Son oyunu Helikopter, 42 oyun arasından ilk üçe girerek, Almanya'da yapılacak olan Avrupa Oyun Yazma Yarışması'nda ülkemizi temsil etme hakkını kazanmıştır. Bu oyun, nesnel bir yazarın, boyutlandırılmış bir durumu, seyirciyi düşünme ve yargıya götürmedeki ustalığına dayanıyor."

Oyunlarıyla Tuncer Cücenoğlu

İlk oyunu Kördövüşü, onun tiyatro dünyasına atılışı, onun sanatçı duruşunu genç yaşına rağmen duyumsatır. Basılan toplu oyunlarının ikincisinde belirttiğim gibi, onun oyunlarında "basit, yalın bir konu vardır. Ele aldığı her konuda toplumsal bir yaraya değinir. Sonuçta umut var bir tavır içinde olan yazar bireye toplumsal yükümlülüklerini de anımsatmadan duramaz. Sorumlulukların ise ortak paylaşımlarla çözüleceğine inanır."

80 li yıllardan sonra yazar, bizim temalarımızdan ve yaşanan dönemden yola çıkan tavrına evrensel olanı da katarak yazarlık yaşamını zenginleştirerek sürdürmüştür. Bu nedenle de birçok ülkede oynanmıştır. Zaman zaman facebook'da genç oyun yazarı adaylarına doğum günü kutlamalarında kendi yayınlarının kitap kapaklarını doğum günü mesajıyla göndermesini, bir yazarın üretiminden duyduğu keyif ve varoluş çabası olduğu kadar, aynı zamanda genç kuşakları okumaya teşvik etme yolu olduğunu düşünmüşümdür. Yazarlık öğrencilerine daima Cücenoğlu'nu örnek vererek, "oyunlarınızın avukatı olun, oyunlarınızı tanıtın ve geniş kitlelere yayılması için çevirtin, yanınızda taşıyın, önerin" demişimdir. Onun bu yoğun çabasına karşın ülkemizden daha çok yurt dışında oynanmasına şaşırmışımdır. Çoğu zaman özel sohbetlerimizde bu konuda kendisi de dert yanmıştır.

1972 yılında ilk oyunu Kördövüşü gecekondu insanını kendi gerçekliği içinde irdelerken, aynı zamanda büyük umutlarla köyden kente göç eden insanların yaşadığı hayal kırıklıklarını ve ekonomik açmazlarını işler. Öğretmen oyunu gelir ardından, 1973'de yazdığı bu oyunun yasaklanması yazarı Devlet Tiyatrosu sahnelerinden 14 yıl gibi uzunca bir süre mahrum bırakır. İlkelerine bağlı ve bundan ödün vermeyen bir öğretmenin, kavgasını tam anlamıyla ortaya koyamayıp yalnız bırakılışı ve aile yaşamını işler. Cücenoğlu, yılmayan bir yazardır, kalemini hiç bırakmaz ve ardarda Yeşil Gece, Çıkmaz Sokak, Kadıncıklar, Dosya, Biga-1920, Kumarbazlar'ı (1987) yazar.

Yeşil Gece'nin Güncelliği

Yeşil Gece oyunu, Türk yazını içinde önemli bir yer tutar. Oyunun yazıldığı yıllarda eleştirmen Üstün Akmen "Medreseliler bugün de köşeleri tutmuş durumda. Kader kuşu, başımızın üstünde çizdiği daireyi büyütüyor, ayırdında değil miyiz ne!" diye soruyor. Hayati Asılyazıcı oyunun yönetmenini aradığını söylüyor. Murat Karasu Cücenoğlu'nun gerekeni yaptığını sıranın kendilerinde olduğunu söylerken, Ahmet Mümtaz Taylan da oyunun sahnesini, yönetmenini ve oyuncularını aradığını vurguluyordu. Ben oyunun değerlendirme yazısında şu noktaya dikkat çekmiştim: "Oyunda hem bilim karşısında din ve boş inançlar dizgesi, hem de yenilikçi, ilerici tutumla, gerici ve yobaz yönelişler işlenirken şu günlerde

Yeşil Gece oyunu, Türk yazını içinde önemli bir yer tutar. Oyunun yazıldığı yıllarda eleştirmen Üstün Akmen "Medreseliler bugün de köşeleri tutmuş durumda. Kader kuşu, başımızın üstünde çizdiği daireyi büyütüyor, ayırdında değil miyiz ne!" diye soruyor. Hayati Asılyazıcı oyunun yönetmenini aradığını söylüyor. Murat Karasu Cücenoğlu'nun gerekeni yaptığını sıranın kendilerinde olduğunu söylerken, Ahmet Mümtaz Taylan da oyunun sahnesini, yönetmenini ve oyuncularını aradığını vurguluyordu.

önem kazanan o günlerin bugünlerdeki bir yansımasıyla karşı karşıyayız."

Biga-1920 (1985) İlhan Tarus'un romanından oyunlaştırdığı bir oyun, Çanakkale Biga'daki 1920 savaş yılları üzerine kuruludur.

1983'te kaleme aldığı Kadıncıklar oyunu erkek egemen bir toplumda kadının nasıl metalaştırıldığını işler.

Dosya (1984) oyunu ise toplumun çok önemli bir yarasına parmak basar. Oyunun teması yolsuzluklar üzerine kuruludur. Dürüst bir memurun devleti zarara uğratmamak için hazırladığı dosyayı uyarmak üzere sunması sonucunda, tam tersine düzenle bütünleşenlerin işine gelmediği için, bu dürüst memurun dışlanarak "sakıncalı" ilan edilmesini anlatır.

Çıkmaz Sokak (1980), politik içerikli bir oyunudur. "Polis Devleti" haline gelen baskı rejimlerinde artan işkence olaylarını ele alan oyun, bir kadının işkence gördükten yıllar sonra (gözleri kapalı işkence yapılmasına rağmen) işkencecisini sesinden tanımasıyla aynı ortamı oluşturarak ona yaşadığı acıları yaşatma isteği üzerine kuruludur. Oyun kurban ile zorba arasındaki ilişkiyi irdeler ve seyirciye adeta kurban yeri geldiğinde işkenceci olabilir mi, sorusunu sordurarak oyununun finalini açık bırakırken aynı zamanda işkence karşısında tavır alınmasını öneren bir yapı da içerir.

90'lı yıllara gelindiğinde Yıldırım Kemal, (1990) Kızılırmak-Karakoyun (1992) (ilkin film senaryosu olarak), Helikopter (1993), Şapka (1994-1996) Ziyaretçi (1994), Matruşka (1994) Boyacı'yı (1997) yazar. Cücenoğlu 98'de biyografik oyunlara da yönelerek hiciv ustası, zekâsıyla dikkat çeken, ney çalmadaki yeteneğiyle tarihe geçen Neyzen Tevfik'i (1998) yazar.

Yıldırım Kemal gerçek bir vatanseverlik hikâyesidir. Bu oyun İzmir'in işgali sırasında geçer. Kurtuluş Savaşı sürecini işler.

Er Geç Gelen Ziyaretçi

Boyacı oyunu güldürü ögesini başarıyla kullandığı bir oyunudur. Oyun beş günlük süre içerisinde bir boyacının boyamak üzere kendisine teslim edilen bir doktor muayenehanesinde geçer. Oyunda ustaca kurgulanan olaylarla yoğun bir trafik yaratılırken, merak ögesini diri tutan yazar seyirciyi güldürürken, dolantılar yoluyla da ilgiyi ayakta tutmayı başarır. Muayenehaneye gelenlerin boyacı Kadir'i doktor sanmalarıyla durum boyut kazanır, ekonomik sıkıntıların da etkisiyle Kadir'in bu rolü üstlenmesi de güldürü ögesini öne çıkarır. Bu oyun daha sonra yazacağı oyunlarda ağırlık vereceği komedi ögeleriyle halkımızın gülmeye olan ihtiyacına yazarın yanıt arayışının da başlangıcıdır diyebilirim.

Ziyaretçi oyunu Adam, Kadın, Anne ve Ziyaretçi olmak üzere adları olmayan dört kişiden kurulu bir oyundur... Oyuna telefon aracılığıyla katılan bir de Ses vardır. Oyun sevdiklerimizi kaybetmemek için verilmesi gereken bir emekten sözederken yine kadınlarımızı öne alan bir oyundur. Komada olan Adam'ın başında Kadın (karısı) varken gelen Ziyaretçi kendisini adamın arkadaşı olarak tanıtır, oysa Azrail'dir ve canını almaya gelmiştir, ardından nöbeti devralan anneyi ikna etmeye çalışır. Hayatı paylaşan, ardından hayat veren iki kadın ve Azrail'le kıyasıya mücadele... Oyun için tanıtımda şunları yazmıştım: "Ziyaretçi kalıpları kıran fantastik yaklaşımı, buruk ve eğlendirici yanı ile yaşamı bize farklı bir kesitiyle getirir. Yazar bunu yaparken çok sevdiği kara güldürüye başvurmuştur. Cücenoğlu'nu Ziyaretçi'yi yazmaya iten en önemli etken, günümüzde şu ya da bu nedenle artan öldürülerin son bulması isteği, dünyada barışın sağlanmasında en önemli ölçütün insan yaşamının değerini bilmek olduğu düşüncesidir. Bu düşünceyi savunurken kadınlara ne denli görevler düştüğünün bilincini yansıtmaya çalışır."

Helikopter, Çığ, Şapka ve Matruşka oyunlarında yazarın soyutlamaları, metaforik anlatımları onu ilginç kılar. Helikopter oyunu politikanın kirli oyunları, medyanın aymazlığı ve bürokrasinin çıkmazlarını eleştirir. Oyun durum oyunudur, helikopterin düştüğü yerde kurtarılmayı bekleyen bakan, müsteşar, koruma, medya mensubu ve kadının bekleyişi sırasında yaşananlar ele alınırken her birinin tavrı bize ayrıntılı olarak yansıtılır. Politikanın medyayı kullanışındaki abartılı tutum, korumanın kraldan fazla kralcı tavrı ile bakan ve müsteşar arasındaki bürokratik çelişkiler yansıtılır. Dağ başına zorunlu iniş yapan helikopterdeki bu insanlar içinde bulundukları durum, onların duyguları, özlemleri, zaafları, yapaylıkları, kimi zaman da içtenlikleri kara mizahı oluşturur.

Şapka ise metaforik anlamda kullanılarak, askerliğin hoşgörü ve hoşgörüsüzlük karşıtlığı içinde ele alındığında ortaya çıkan ironik durumu işler. Güldürü ögesinin dozunu yine yazar incelikle ayarlamıştır

Matruşka da Helikopter, Çığ ve Şapka'da olduğu gibi bir durum oyunudur. Ancak burada işlenen ikili bir ilişkinin, tiyatroda geçen bir konunun gerçek ile oyun arasındaki bağın, bir aşk ilişkisine dayandırılarak ele alınışıdır.

Kızılırmak-Karakoyun: Masaldan Filme ve Tiyatroya

2000'li yıllarda da hiç durmaz, Kızılırmak-Karakoyun'u Şahin Gök'le birlikte senaryo olarak kaleme alır, Şahin Gök 1993 yılında filme alır bu senaryoyu. Daha sonra Kızılırmak senaryodan bağımsız müzikal oyun olarak 2000'de yazılır. Bir Türk masalı olan Kızılırmak-Karakoyun geçmişte Nâzım Hikmet, daha sonraları Yılmaz Güney tarafından senaryolaştırılarak filme alınmıştır. Tuncer Cücenoğlu masalsı ögeleri koruyarak görsel ve metaforik ögeler katarak bu aşk öyküsünü müzikli oyun olarak yazmıştır.

Ardından, 2001'de Çığ adlı oyunu gelir. Çığ oyunu baskıcı toplumlarda yaratılan, tehlike tehdidi ve korku sarmalı içinde oluşturulan suskun toplumun sonuçta nasıl bir başkaldırı içinde olacağını irdeler. Çığ tehdidi altında olan köyde insanlar susturulmuş ve duygularını gösteremez ve yaşamazlar, ta ki bir bebeğin doğumu ve onun ağlamasıyla çığ tehdidi ortadan kalkacaktır. İnsanların suskunluğu, coşkuya dönüşecektir. Yusuf Kurçenli'nin bir tümcesinden yola çıkarak ortaya başarılı bir oyun çıkar.

Neyzen'den sonra ikinci biyografik oyun diyebileceğimiz Sabahattin Ali (2002) gelir. Cücenoğlu'na göre Sabahattin Ali, bizim "yazınımızdan erken kayan bir yıldız"dır. O sadece Sabahattin Ali'nin yaşam öyküsünü ve bir komploya kurban giderek katledilmesini belgeler, tanıklar, mahkeme tutanaklarıyla anlatmakla kalmaz. Sosyal medyada, basında toplumun Sabahattin Ali'ye dikkatini çeker. Sabahattin Ali, Ankara Devlet Konservatuvarı'nın dramaturgi hocasıdır, Carl Ebert'in çevirmenliğini yapar. Bu isim mutlaka bir sahnede yaşatılmalıdır. Bu konuda Cücenoğlu birçok yazı yazar ve öneride bulunur. Ben, bunu aynı zamanda Cücenoğlu'nun bir vasiyeti olarak görüyorum. Yetkililerin bu isteği yerine getirmesini onun adına çok isterim. Bu Devlet Tiyatrosu'nun bir sahnesi ya da Konservatuvar'ın bir sahnesi olabilir. Oyun için Ataol Behramoğlu şöyle der: "Cücenoğlu, Sabahattin Ali dosyasını bir kez daha açmakla, sadece büyük bir yazarımıza karşı insanca görevimizi yerine getirmekle kalmıyor, bir yurttaşlık gö-

Fotoğraf: Kadir Incesu

1972 yılında ilk oyunu Kördövüşü gecekondu insanını kendi gerçekliği içinde irdelerken, aynı zamanda büyük umutlarla köyden kente göç eden insanların yaşadığı hayal kırıklıklarını ve ekonomik açmazlarını işler. Öğretmen oyunu gelir ardından, 1973'de yazdığı bu oyunun yasaklanması yazarı Devlet Tiyatrosu sahnelerinden 14 yıl gibi uzunca bir süre mahrum bırakır.

revini de yerine getiriyor." Sabahattin Ali'yi gündeme getirdiği için Cücenoğlu bu oyunuyla, hem kültür hem de sanat adına önemli bir hizmete imza atmıştır. Ben oyunu ilk okuduğumda özellikle Sabahattin Ali'yi öldürdüğü için hapse atılan daha sonra genel afla serbest bırakılan ve maşa olduğunu düşündüğüm Ali Ertekin'in serbest kaldıktan sonra basın mensuplarının onun ne yaptığını görmek üzere gittiklerinde, onu serbest kaldıktan sonra öldürdüğü adamın yani Sabahattin Ali'nin eserlerini okurken buldukları sahnenin beni etkileyen bir sahne olduğunu Cücenoğlu ile oyunu üzerine konuşurken vurgulamıştım. Sabahattin Ali'yi Kim Öldürdü oyunu gündemde olması gereken bir oyun ve tiyatromuzda Ali Berktay'ın yazdığı Benim Meskenim Dağlardır oyunu ile bu değerli cumhuriyet aydınımızı işleyen iki oyun da repertuvarlarımızda yer almalıdır diye düşünüyorum.

Kadınların Yazarı Cücenoğlu

Daha sonra Cücenoğlu tiyatroculari ele aldığı, Tiyatrocular (2009) adlı oyununu yazar. Ona göre tiyatrocu olanlar, tiyatro yapmak adına her yolu denerler, ironik bir anlatımı olan bu oyun sanırım oynanmadı.

Son olarak da İtalyan felsefeci Giovanni Papini'nin aynı adlı yapıtından oyunlaştırdığı GOG adlı oyun gelir. Varlıklı bir insanın, insan için önemli sayılabilecek gerçeklerin peşine düşerek, bu gerçeklerin ne olabileceğini araştırması üzerine kurulu olan bu oyun, okumadığım tek oyunudur Cücenoğlu'nun...

2009 yılı yazarın Ah Bir Yoksul Olsam oyununun yanısıra yine biyografik oyunlara ilgi duyduğu bir süreçtir. Che Guevara'yı (2009) yazar, ardından Mustafam Kemalim (2009) oyununu kaleme alır. Müjdat Gezen'e ithaf eder bu oyunu ve onun ekibince oynanır oyun. Çanakkale Savaşı'ndan başlayıp büyük Önderin ölümüne değin yaşam kesitini ele alan oyun belgesel niteliğinde olup, Cumhuriyetimizin değerlerine yapılan saldırılara onun sözlerinde gizli olan değerli görüşleriyle adeta bir yanıt niteliğindedir.

2010 yılında ardarda iki oyun yazar: Kadın Sığınağı ve Gece Klübü... 2014 yılında Fosforlunun Hikâyesi'ni kaleme alır. Nedim Saban'ın Tiyatrokare'de sahnelediği bu oyunu birlikte izleme fırsatı bulup uzun uzun sohbet olanağı bulduğum için mutluyum. Bana oyunda Ayça Varlı'nın performansından dolayı duyduğu memnuniyeti dile getirmişti. Oyun 1947'de İstanbul'un Galata semtinde bir sonbahar gününde ünü yayılmış bir fahişenin yani Fosforlu Cevriye'nin polisten kaçan bir adama olan saf ve temiz aşkını ele alır. Onu kirli dünyasından çekip alan, ona yuva sıcaklığı tattıran bu Adam'a duyduğu sadakati anlatır ama sonuçta bu buruk bir aşk hikâyesidir.

Che Guevara belgesel nitelikli bir müzikal trajedi. Üstün Akmen, "Cücenoğlu sizi Che ile bir boy aynasının önünde tanıştıracak, sakın şaşırmayın, aynada ara sıra kendinize bakın" der. Bu oyunun yazımı aşamasında Cücenoğlu ile defalarca görüşerek özellikle şarkı sözlerini kaleme alırken sık sık yazışmıştık.

Tiyatrocular oyunu onun bir kara güldürüsüdür. Ah Bir Yoksul Olsam zengin içeriği ve yüksek enerjisiyle dikkat çeken bir oyunu... Fosforlu Cevriye'nin Hikâyesi'ni yazarken Suat Derviş'i bir kez daha anmanın heyecanını taşıyan yazar, kadın üzerine yazdıklarıyla daima ses getirmiştir. Çıkmaz Sokak, Kadıncıklar, Kadın Sığınağı onun kadın karakterler yaratmadaki ustalığının örnekleridir. Bu oyunda da kadını aşk kavramı, yuva özlemi, yaşamda karşılaştığı açmazlar, kentin sokaklarındaki yalnızlığı, meyhaneleri, genelevleri ve suça yönelik bireyleriyle bir toplumu ve o toplumun beden işçilerinin sorunlarını işlerken, yine bireyden topluma giden tavrını korur.

Kadın Sığınağı'nda (2010) Cücenoğlu, gazetelerin 3. Sayfalarında yer alan ve günümüzde giderek artan kadına yönelik şiddeti, cinsel istismarı ve bu güncel temadan yola çıkarak bir kadın sığınma evine farklı nedenlerle sığınmış kadınların hikâyesini ele alır. Cücenoğlu bu farklı yaşamları kısa bir günün özeti içinde hikâyeleri ile işler ve toplumun bu yarasına parmak basar.

Gece Klübü (2010) Cücenoğlu'nun 11 Eylül 1980'i 12 Eylül'e bağlayan geceyi ele alırken, ülkede artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı, kaybettiklerimiz, yitirilen değerler, yokedilen hayatlar, işkence, tüm bunlar yaşamın kırılma noktası olan darbenin getirisi olarak karşımıza çıkıyor ve oyun o gece sırasında bir gece klübünde geçiyor.

Son oyunu Brutus ya da Sezar'ın Katili yine yurtdışında ses getirdi. Maalesef tiyatromuzda oynanmadı, son görüşmemizde yine yurtdışına oyununu izlemeye gideceğinden sözetmişti. Onun bu yoğun çabası gerçekten övgüye değerdir. Brutus'un bir hain mi yoksa kahraman ya da kurban mı olduğunu işleyen yazarın bu oyunu Romanya'da Bükreş radyosunda yapılan bir programla dinleyicilere tanıtılır. Oyun Gürcistan'da Tiflis kentinde oynanır ve ertesi yıl Ankara Ethos Festivali'ne davet alır. Gürcistan'da Akhmeteli Dram Tiyatrosu yapımı olan oyunun çevirmenliğini Nana Janashia yapmış ve kitap bu dilde basılmıştır. Oyunun yönetmeni ise Irakli Gogia... Oyunu Bulgaristan'da sahneleyecek olan Bulgar yönetmen Hristo Stoichev oyunla ilgili övgü dolu sözler söyler.

Dünya Sahnelerinin Yazarı

Tuncer Cücenoğlu'nun ilk kez 1987 yılında Kadıncıklar oyununun Yugoslavya'da sahnelenmesiyle başlayan yurtdışına açılma serüveni Rusya ve Polonya ile devam eder. Başarısını toplumcu gerçekçi olmasına bağlayan yazar, dünya halklarının sorunlarını dert edindiğini, sağlam bir hikâye örgüsü ve karakter yaratmaya önem verdiğini söylerken bunu da yalın bir anlatımla gerçekleştirdiğini aktarır. Cücenoğlu, duruşu olan, ne yaptığını bilen, rol model kişiliğiyle yazarlığımızda dikkat çeken, genç yazarları özendiren, yaptığı işi seven, yol gösteren yanıyla tiyatromuzun erişilmez bir ustasıydı. Böyle bir tiyatro insanını ve benim açımdan iyi bir dostu kaybetmenin tiyatromuz adına önemli bir kayıp olduğunu bir kez daha vurgulamak isterim.

2012 yılı Tuncer Cücenoğlu'nun 40. Sanat yılıdır. O yıl duyduğu coşkuyu paylaşan biri olarak, neler hissettiğini çok iyi biliyorum. Yılın ilk etkinliği için 13-15 Ocak tarihlerinde Bulgaristan'a gider, Plovdiv Devlet Tiyatrosu'nda 14 Ocak akşamı Matruşka'nın galasına katılır, Bulgaristan'da oynanan üçüncü Matruşka'dır bu prodüksiyon... O sıralarda Kardijali Dimitr Dimov Tiyatrosu'nda ünlü rejisör Plamen Panev'in sahnelediği Çığ oyunu oynanmaktadır ve aynı yönetmen Matruşka'yı da sahnelemiştir. Yurda döndüğünde 20 Ocak'ta Serpil

TÜYAP İstanbul 8-16 Kasım 2014, Fotoğraf: Kadir İncesu

Tamur'un yönettiği Kadın Sığınağı'nın galasına katılır. 26 Ocak'ta ise İstanbul Şehir Tiyatroları'nda, Kemal Başar'ın yönettiği Çığ adlı oyunun prömiyerinde bulunur.

Tuncer Cücenoğlu, tüm dünyada bir metin krizi yaşandığı gerçeğini kabul etse de bunun ülkemizde metin krizinden çok çeşitli endişeler nedeniyle oynamamak üzerine kurulu olduğunu düşünürdü. Che Guevara oyununu Almanya'da iki tiyatronun repertuvarına aldığını, Moskova ve Bükreş'te de repertuvara alındığını oysa Che Guevara, Ah Bir Yoksul Olsam, Sabahattin Ali'yi Kim Öldürdü ve Gece Kulübü adlı oyunlarının halen kendi ülkesinde oynanmadığını buna örnek verirdi. Bu arada genç oyun yazarlarımızın da önünün açılması gerektiğini, bu genç yazarların oyunlarının sahneleneceği birer sahnenin hem Devlet Tiyatrosu hem de Şehir Tiyatrosu'nda oluşturulmasının öneminden sözederdi. Bu sahnelerden seçkin yazar, dramaturg ve yönetmen çıkacağına inandığını söylerdi.

Coşkusunu heyecanını dostlarıyla paylaşmaktan keyif alan Cücenoğlu, 6 Eylül 2017'de tarafıma yazdığı notta, "Bu gece Rusya'ya gidiyorum. 7-14 Eylül tarihleri arasında 6.Tuganlık (Kardeşlik) Festivali'nde jüri üyesiyim. Ziyaretçi oyunum provaya alınıyor. Matruşka oyunum da Moskova Devlet Dram Tiyatrosu'nda oynanacak" müjdesini vermişti. Daha sonraki yazışmalarımızdan birinde ise, "Brutus oyununun birkaç tiyatroda birden başlayacağı, sadece Rusya değil, İsveç ve Almanya'nın da ilgi gösterdiğini" yazıyordu. 19 Eylül 2017'de gönderdiği fotoğraflarda Moskova Üniversitesi'nin Türkoloji Bölümü hocalarıyla birlikteydi.

17 Nisan 2018'de ise Moskova Devlet Üniversitesi'nden konuk öğretim üyesi Doç. Dr. Elena Oganova'nın Marmara Üniversitesi'nde verdiği derste kindisinin de konuk olarak yeraldığına ilişkin fotoğraflar göndermişti. "Rusya'da Türk Edebiyatı" başlıklı konuşmasında Doç. Dr. E. Oganova, özellikle Cücenoğlu'nu konuklara tanıtarak onun oyunlarının Rusça tercümesini kendisinin yaptığını ve Cücenoğlu'nun oyunlarının Rusya Federasyonu'nda birçok şehirde büyük bir başarıyla sahnelendiğini anlatmıştı...

"Varoluşumu Yazmaya Borçluyum"

Onun oyunlarında bireylerin bireysel sorumlulukları ile toplumsal yaptırımlar arasındaki çelişki irdelenirken aynı zamanda eleştirel bir tutum, gülümseten bir espri anlayışı ve işlenen temadan yola çıkarak ulaşılan kavramsal derinlik ve evrensel boyut dikkat çekicidir. Sevda Şener, Cumhuriyet'in 75.Yılında Cumhuriyet Tiyatrosu kitabında, onun için: "Bütün oyunlarında yaşanmakta olan toplum sorunlarına eğilen, dikkatimizi göremediğimiz ya da görmezden gelmeye çalıştığımız gerçeklere çeken bir yazar"dır değerlendirmesini yapar.

Son olarak çalıştığı oyun, her zaman ilgisini çeken çok önemli bir gazeteci yazar olan Sabiha Sertel'di. Çalıştığı Tan gazetesinin tek parti döneminde tahrip edilmesi üzerine yurtdışına giden ve Bakü'de yaşamak zorunda kalan ve orada ölen bu değerli gazeteci üzerine biyografik bir oyun çıkartmak isteyen Cücenoğlu için, Sabiha Sertel antifaşist bir aydın kadın karakterdir. Eminim ki daha birçok oyununun kurgusunu hazırlamış olan yazarımızın kaybı, tiyatromuzda her geçen gün daha da hissedilecektir.

23 Ocak 2018 de Ece İçmez'in Gazetem Bayraklı'da yaptığı söyleşide şunları söyler Cücenoğlu:

"Yazmak beni mutlu ediyor. Varoluşumu yazmaya borçluyum. Beni korkutacak olan yazamamaktır.(...) Oyunlarımda karakterler yaratmak, evrensel mesajlar vererek tüm insanlığa seslenmek temel amacımdır. Ancak bir oyunun olması gereken üçüncü durumu, bunların bir hikâye içinde verilmesidir. Toplumcu gerçekçi bir yazarım ben. Bu nedenle de gerçek durumlardan hareketle hikâyelerimi oluştururum. Zaman zaman da fantezilerle süslerim bu hikâyeleri. Buradaki amacım hem oyunu eğlenceli bir hale getirerek seyirciyi yakalamak hem de temanın daha algılanır olmasını sağlamaktır." Tuncer Cücenoğlu 75 yıllık yaşamına birçok oyunu sığdırarak Türk tiyatrosunda değerli bir yazarımız olarak hakettiği yeri almıştır. Onun ardından yine aynı söyleşide söylediklerileriyle, yani onun sözleriyle onu anmak isterim.

"Türkiye'de her şeyden önce aydın olarak yaşamak zor. Yazar olarak yaşamak ise hepsinden zor... Çünkü köşe başlarını tutanlar işin farkında değil. İşin önemini kavrayamıyorlar. Bir satır mektup yazmaktan aciz kendi değerlerinin farkına varamayan yöneticiler, yaşamımızı daha da zorlaştırıyor. Maalesef yaşamı boyunca operaya ve baleye gitmemiş, tiyatro izlememiş, edebi bir eser okumamış insanların ülkeyi yönetmekte oluşu, en büyük şanssızlığımızdır." Cücenoğlu'nun yaşamına dikkatlice bakarsanız onun bir dava adamı olduğunu görürsünüz, kalemiyle ve duruşuyla bunu son gününe değin sürdürmüştür.

FELSEFE SOHBETLERİ
FELSEFE KENDİNİ BİLMEKLE BAŞLAR

Mustafa Topal

Belli bir çağda ve belli bir toplumda yaşamış insanı alıp bunu evrenselleştirerek "insan budur" denilebilir mi? Her çağın insanı kendince bazı özgün özellikler taşımaz mı? Dolayısıyla insan için söyleyemediğimizi, felsefe için hiç söyleyemeyiz. Felsefeyi insandan, insan düşüncesinin genel evriminden ayıramayız.

"Birçok insan gördüm ki benden çok daha bilgince felsefe yaparlardı; ama felsefeleri sanki kendilerine yabancıydı. Herkesten daha bilgin olmak istedikleri için, nasıl kurulduğunu anlamak amacıyla dünyayı incelerlerdi; ama bu, kazayla rastladıkları bir makineyi gözden geçirmek merakından başka bir şey değildi. İnsanın yaratılışını öğrenmeye çalışıyorlarsa, bunun nedeni, ondan bilgince söz edebilmek içindi; yoksa kendilerini anlayabilmek için değil. Birçokları, iyi kabul edilsin de ne olursa olsun diye kitap yazmak sevdasındaydılar; kendilerini aydınlatmak için değil, başkalarına öğretmek için çalışıyorlardı. Bense, öğrenmeyi başkalarına öğretmek için değil, kendimi bilmek için istedim."

Jean Jack Rousseau

İlk bilgelerden Miletli Thales

Felsefe, soyut, tikel ve benzersiz bir zihin uğraşı değil. Böyle olmadığı için bazılarının sandıkları gibi onu tarihin belli bir döneminde, belli bir yerde, çok özel ve olağanüstü birileri yaratmadı. Sık sık dile getirilen, yaygın kabul gören "doğuş masalı"nda söylendiği gibi felsefe İ.Ö. 6. Yüzyıl›da eski Yunanistan›da ya da bu teze öfkelenip tam tersini öne süren bizdeki kimi milliyetçi "entelektüellerin" (hem milliyetçi hem entelektüel nasıl oluyorsa artık!) öne sürdükleri gibi Anadolu›da, ya da başkalarının iddia ettiği gibi Mısır, Hindistan ya da Çin'de de doğmadı.

Felsefi Düşüncenin Doğuşu

Doğrusunu söylemek gerekirse, felsefe belli bir ülke ya da bölgede doğmadı. Zaten felsefenin doğmasından söz etmek de anlamlı bir ifade ediş tarzı değil.

Doğmak! Terimin bildik anlamı gereği doğmak, döllenmiş, rahimde varolmuş bir canlının dünyaya gelişini dile getirir. Ana rahmindeki döllenmiş yumurtadan cenin (dölüt) oluşur, zamanla gelişir ve bir canlıya dönüşür. Günü gelince de bu canlı -yavru- ana rahmini terk eder, dünyaya gelir. Doğuş budur!

Oysa felsefenin gelişiminde bu süreçle paralellik kurulacak bir gelişme seyri yok. Dolayısıyla doğumla ilgili benzetmenin felsefe açısından hiçbir anlamı yok. Felsefeyi belli bir dönemde, belli bir yerde, belli birilerine doğurtmaya çalışanlar, felsefenin önceden bir yerlerde, birilerinin zihninde oluştuğunu varsayanlardır. Ne var ki bu kabul, doğru varsayımlara, bilgilere ve düşüncelere dayanmıyor.

Felsefe; birilerinin, bir toplumun, belli bir öbek insanın ya da tek tek bazı düşünürlerin zihninde döllenip gelişen, ardından da günü gelince dünyaya gelen bir çıktı (ürün) değil. Öyle olsaydı onu oraya, yani birilerinin zihnine kimin koyduğunu tartışmak zorunda kalırdık.

Felsefe doğmaz; yavaş yavaş oluşur ve gelişir. Bir gün, belli bir dö-

Delphi Tapınağı

nemde, hızla ve ansızın değil uzun sürede ve adım adım!

Birilerinin, "büyük" düşünürlerin ya da "büyük ve ileri" olduğu kabul edilen toplumların/halkların bireysel ya da toplumsal zihninde değil, insan aklının genel evriminde!

Belli bir yerde değil, birçok kültürün içiçe geçtiği birçok yerde ve bölgede!

Az çok saptanabilen belli bir zamanda değil, onu vareden insanın kültürel evriminin elverdiği anlarda, kültürün gelişmesine paralel yaklaşık olarak aynı zamanlarda!

Felsefenin doğduğunu düşünenler, genellikle felsefeyi belli bir kalıba, belli bir biçime indirgeyenler oluyor. Onlara kalırsa felsefe ancak eski Yunanlıların ya da bir başkasının ortaya koyduğu biçimiyle varolabilir. Bu yaklaşım, felsefeyi darlaştıran ve onun evrensel yanlarını göz ardı eden bir yaklaşım. Bu, din denilen olguyu yalnızca Hıristiyanlık ya da Müslümanlıktaki biçimiyle ele alıp tek tanrıya inanmayan bütün halkları dinsiz sayan tek boyutlu ve sığ yaklaşıma çok benziyor. Felsefeyi eksik ve yetersiz bir ele alma biçimi olarak aşılması gerekiyor.

Belli bir çağda ve belli bir toplumda yaşamış insanı alıp bunu evrenselleştirerek "insan budur" denilebilir mi? Her çağın insanı kendince bazı özgün özellikler taşımaz mı? Dolayısıyla insan için söyleyemediğimizi, felsefe için hiç söyleyemeyiz.

Felsefeyi insandan, insan düşüncesinin genel evriminden ayıramayız.

Felsefi Düşünce ile Bilimsel Düşüncenin Farkları

Felsefi düşünce ile bilimsel düşünce arasında karşılaştırmalar yaparak, bazı ayırt edici özellikler sıralamak oldum olası birilerini cezbeder. Bu türden ayrımlara göre felsefe, varlığı bütün olarak incelerken bilim varlığı parçalara ayırarak incelermiş. Felsefe, evreni, insanı, yaşamı sorgularken bilim, kendini olgularla sınırlarmış. Felsefe, daha çok kurgusal düşünce yöntemleriyle işlerken bilim, deney, gözlem, ölçme gibi somut yöntemler kullanırmış. Felsefe, öznelken bilim, nesnelmiş. Felsefenin sonuçları, kesin değilken, bilimin sonuçları, kesinmiş. Bilim, görüneni açıklayıp doğanın yasalarını bulmaya çalışırken felsefe, görünenin ardındaki gerçekleri açıklamaya çalışırmış, vb.

İşin doğrusu, bu iki düşüncenin karşılaştırılması açısından bu türden ayrımların fazlaca bir önemi yok. Hiç kuşkusuz bu söylenenler, haklı değerlendirmelere ve gerekçelere dayanıyor. Ancak bazı filozoflar ile felsefi araştırma alanları kadar bazı bilim dalları bakımından da bunların pek bir anlam taşımadıklarını söylemek yanlış olmaz.

Yukarıda sıralanan ölçütleri göz önünde tuttuğumuzda, örneğin varlık, ontoloji, metafizik ya da epistemoloji konularında tek bir söz etmeyen Sokrates'in felsefe yaptığını nasıl öne süreceğiz? Sokrates'ten çok daha radikal bir yaklaşımla felsefenin belli başlı konularıyla (metafizik, epistemoloji, ontoloji, vb.) hiç ilgilenmeyen Montaigne ise bu ölçütlere göre zaten filozof bile sayılmayacaktır. Oysa bu iki filozofu yok sayan bir felsefe tarihi elbette ki çok eksik olacaktır. Benzer biçimde bu ölçütlerle, Konfüçyüs, Nietzsche ya da Schopenhauer'e filozof demek de neredeyse olanaksız olacaktır.

Öte yandan, değme matematikçileri cebinden çıkartan, diferansiyel ve integral hesaplamaları gibi ko-

nularda Newton'la aşık atan ve bazı alanlarda onun önünde yer alan, mucitlikten fizikçilik ve kimyacılığa kadar her konuya el atan Leibniz'e filozof demeyecek miyiz? Descartes'ın incelediği, ele aldığı ve üzerlerinde kalem oynattığı bilimsel konularda ürettiği binlerce sayfalık yazılar, felsefi çalışmalar olarak kabul edilmeyecek mi? Peki ya psikoloji, psikiyatri, sosyal psikoloji, sosyoloji ve antropoloji alanlarında çalışan biliminsanlarının düşünce tarzları, yürüttükleri çalışmalar ve izledikleri yöntemleri felsefi düşünceden nasıl ayırt edeceğiz?

Uzun sözün kısası, felsefi düşünce ile bilimsel düşünceyi birbirinden kesin çizgilerle ayırt edecek, formülleştirilmiş ve netleşmiş ölçütler yok. Kuşkusuz bilimsel düşüncenin olgusallık, ölçülebilirlik, deneysellik, sınanabilirlik, doğrulanabilirlik, yanlışlanabilirlik gibi bazı temel çizgilerine ve felsefi düşüncenin kurgusallık, eleştirel sorgulama, temellendirme gibi bazı özelliklerine vurgu yapılabilir. Ancak bir bütün olarak, her biliminsanı ve her felsefecide "şunlar şunlar olmalıdır" diyerek kesinleştirilmiş bir liste çıkarmak olanaklı değil.

Peki bu durumda, söz konusu iki düşünce tarzı arasında bir ayrım yapmayarak, ikisini bir ve aynı düşünce mi sayacağız?

Elbette ki hayır!

Felsefi Düşüncenin Ayırt Edici Özellikleri

Bilimsel düşüncenin temel çizgilerini tespit etmek ve bilimsel çalışmaların bunlara uygunluğunu test etmek, felsefi düşünceye göre daha kolay. Bilimsel soruşturma ve araştırma ilkelerine uygun bir pratikle yürütülmeyen, gözlem, deney, ölçme ve sınama ölçütlerinden geçemeyen bir çalışmaya "bilimsel düşünce ürünü değildir" demek pek de zor olmaz. Ne var ki, aynı tespiti, felsefi bir çalışma için yapmak ve ona "felsefi düşünce ürünü değildir" demek, pek kolay bir iş değil.

O zaman felsefi düşünceyi bilimsel düşünceden ayırt eden esas çizgileri nasıl belirleyeceğiz? Sahte peygamberlerden sakınmayı öğütleyen İncil'in bir yerinde şöyle yazar: "Onları meyvelerinden tanıyacaksınız. Dikenli bitkilerden üzüm, devedikenlerinden incir toplanabilir mi? Her iyi ağaç iyi meyve verir, her kötü ağaç kötü meyve verir."

Sözü uzatmadan, bu öğüdü konumuza uyarlayalım ve bazı filozofların yapıp ettiklerine bakarak felsefi düşüncenin ayırt edici özelliklerini, bu filozofların meyvelerinden anlamaya çalışalım.

Kendini Bilmek

J. J. Rousseau, "Bense öğrenmeyi başkalarına öğretmek için değil, kendimi bilmek için istedim" diyor. Bu sözleriyle de felsefi düşüncenin önemli bir özelliğini vurgulamış oluyor: kendini bil!

Aynı Rousseau, bir başka yerdeyse şunları yazıyor:

"İnsanların sahip oldukları bilgiler içinde en fazla yararlı ve en az ilerlemiş olanı, insan hakkındaki bilgi gibi görünüyor. Delphoi Tapınağı'ndaki yazıtın, tek başına ahlakçıların bütün koca kitaplarından çok daha önemli ve güç bir temel kural içerdiğini söylemeye cesaret ediyorum."

Bu "Kendini bil" özdeyişi, aynı zamanda eski Yunanistan'daki felsefi düşüncenin de başlangıçtaki sloganıydı. Bu söz, eski Yunanistan'daki Yedi Bilge arasında yer alan Spartalı Khilon tarafından Delphi'deki Apollon Tapınağı'na yazılmıştı. Bu sözle ilgili ilk yazılı belgenin eski Yunanistan'da olması, bu düşünceyi Yunanlıların bir ürünü yapmıyor elbette. En eski dönemlerden bu yana Dünya'nın değişik köşesindeki bilge kişiler, "kendini bil" anlamına gelen benzer özdeyişleri kendilerine slogan bellemişlerdi. Eski Mısır'da tapınak duvarlarında "İnsanoğlu, kendini bil, kendini tanı!" yazıyordu. Buna çok benzeyen sözler Sümer tabletlerinde de vardı. D. Laertius'a göre kendisine neyin zor olduğunu soranlara Thales, "kendini bilmek" yanıtını vermişti. Neyin kolay olduğu sorusuna ise "başkalarına akıl vermek" demişti.

Aristoteles "Kendini bilmek, tüm bilgeliğin başlangıcıdır," derken, Lao Tzu ise "Başkalarını bilmek bilgelik, kendini bilmek aydınlanmadır" demişti. İbni Sina ise bu sözü şöyle yorumlamıştı: "Kendini bilen insan, bazı kendini bilmezlerin sarf ettiği sözlerden etkilenmez."

Sonuç olarak, her felsefecinin, her filozofun en temel özelliklerinden birisi, kendini bilmesidir! Kendini bilmeden, kendisi için öğrenmeden, hiçbir felsefeci kimseye bir söz söylemez! Kendini bilen, kendini tamamlamaya çalışandır; kendini tamamlayan ise aynı zamanda karşısındakileri de tamamlar. Bunları bildiği içindir ki felsefeci, kin tutmaz, haksız eleştiriye bile gülüp geçer, cahile ve inancı göklere çıkartanlara, kendi inancının verdiği özgüvenle atıp tutanlara kızmaz, doğayı, insanı, hayvanı, bitkiyi ayırt etmeden sever, sayar.

Uzun sözün kısası, felsefeci kimseye akıl vermez, kimseye de bir şeyler öğretmeye çalışmaz!

Gamidas Vartabed

TARTIŞMA YETMİYOR "POLEMİK" ZAMANIDIR!-4

"RÖNESANS'INI YARATAMAYAN BİR TOPLUMA MUTLAKA DAYATILMIŞ BİR RÖNESANS VARDIR!"

Ekrem Ataer

Anadolu ve Kafkasya çevresindeki köyleri gezerek Ermenice, Türkçe, Kürtçe ve Farsça türküleri derlemeye başlayan Gomidas'ın gönüllü çalışmasını anlatamayız bir türlü. Bir anlamda kaybolup gidecek ve unutulacak olan seslerin, kendisi de bir Osmanlı Ermeni'si olan Hampartsum'um notasından yararlanarak kaybolmaktan kurtarıldığını birkaç meraklısının dışında kimse bilmez! Biz ise bilsek de söylemeyiz, tehlikeli sulardır buraları.

Son dört sayıdır "Tartışma Yetmiyor" başlığı ile nasıl ayrıştırıldığımızı ve kendimize yabancılaştığımızı yazdım durdum. Bitti mi? Tabii ki bitmedi. Yaşadığımız daha o kadar çok körlüklerimiz, reddiyelerimiz, ısrarlarımız var ki, hangi birini yazalım çizelim? Başında da dediğimiz gibi sıkıştırıldığımız vagonlarda, diğer kompartımanlardan habersiz sürüler haline geldik. Yazılarımızda, konferans ya da söyleşilerimizde, radyo-tv'lerde anlattığımızda, suratımıza uzaydan gelmişçesine bakılmasının sebebi de budur diye düşünüyorum. Çünkü inandıklarımızdan, savunduklarımızdan, uğruna "mücadele" verip belki de "bedel" ödediklerimizden gayrı bir şey duymak istemiyoruz. Sistem ve devletin örgütlü bir şekilde açıktan ya da dolaylı empoze ettikleri, yıllarca beynimizi doldurdukları şeyin dışında bir şeyler duymak istemiyoruz.

Klasik Türk Müziği'nin ve özellikle Müslüman Tekke Müziği'nin bugüne kadar gelmesinin arkasındaki emeğin, Ermeni müzik insanı Hampartsum ve ailesi tarafından tek tek derlenip notalanması olduğunu pek dillendirmeyiz. Ve hatta Hampartzum Limonciyan'ın hem Mevlevihane hem de kilisede aynı anda eğitim aldığını ve bunun bir "dönem geleneği" olduğunu belki biliriz ama kamuyla pek paylaşmayız. Çünkü hem dönemle hem de etnik yapılarla alttan altta bir sıkıntımız ve hatta kavgamız vardır.

Anadolu türkülerini derleriz lakin bu derlemelerin çok daha öncesinde; Anadolu ve Kafkasya çevresindeki köyleri gezerek Ermenice, Türkçe, Kürtçe ve Farsça türküleri derlemeye başlayan Gomidas'ın gönüllü çalışmasını anlatamayız bir türlü. Bir anlamda kaybolup gidecek ve unutulacak olan seslerin, kendisi de bir Osmanlı Ermeni'si olan Hampartsum'um notasından yararlanarak kaybolmaktan kurtarıldığını birkaç meraklısının dışında kimse bilmez! Biz ise bilsek de söylemeyiz, tehlikeli sulardır buraları. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan derlemelerin bir tanesinde dahi adları geçmez! Her şeyden evvel Gomidas'ın 1900 yılında 3000 civarındaki farklı dillerde ama aynı duyuşa sahip Anadolu türküsünü derlemesi başlı başına büyük bir hizmettir. Derlenen eserlerin Ermenice, Kürtçe, Rumca,

Süryanice, Arapça varyantları bizi hiç ilgilendirmez. Bizi yalnızca yine bir varyant olan Türkçe derlemeleri ilgilendirir, yoksa da yeniden yazarız olur biter! Hâlbuki Ermeni kimliği taşıyan Gomidas'ın Türk milliyetçiliği düşüncesinin temel adresi Türk Ocağı'nda Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp gibi sembol isimlerin de hazır bulunduğu bir ortam içerisinde konferanslar verdiğini öğrenmek meselelere bugünün penceresinden bakanlar için şaşırtıcı olsa gerek. Hatta Halide Edip'in anılarını anlattığı kitabından (Mor Salkımlı Ev, Özgür Yay., 2000, s.213) öğrendiğimiz kadarı ile Türk edebiyatının bu önemli simasının evinde düzenlenen, Yahya Kemal ve yine Mehmet Emin Yurdakul'un da hazır bulunduğu kimi kültür sohbetlerine özel olarak davet edilen isimler arasındadır Gomidas. Haydi, yap bakalım bugün böyle bir buluşma da seni "dönek" diye parçalasın bu azgın gürûh. Yıllar önce "sol"cu bir "kültür merkezi" ne sormuştum:

"Kütüphanenizde neden Kur'an ve İncil yok?" diye! Arkamdan davul çalmıştı bu takım.

Bitmeyen örneklerle daha da uzatmanın faydası yok.

Yeni ve Yeniden

İnanıyorum ki kendi Rönesans'ını yaratmaya çalışan Osmanlı, Tanzimat ve takip eden Islahatlar sürecinde ciddi anlamda bir aydınlanma ve "yeniden" hareketine yönelmiştir. Bu "yeniden" yürüyüşünün içerisindeki "yeni", beraberinde hem sancılı bir süreç hem de dönemin aydınlarına farklı bir pencere açmıştır. Yalnızca "yeni"ye takılmadan yeniden inşa etmek, şiddetli tartışmaların yanında daha farklı bir sürekliliği de beraberinde getirir. Bu refleks ise tarihsel kopuşun ve kırılmanın önüne geçer. İlk Osmanlı yenilikçileri bunu ne kadar başarmıştır tartışılır, lakin münevver sınıfın ciddi tartışmalar açtığı bilinse de, ortak bir eda ile hareket ettiği gözden ırak değildir. En azından dil (!) farklıdır ama ortaktır, tarih (!) farklıdır ama ortaktır, coğrafya (!) farklıdır ama ortaktır. Bu da belki gerisinde taşıdığı Enderûn Kültürü'nün kokusudur. Lakin o dönemde bu da yetmemiş ve Rönesans yaratılamamış, tık nefes kalmıştır.

İlk Cumhuriyet aydınlarında da hakim olan bu adımlama, süreç içerisinde ayrışmaya ve farklı vagonları hızlıca doldurma sürecine akmıştır. Belki ilk ulus devlet sürecinde bu anlaşılır, lakin bu öbekleşme günümüzde dahi tam bir kör döğüşü halinde artarak devam ediyorsa burada mutlaka ve mutlaka ciddi bir formül hatası olmalı. Bu öbekleşmenin sınıf düzeyinde olduğu iddiası, beraberinde sınıfların hangi bilince ve birikime dayanarak bunu yarattığı tartışmasını da getirmelidir. Hiçbir kitlesel ve sınıfsal reflekse dayanmadığını fark edince ve sistemin devlet eli ile üleştirdiği bu insan ve düşünce adalarına yakından baktığımızda asıl faciayı hissedebiliriz.

Nerede Tıkanıyor?

Aydın öbeklerini tartışma sürecinden uzaklaştıran en büyük zehir, dil kodlarının farklı olmasıdır. Düşüncenin farklı olmasının zenginleştirici ve devrimci yapısının en büyük belası ise dildeki kodların paramparça olmasıdır. Dilde yenileşmenin düpedüz dilde ve düşüncede didişme haline gelmesi aydın takımının ortasına düşürülmüş yıldırım gibi bir şeydir. O didişmenin enkazı ise işte bugünkü dildir ya da dilsizliktir! Onun için konuştuğumuz ne İngilizce, ne Türkçe, ne Osmanlıca ne Latince, sözüm ona ucube bir aydın dilidir.

Mutlaka ve mutlaka dil kodları netleşmeli ve yeni bir entelektüel dilde birleşilmeli ve alabildiğine farklı şeyler söylenmelidir.

Tabii, bir diğer sorun ise gerçekten aydın takımımızın bir kısmının geçmişin hayallerinde, bir kısmının da gelecekte kendine bir Avatar yaratmakla meşgul

Türk Ocağı'nda Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp gibi sembol isimlerin de hazır bulunduğu bir ortam içerisinde konferanslar verdiğini öğrenmek meselelere bugünün penceresinden bakanlar için şaşırtıcı olsa gerek. Hatta Halide Edip'in anılarını anlattığı Mor Salkımlı Ev kitabından öğrendiğimiz kadarı ile Türk edebiyatının bu önemli simasının evinde düzenlenen, Yahya Kemal ve yine Mehmet Emin Yurdakul'un da hazır bulunduğu kimi kültür sohbetlerine özel olarak davet edilen isimler arasındadır Gomidas.

olmalarıdır. Asıl sıkıntı ise birbirlerinin birikimlerini de zinhar kabul etmemeleri ve "Aydın" tanımlarını da kendi kompartımanlarının referanslarına sabitlemeleridir. Onun için de yan yana gelemezler ve sistemin değirmenine su taşırlar.

Tuhaf hem de çok tuhaf.

Tüm bu ve benzer semptomların kanımca bir tek sebebi vardır: Bu toprak ve bu toprakların aydın sınıfı henüz daha kendi Rönesans'ını, bırakın onu, Endülüs'ünü bile yaratamamıştır. Evet yaratamamıştır. Niyetlenmiştir, heyecanlanmış ve kolları sıvamıştır, lakin kendi gerçeklerini görememiş ve göremediği için de reçeteleri boşa çıkmış, yaşadıkları topluma sundukları ilaçlar toksit etki göstermiş ve iş tamamen çığırından çıkmıştır. Toplumu omuzlaması gereken aydın sınıfın yol haritasını maalesef mensubiyetleri ve onların ideolojileri belirlemiştir. Bu çoğunlukla resmi ideolojinin kurbanı olan takımla kendini göstermiştir. Sarayın vakanüvislerinin özgür iradelerini tartışanlar yeni yüzyılın tarih yazıcıları olduğunu fark edememişlerdir. Fark eden çok küçük bir azınlık ise boğulmuştur. Sanatta da durum böyledir. Resmi olmayan ideolojilerin büyük bölümünün ise önceliği maalesef taraftar toplamak olmuştur.

Rönesans'ını yaratamayan bir topluma mutlaka dayatılmış bir Rönesans vardır!

Bu toprak ve bu toprakların aydın sınıfı henüz daha kendi Rönesans'ını, bırakın onu, Endülüs'ünü bile yaratamamıştır. Evet yaratamamıştır. Niyetlenmiştir, heyecanlanmış ve kolları sıvamıştır, lakin kendi gerçeklerini görememiş ve göremediği için de reçeteleri boşa çıkmış, yaşadıkları topluma sundukları ilaçlar toksit etki göstermiş ve iş tamamen çığırından çıkmıştır. Toplumu omuzlaması gereken aydın sınıfın yol haritasını maalesef mensubiyetleri ve onların ideolojileri belirlemiştir. Bu çoğunlukla resmi ideolojinin kurbanı olan takımla kendini göstermiştir.

Peki ya Bugün!

Bugün gördüğümüz ve yaşadığımız kamplaşma, mutsuzluk, paramparçalık ve birbirine körlük aslında Rönesans'ın ayak sesleridir. Tıpkı Ortaçağ'da olduğu gibi. Bir tarafta cennetin tapusunu dağıtan Papa, diğer tarafta Kepler, Galileo... Bir tarafta Engizisyon, bir tarafta bilim... Bir tarafta cüppeliler, püsküllüler, diğer tarafta Cahit Arf'lar, Aziz Sancar'lar. Bir tarafta Darwin, bir tarafta resmi müfredat...

Yaklaşık 100 yılı aşan bu süreçte bütün semptomlar gösteriyor ki büyük bir dalga geliyor. Bunu günümüz insanına söylediğinizde siyaseten bir kurtarıcının adını duymak istiyor ve o isimle "mutlu günler" göreceğini zannedip umutlanıyor. Haklı çünkü toplum yaşamlarını kendi ömrü ile sınırlı görüyor ve en anlaşılır refleksle hayal bile olsa mutlu olmak istiyor. Hayallerinin gerçekten boş hayal olduğunu söyleyen olunca da ya yıkılıyor ya da saldırıyor.

Hâlbuki bilse; insanlığı ve toplumları sıçratan süreçler siyaset sahnesinin ve sistem figürlerinin değil, bilimin, sanatın ve insanlığın ortak bilgelik pınarlarının birleşmesi ile çağıldamıştır. İşte o zaman "hayatta en hakiki yol göstericinin bilim olması" sözü bir anlam bulacaktır. Yoksa kuru bir avuntu olarak kalacaktır.

Bizde de Öyle Olacaktır

Tarihte bu tür doğumlar öncesinde hep aynı şeyler yaşanmıştır. Kamplaşmalar, körlükler, sağırlıklar, düşünce kölelikleri ve zehirli aidiyetler ya da aslında sistemin parçası olan politik ve ideolojik kümelenmeler. **Rönesans'ını yaratamayan ya da geciken bir topluma mutlaka dayatılmış bir Rönesans vardır!** Bu ya ilahi bir Rönesans'tır ya da resmi ideolojidir. İşte bu sıkışıklığın ve zulmün tarih boyunca bulduğu yegâne damar; bilim, sanat ve toplumsal birikimdir. Fransız yenilenmesi Jean-Jacques Rousseau'nun ta kendisidir. Bir toplum; kompartımanlarını, körlüklerini, sağırlıklarını darmadağın edecek düşünce önderleri ve entelektüel birikimlerini yaratmadığı müddetçe Rönesans'ını da yaratamaz. Tabii ki acı çekilecek. Ve bu süreç yaşanırken tabii ki büyük kitleler ne olduğunun farkında olmayacak.

Ortaçağ bu karanlığı yaşarken aslında Rönesans'ını hazırladığını tabii ki bilmiyordu, bilmesi de mümkün değildi.

Son sözüm odur ki; biz de bilemeyiz, ancak POLEMİK YAPAR, POLEMİK YAZARIZ(!)

Bitti

YORGUN

Mesut Avcı

Sesimde kırık bir yaz yağmuru
Ekinim çürümüş hasadım berbat
Bir yara büyüyor içinde göz bebeğimin
Büyüdükçe kayboluyor umudu

Yavrusunu severken öldüreni yük etmiş küskün bir dalgayım
Tuzum avucumda
Kıyım ardımda kalmış

Hasret
Dilsiz bir bağlama elimde
Mızrabım suda yanmış da
Yedi iklim kül arıyor ardımda

İncecik bileklerim taşımaz kollarımı
Taşımaz kederimi Yaradan bile
Tırnaklarımı dişlerime eş edesim var
Gel gör ki
Bilmez adım düşlerimin adını

Anlam dediğini de
Dünya dediklerini de anlamadım ben
Anlayamadım

Bir sana şükrüm
O martıların bir birlerini çağıran çığlığından çok hem de
Bir sana şükrüm
Kimse anlamaz

Var o gücüm ama
Tutacaksın güneşi
Göreceğim
Göreceksin
Var o gücüm

Bakma
Sesimde kırık bir yaz yağmuru

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2019/EYLÜL

BİR KİTABI OKURKEN BAŞKA BİR KİTABA GİTMEK

Dr. Ulvi Özdemir

Atatürk'ün en azından Milli Mücadele öncesinde birçok yazısı halen kayıptır ve gün ışığına çıkmayı beklemektedir. Böylece bir kitabı okurken başka bir kitaba geçiyoruz ve tarihçiliğimizin yüz akı bir çalışmanın bile eksik olduğunu, hakkında en çok yazılan tarihsel kahramanımızın, büyük kurtarıcımızın hayatı boyunca yazdıklarının tamamını bir araya getirmeyi halen daha tamamlayamadığımızı anlıyoruz.

Atatürk'ün Bütün Eserleri Kaynak Yayınları'nca yanılmıyorsam 36 cilt olarak yayınlanmış devasa bir eser. Tarih araştırmacıları için eşsiz bir temel kaynak. Tarih alanında ne yazarsam yazayım başvuru kaynağımdır. Geçen ay, neredeyse 11 yıldır üzerinde çalıştığım bir kronoloji çalışmam için *(Türkiye, Rusya, İran Odağında Kafkasya Askeri ve Siyasi Gelişmeler Kronolojisi (1914-1924), Akıl Fikir Yayınları, Ağustos 2019)* Ahmet Tetik'in *Teşkilat'ı Mahsusa (Umur-ı Şarkiyye Dairesi) Tarihi*'ni tarıyordum (Cilt II, İş Bankası Yayınları, 1.Baskı, Mayıs 2018), eserin 298. Sayfasında 15 Eylül 1917'de o dönem 7. Ordu Komutanı olan Mustafa Kemal'in bir örneğini Başkumandanlık'a, diğer örneğini Yıldırım Orduları Komutanlığı'na göndediği bir raporundan söz edilince *Atatürk'ün Temel Eserleri'nin* 1915-1919 arası yazışmalarını içereren 2. cildine baktım ve bu raporu bulamadım. Fırat havzasındaki aşiretler hakındaki bu rapor Askeri Tarih ve Stratejik Etüd (ATASE) Arşivi'nden BDH (Birinci Dünya Harbi) Kls.1855, D.123, F.4-2,3 numaralı arşiv dosyasına dayanıyor. Demek ki çok önemli bir eser olan *Atatürk'ün Bütün Eserleri* adını taşıyan yapıt, aradan geçen 100 yıldan fazla zamandan sonra bile halen eksik. Ahmet Tetik farkında olmadan Atatürk'e ait daha önce kullanılmayan bir rapor bulmuş ve kullanmış (s.296 ve devamı). Yine 3 Ekim 1917 tarihli bir rapor daha var, Mustafa Kemal burada da bölgedeki aşiretler hakkında Osmanlı Devleti'nin kurumlarını bilgilendirmeyi sürdürmüş. (ATASE, BDH, Kls.1855, D.123, F.4-4). Ahmet Tetik'in çalışmasıyla bu raporun ilgisi ise Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı ve Başkumandanlık Vekaleti'ne gönderilen raporun bir nüshasının Teşkilat-ı Mahsusa'ya (Umur-ı Şarkiyye Dairesi'ne) iletilmiş olması. (s.299) Mustafa Kemal *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nin 2. cildine göre 26 Ağustos 1917 ile 20 Eylül 1917 arasında yaklaşık 25 gün hiç rapor ya da telgraf gibi bir yazı yazmamış görülmektedir. Bir ordu komutanı ve dönem düşünüldüğünde bu mümkün değildir. Dolayısıyla bu tarihler arasında bizim sadece Ahmet Tetik'in yapıtı dolayısıyla saptadığımız iki rapor dışında birçok başka rapor ve yazışmanın olması da gerekir. Demek ki Atatürk'ün en azından Milli Mücadele öncesinde birçok yazısı halen kayıptır ve gün ışığına çıkmayı beklemektedir.

Böylece bir kitabı okurken başka bir kitaba geçiyoruz ve tarihçiliğimizin yüz akı bir çalışmanın bile eksik olduğunu, hakkında en çok yazılan tarihsel kahramanımızın, büyük kurtarıcımızın hayatı boyunca yazdıklarının tamamını bir araya getirmeyi halen daha tamamlayamadığımızı anlıyoruz. Bu raporların *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nin 2.cildinin yeni baskılarında yer almasını umalım.

Halil Menteşe'nin Anıları

Halil Menteşe, İttihat ve Terakki'nin en önemli isimlerinden biri. Meclis-i Mebusan reisliği yanı sıra 1. Dünya Savaşı sürerken Dış İşleri Bakanı ve bir süre için de Adalet Bakanlığı yapmış, önemli bir tarihi kişilik. Yakın tarihimizin en önemli dönemlerine tanıklık etmiş *Halil Menteşe'nin Anıları* (Altınordu Yayıncılık, 2019) bu bakımdan çok değerli.

Anı kitapları tarih bilimi açısından son derece dikkatle değerlendirilmesi gereken eserler. Özellikle böyle önemli kişilerin anıları daha özenle incelenmek zorunda. Bu kişiler önemli tarihsel olaylara tanıklık etmiş, önemli tarihsel kişilerle temas ettiklerinden dolayı verdikleri bilgiler kuşkusuz önemlidir ama bir taraftan da tarihsel olayları kararlarıyla, eylemleriyle yönlendiren konumda oldukları için sonradan anılarını yazdıklarında kendilerini koruma kaygısıyla hareket ederler. Bu neredeyse kuraldır.

Mutlaka bir otosansüre uğramış ya da ön elemeden geçmiş anılar kalır bize. Böyle kişiler kendilerini her zaman haklı çıkarmak peşinde koşarlar ve zamanında aldıkları kararların haklılığı konusunda ısrarlıdırlar. Yine böyle kişilerin kendilerini çok önemli göstermek gibi bir çaba içinde olduklarını alttan alta hep sezeriz. Bu bakımdan aslında daha alt kademede, daha önemsiz kişilerin anıları satır aralarında daha ilginç bilgiler verir.

Halil Menteşe'nin anıları da bu genel kurala uyuyor. Çok iyi bildiğimiz tarihsel gerçeklerle uyuşmayan kendi "doğrular"ını dile getiriyor zaman zaman. Örneğin Osmanlı İmparatorluğu'nun 1. Dünya Savaşı'na girişinde Enver Paşa ve İttihat Terakki'nin üst kadrosunun niyetini, yanlışlarını görmezden geliyor. Oysa Osmanlı Donanması Rus sahillerini 1914 Ekim'inin sonlarında bombaladı ve savaşa da bu olay sonrasında girdik. Halil Menteşe bu olayı hiç anlatmıyor. Bir seçicilik tavrı ile anılarını anlatıyor.

İlginç bilgiler de yok değil, örneğin 1. İnönü Zaferi olduğunda (Ocak 1921) Halil Menteşe Malta Adası'nda sürgünde bulunuyorken bu zafer üzerine hapis koşullarının gevşediğini ve sabah hapishaneden çıkıp akşam dönmek üzere şehre (Valetta) gitme izni aldıklarını, İkinci İnönü Zaferi sonrası ise arzu edenlerin gece Opera'ya gitme izni aldıklarını anlatıyor. (s.187)

Bazı gözlemleri ise son derece doğru. Bir yerde şöyle söylüyor: *"Milletlerarası münasebetlerde, hakkın, insafın yeri yoktur. Orada kör ve muhteris bir menfaat hakimdir. Dün böyleydi, bugün de öyle, yarın da öyle kalacaktır."* (s.74) Bu, bugün de geçerli bir değerlendirme. Özellikle Osmanlı Devleti'nin çöküş evresinin önemli bir gözlemcisi olarak 2. Meşrutiyet sonrası dönemi olaylarını bir de Halil Menteşe'nin gözünden okumak her şeye rağmen bilgilendirici.

Halil Menteşe'nin Enver Paşa, Talat Paşa, Atatürk ve diğer yakın arkadaşları için söyledikleri neredeyse hep olumlu olduğu gibi bu kişilerin birbiri hakkında söyledikleri de olumlu Halil Menteşe'ye göre. Örneğin Enver Paşa bir toplantıda kendisinden sonra *"orduyu kime teslim edelim?"* sorusuna *"Mustafa Kemal"* diye cevap veriyor. (s.204-205). Başka bir yerde de Mahmut Esat Bozkurt'un aktarımıyla Atatürk Enver Paşa için *"Enver bir güneş gibi doğmuş, bir grup ihtişamı ile batmıştır,"* dediğini söylüyor. (s.205) Doğrusu her iki söylem de tartışmaya açık. Bana göre Atatürk akılcılığı ve gerçekçiliği temsil ederken Enver Paşa tam tersine hayalcilik ve duygusallık ile anlatılabilir. Tarih çoğunlukla ilk tavrın yanında olmuştur bugüne kadar.

Norman Mailer'in Çıplak ve Ölü'sü

Bu yaz okumayı planladığım bir romandı *Çıplak ve Ölü*. Norman Mailer'in 25 yaşında yazdığı bu romanı yılar önce okumuş ve çok beğenmiştim. Bazı kitaplar ikinci kez okunmayı kesinlikle hak ediyor. Henüz okunmamış onca kitap varken kısıtlı zamanımızı daha önce okuduğumuz ve epeyce de kalın bir romana harcamak yanlış gelebilir insana, ama okuma eyleminin, okumaktan alınan keyfin böyle kaba bir matematiğe her zaman baskın geleceğini söyleyebilirim. Aksi halde okuma eylemi basit bir tüketim sürecine dönüşürdü. Bazen iyi kitapları tekrar okumaktan çekinmemek gerek. Hem bu eserler bunu hak ediyor, hem de değişen yaşla birlikte başka kişiler olduğumuz için aynı eser farklı tatlar bırakabiliyor bizde. Bu bakımdan *Çıplak ve Ölü*'yü (Can Yayınları, 1985) 1993 yılındaki ilk okumamdan sonra, 26 yıl aradan sonra tekrar okuduğum için çok memnun kaldım. Kesinlikle buna değen bir eser. Anti-Militarist edebiyatın başyapıtlarından biri. Özellikle kurgusu ile son derece başarılı. Yakın zamanda Everest Yayınları'ndan yeni baskısı da çıktı. Kitap kurtlarına öneririm.

Bir Kitap Bağımlısının Notları başlığı ile You Tube'da 10-12 dakikalık konuşmalarımın ilki yayınlandı. Yeni Gelen'deki yazılarımı okuyanlar umarım kitaplar hakkında söylediklerimi izler ve beğenirler. İlginç bir deneyim oldu benim için. Fırsat buldukça kitaplar hakkında konuşmayı sürdüreceğim.

You Tube'da *Bir Kitap Bağımlısının Notları*

Bir Kitap Bağımlısının Notları başlığı ile You Tube'da 10-12 dakikalık konuşmalarımın ilki yayınlandı. *Yeni Gelen*'deki yazılarımı okuyanlar umarım kitaplar hakkında söylediklerimi izler ve beğenirler. İlginç bir deneyim oldu benim için. Fırsat buldukça kitaplar hakkında konuşmayı sürdüreceğim.

Kitaplarla olan bağımızın hiç kopmaması dileğiyle.

YÖRÜNGE

Altay Taşkın

ruhumun yörüngesinde ölüm beyazlığı
kırbaçlıyor su kayağı yapan güvercinimi
boyumu aşmış dalgalar
boğazlıyor özgürlük rengini
ay ışığının bodrumunda
hayal köyünün sakiniyim
hamak kuruyorum gök kuşağına
erişemiyorum özlem rüzgârının hızına
hep ıslak vicdanım
açlığın yedek oyuncusuyum
nasırlı ellerimden kayıyor ömrümün ipi
düşüyorum kan ırmaklarına
imgeler konsantre kalın geliyor dizelere
hapsindeyim düşlerin
geveze gardiyanları var tutukluluğumun
yüreğimi tokmaklayan...

Carlo Carra - Yüzmek

GELECEKLE BULUŞMAKTIR SANAT

Asım Öztürk

Sanatçı yaptıklarıyla, yazdıklarıyla gelecekle buluşmanın çabasını verdikçe bir başka düşlem ve yaratma edimi içinde oldukça doğru bir yolda gittiğinin doyumunu alacaktır. Sanatın gelecekle buluşma olduğunu bilerek, bu büyük yolculuğun rengini, sevincini ve umudunu taşımanın anlamını kavradıkça daha büyük sorumluluklar duyacaktır. Doymanın, acıkmanın, genetiğini sürdürmenin ötesinde usunun varabildiği her noktayı, aslında kendini içinde bulunduğu evrenle birlikte dönüştürüp geliştirdikçe yaşamanın ve yaşamın ne olduğunu bilecektir.

Güncellenen bilgilerin birçoğunda karşımıza çıkan saptamaların altında yatan ana birikim geçmişin anımsamalarıyla doludur. Belleğimizi dolduran, doldururken de oluşturan birikimlerin özelliği, yaşanmış deneyimlerin yol göstericiliğinin yanı sıra bu çizgilerin dışına çıkma uyarısını da barındırmasıdır. Yola çıkarken yaşanmış deneyimlerin uyarılarını içeren bu ön görüler, altını değişik tutuculuklar içinde çizdiğimiz bilgisel birikimler giderek katmanlar oluşturduğunda belirli bir kalıplaşmanın da kaçınılmaz olduğunu görürüz. Kuşaklar boyu biçimlendirmelerin, yönlendirmelerin altında yatan bu kalıplaşma, giderek kemikleşme biçimselliklerin tutuculuğumuzu çoğalttıklarını görürüz.

Vladimir Tatlin ve yardımcısı I.A. Meerzon 3. Enternasyonal Anıtının modelini yaparken.

Temel çıkış noktalarının daha o andan başlayarak tutulduğu, engellendiği bu kalıplaşmanın, bütünsel olarak öngörülen düşünce yaklaşımlarının aşılmaması durumunda varacağımız nokta bellidir. Kişilerin içinde çırpındıkları, giderek teslim olup yapay gerekçeler üreterek içine sığmaya, yaşamı içine sığdırmaya çalıştıkları o dar alanlar onların içinden çıkamadıkları yanılsamalı gerçeklikleri olmaktadır. Daha da kötü olanı bu yanılsamalı gerçekliğin sanatçı ve sanat eliyle yaşama taşınmasıdır. Birçok kişi kolay olandan yola çıkarak bu tutuculuğun çeperleri içinde gezinmeyi sevebilir. Bundan değişik amaçlar doğrultusunda yararlanabilir.

Asıl üzerinde durulması gereken bu yanılsamalı gerçekliğin sanatın kendi dokusuyla uyuşmamasıdır. Kitlelerin alışkanlıklarına, düşünce kalıplarına, düşünmeme edimlerine denk düşebilir. Buradan yola çıkarak sanatın yol alması, yol göstermesi, yolu aydınlatması olası değildir.

Durmadan geçmişle bağ kurarak, geleceği düşünme, geleceği tüm bilimsel verileri de katarak düşlemek ediminden uzaklaşmak, bu dar kalıpçılık, düşünmeme saplantısı içinde yaşayıp gitmek sanatın ana dürtüsüne tümüyle terstir. Dokusal uyuşmazlığın giderek sorunlar yaratması, gelişim sürecinin o büyük ırmağını unutup cılız bir dere olarak akıp, belirli uzaklıklar sonrası kumlar arasında yok olmakla eşdeğerlilik taşıması sanatın içgüdüsüne aykırıdır. Gelişme, çoğalma süreci içinde akıp gelenin bilgisel edime katılmasıdır. Bu katılımdan öngörüler oluşturulması; var olanı ve geleceği kavrama noktasında her zaman çıkış yollarının olduğunu bilerek geleceğe ilişkin göndermeler yapmasıdır.

Tüm bu birikimlerle kurduğu bağ, derinleştirdiği anlam öbekleri, yaşamı sorgularken takılıp kaldığı o dar kalıplardan kurtulması onun ilk adımlarının anlamlı, tasarlanmış, düşünülmüş olması açısından önemlidir. Sanat ve sanatçı için çok önemli olan o büyük buluşmanın

Şehir Koşturmacası - Umberto Boccioni

yarattığı özgüven, öz çekim, öz birikim, öz dönüşüm ve öz yaratım bir sonraki adım için çok önemlidir.

Geleceğe Sanatla Kavuşma Umudu

Sanatçı yaptıklarıyla, yazdıklarıyla gelecekle buluşmanın çabasını verdikçe bir başka düşlem ve yaratma edimi içinde oldukça doğru bir yolda gittiğinin doyumunu alacaktır. Sanatın gelecekle buluşma olduğunu bilerek, bu büyük yolculuğun rengini, sevincini ve umudunu taşımanın anlamını kavradıkça daha büyük sorumluluklar duyacaktır. Doymanın, acıkmanın, genetiğini sürdürmenin ötesinde usunun varabildiği her noktayı, aslında kendini içinde bulunduğu evrenle birlikte dönüştürüp geliştirdikçe yaşamanın ve yaşamın ne olduğunu bilecektir.

Geçmişin kötü anılarına takılıp kalarak oradan yaşanması, umulması gereken gelecek çıkarmamız söz konusu değildir. Bilmemiz gerekenlerin ötesinde takılıp kaldığımız patolojik durum zamanla içinden çıkılmaz derin kara delikler oluşturarak yaşamın onca güzelliklerini içine alarak sömürmektedir. Bu karanlık içinde yitip gidenlerin biriktiği alanları yaşamın çıkış yeri olarak göstermek yanlıştır. Yaşamın, yaşananların bu akışkanlığını bilimsel olarak da değişim ve dönüşüm içinde anlamak gerekir.

Usuyla dokunduğu her nesnenin giderek dönüşerek, gelişerek bu büyük yolculuğun birer parçası olduğunu bilerek sözcüklerini, renklerini, seslerini ve biçimlerini seçecektir.

Bu büyük buluşmanın, geleceği düşlemenin, geleceğin içinde nesnel olarak var olmasa bile düşünsel olarak var olabilmenin sevincini yaşamanın asıl gerçek yaşamak olduğunu öğrenecektir. Yeme, içme, soluk alma edimlerinin sınırlı olduğunu bilerek daha uzun erimlere ulaşabilmek, yaşarken kavradığımız uzamsal yaklaşımlarda yatar. Düşlediğiniz temel nesnelliklerden yola çıkarak kurduğunuz, umduğunuz gerçekliklerin bire bir gelecekle kurduğu, duygu, düşünce ve umut dolu bağ çok önemlidir.

Size dayatılan, size ezberletilen kalıpsal yaklaşımlardan kurtuldukça, o kalıpları kırdıkça, o ka-

lıplara sığmazlığınızı doldurdukça, yeni yolculuğun eşiğinde durdukça umutlusunuz demektir. Sanatın gelecekle bağının kurulduğu yerde, çıkış noktasında umut hep olmuştur. Umut etmektir, ummaktır, beklemektir, onu oluşturmaktır sanat. Gelecekle ilgili düşlerin, düşlemlerin (ütopik) düzlemlerde gezindiğini söyleyenlerin büyük çoğunluğunun dar kalıplar içine sıkışıp kalanlardan geldiğini unutmamalıyız. Geleceğe ilişkin kurulan her bağın, atılan her ilmiğin arkasındaki katılımcı birikimleri yok sayamayız. O birikimlerin beslediği bir bellek ve usla yola çıkarak bunu yapmalıyız. Bu sürecin altını yeniden çizmeğe gerek yoktur. Bu bilinenden yola çıkarak sanat hep gelecekle bağ kuranların yaşama biçimi, sesi, soluğu olmaya devam edecektir.

Geçmişin kötü anılarına takılıp kalarak oradan yaşanması, umulması gereken gelecek çıkarmamız söz konusu değildir. Bilmemiz gerekenlerin ötesinde takılıp kaldığımız patolojik durum zamanla içinden çıkılmaz derin kara delikler oluşturarak yaşamın onca güzelliklerini içine alarak sömürmektedir. Bu karanlık içinde yitip gidenlerin biriktiği alanları yaşamın çıkış yeri olarak göstermek yanlıştır. Yaşamın, yaşananların bu akışkanlığını bilimsel olarak da değişim ve dönüşüm içinde anlamak gerekir. Sıkışıp kaldıkları alanların geniş düzlükler olduğunu anlatan, bunları tüm gerçekliklerin önüne koyanlar çıkacaktır. Yazın ve sanat düzleminde dar ve sıkışmış alanlar var olmadığı gibi, gölgeleri bile bulunmamıştır. Sanatın o büyük gücü, çıktığı yolla, çıktığı yol için kurduğu düşlerle, bu düşleri kavramasıyla öne çıkacaktır.

Yaşadığı Zamanın Hızını Yakalamak

Var olanlarla yetinenlerin harcı olmadığı gibi, bu kalıpsal yaklaşımları yıkma konusunda direnci olmayanların da harcı değildir. Sanatçı neyi göze aldığını bilmelidir. Birçoklarının sandığı ve doğru bir saptama olarak sunduğu gibi sanatı ortaya koymak sadece büyük bir yetenek işi değildir. Üzerinde düşünce geliştirmeye değmeyecek kadar bilinen bu gerçekliğin yeniden altını çizmeliyiz. Salt yeteneğin yeterli görülmesi kavramsal olarak, bu gün içinde bulunduğumuz düşünce ve yaratma edimlerini değerlendirmemizi sığlaştırmaktadır. Yeniden başa dönmek gibi, aynı sözcükleri belki başka denklemler içinde söyleyerek ya da yazarak anlatmaktır. Bu büyük bir zaman kaybıdır.

Hızın bambaşka anlamlar taşıdığını günümüzde biliyoruz. Zamanı çok iyi değerlendirip kendi kalıplarını, kendi dar çeperlerini evren sananların o düşük hızı içinde düşünmemek, düşüncelerimizi bu düşük hız içinde oluşturmamak gerekmektedir.

Gerçek sanatçı her zaman sezgisiyle, onu dürten, onu ileriye doğru taşıyan algısı ve beğenisiyle yaşadığı zamanın hızını anlayarak geleceğe ilmikler atmasını bilir. Kurduğu her bağın içeriğindeki birikimlerin ışığıyla yeni bir evren yaratmanın, yeni bir ışık oluşturmanın içsel muştusuyla dolup taşar.

Varlığının seçkin sesi onu diğerlerinden ayırırken ne yaptığını kavrar, bunları sözcüklere, renklere ve biçimlere dökmesini bilir. Bu bilme sürecini durmadan yeni oluşumlarla besler, beslenir. Attığı her adımın atılması gereken adımlar olduğunun ayırtına vararak daha aydınlık bir düşünceyle, seçilebilenin varlığını duyumsayarak hareket eder.

Gelecekle kurduğu o derin bağın kurgusal bir bağ olmasının ötesinde yaşamsal bir bağ olduğunu bilerek tüm yaratımlarının içinde var olur ve yaşar.

Sanatçıyı aradığınız yer, onun yarattığı yapıtların ta kendisidir. Yaşamından soyutlayamayacağımız bu süreklilik, yan yana duruş aslında bir büyük bütünselliğin de kendisidir.

Vladimir Tatlin

Sanatçı, varlığının seçkin sesi onu diğerlerinden ayırırken ne yaptığını kavrar, bunları sözcüklere, renklere ve biçimlere dökmesini bilir. Bu bilme sürecini durmadan yeni oluşumlarla besler, beslenir. Attığı her adımın atılması gereken adımlar olduğunun ayırtına vararak daha aydınlık bir düşünceyle, seçilebilenin varlığını duyumsayarak hareket eder.

ALKIŞLARLA ADLİ YIL AÇILIŞI

Fikret İlkiz

Adli yıl açılış töreninde alkışlanmayı bekleyenler alkışı hak edecek ne yaptılar? Adli yıl açılış törenine katılmayı içine sindiren alkışlayıcılar ve dinleyiciler neyi alkışlayacaklar? Davete katılmayı reddeden baroları alkışlamalıyız. İçten alkışlar alkışlanana güç verir; zamanda ve mekânda ve yeri geldiğinde çok kıymetlidir.

2018 yılı adli yıl açılışı Cumhurbaşkanlığı Kongre ve Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilmişti.

2019 yılı adli yıl açılış töreni yine aynı mekânda yapılacak.

Alkışlarla...

Bu mekânda olmak ya da katılmamak...

Davetli yargı mensupları nizama ve kıdeme uygun olarak kendilerine ayrılmış yerlere oturarak Cumhurbaşkanlığı Sarayını dolduracaklar.

Sırası gelenler konuşmalarını yapmak üzere "arz edilecek" ve kürsüye çağrılacaklar.

Alkışlarla, kürsüye gelecekler. Konuşmaları bitince yerlerine oturacaklar alkışlarla.

Yargının yüksek mensuplarının konuşmalarından sonra Türkiye Barolar Birliği adına Başkanı konuşacak.

Yüksek yargı mensuplarını dinleyecek siyasetçiler. Siyasetçileri dinleyecek davetli yargı mensupları.

Konuşmacılar Yargı Reformu Stratejisi'nin ne kadar gerekli ve önemli ne kadar hayati ve ne kadar güzel olduğundan milli bir mesele olarak mutlaka bahsedeceklerdir.

Onca emek, onca çaba... Alkışlarla yargı reformu...

Cezaevleri sayısının ne kadar arttığından mutlaka ama mutlaka

bahsedecekler, artık kurbanların cezaevlerinde kesiminden duyulan mutluluklar anlatılacak.

Haksızlıklara kurban edilmişlerin cezaevinde tutulmalarına rağmen 'Geciken adalet adalet değildir' diyecekler ve alkışlanacaklar.

Cumhurbaşkanlığı Kongre ve Kültür Merkezi'nde yapılacak adli yıl açılış töreninde bu yıl Türkiye Barolar Birliği Başkanı konuşacak.

Alkışlarla!

Övgünün Ekonomik Göstergesi Alkış

Adli yıl açılışı töreni televizyonlardan naklen yayınlanacak. 'İlk işimiz yargı reformu yapmaktır' diyenler dün dediklerini tekrarlayacaklar.

Sanki Yargı Reformu Strateji'ne uygun tasarılarının tümü Ekim ayında Meclis'e geliverecek ve insanlar adil yargılanma hakkına, ifade özgürlüğüne kavuşacak, cezaevleri boşaltılacak!

Yargı Reformu Stratejisi'nin genişletilerek yaşama geçirileceğinde anlaşanlar; Yürütme ile konuşarak ve anlaşarak TBMM'den Ekim ayında çıkarılacak kanunları inanmayanların yüzüne bir tokat gibi çarpacaklar(!).

Benzer sözler tekrarlanacak.

"Yargı, tarafsız ve bağımsızdır" tekrar tekrar vurgulanacak, inanmak istercesine!

2019 sonbaharında adalete duyulan güven çoğalacak, hapishaneler ve adliye sarayları bomboş kalacak.

Alkışlarla...

Katılmayacak barolar biliniyor, dinleyici olarak çağrılan davetli barolar bilinmiyor.

Aklıma takıldı ve **Prof. Dr. Murat Tuncay**'ın **"Alkış Üstüne"** yazısından fevkalade şeyler öğrendim (Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi. ART-E 2008-01).

Çok tavsiye ederim. Alkış, nedir? Yanıt verilmiş çeşit çeşit alkışlar anlatılmış bu yazıda. Hangi alkışı seçersiniz bilemem.

"Genellikle eller dirseklerden hafifçe bükülür. Sol el bilekten avuç içi sağ omuza bakacak şekilde çevrilir. Avuç içi sesi büyütmek için çukurlaştırılır. Sağ el parmakları bitiştirilerek sol avuç içine düzenli aralıklarla vurulmaya başlanır. Çıkan sesin adı alkıştır. (...)

"İçten bir alkış, coşkunun gücüyle beslenir, coşkulu, kıvanç veren ortamlar yaratır.

"İçten alkışlarla alkışlanmak, benliğimizi okşayan bir övgü göstergesidir. Bize güç verir. Yaptıklarımızın, söylediklerimizin başka insanlar tarafından onaylandığını, desteklendiğini, beğenildiğini hissederiz. Böyle bir duygu ruh sağlığı yerinde olan her insan için bir gereksinimdir (...).

"Alkışlanan açısından alçakgönüllü jestlerle yatıştırılmaya çalışılan ama içten içe daha uzun sürmesi gönülden beklenen bir tepkidir alkış. Çoğunluğun birleştiği övgünün somut ve en ekonomik göstergesidir.

"Çok teşekkür ederim gülücükleri, hafif gerdan kırmalar, iki elin avuçlarını birleştirip küçük sallamalar yaparken başını çevresindeki alkışçılar üzerinde sağdan sola soldan sağa gezdirmeler vb. etkilenme ve duygulanma göstergesi olan jestlerle alkışlara karşılık verildiğine çok tanık olmuşuzdur.

"Doğal bir mekanizma işlemekte; övülmek istenen alçakgönüllülüğü biraz da yem olarak kullanmaktadır."

Şakşakçılar ve Alkış Çavuşları

Oyunlarda, tiyatroda, sahne sanatlarında vazgeçilmez bir yere sahip olan ne alkışlar varmış meğer. Alkışların ısrarla sürdürülebilir olanı, "bravo" sesleriyle bir gösteriye dönüşeni, laf olsun, "âdet yerini bulsun" türünden olanları, yasak savar gibi bir iki vuruşla geçiştirilenleri... Alkışlama eylemi için Fransızca kökenli bir başka sözcük "Claque" yani hem; 'Şamar', hem de 'Para ile tutulmuş insanlarda yaptırılan alkış' anlamına geliyor.

Oyunlarda, tiyatroda, sahne sanatlarında vazgeçilmez bir yere sahip olan ne alkışlar varmış meğer. Alkışların ısrarla sürdürülebilir olanı, "bravo" sesleriyle bir gösteriye dönüşeni, laf olsun, "âdet yerini bulsun" türünden olanları, yasak savar gibi bir iki vuruşla geçiştirilenleri... Alkışlama eylemi için Fransızca kökenli bir başka sözcük "Claque" yani hem; 'Şamar', hem de 'Para ile tutulmuş insanlarda yaptırılan alkış' anlamına geliyor.

Cemal Nadir - Dalkavuk

lebilir olanı, "bravo" sesleriyle bir gösteriye dönüşeni, laf olsun, "âdet yerini bulsun" türünden olanları, yasak savar gibi bir iki vuruşla geçiştirilenleri...

Alkışlama eylemi için Fransızca kökenli bir başka sözcük "**Claque**" yani hem; 'Şamar', hem de 'Para ile tutulmuş insanlarda yaptırılan alkış' anlamına geliyor.

Sayın Tuncay "Alkış'ın içten, gönüllü coşkusu karşısında içerikten yoksun bu alkış türüne dilimizde de harika bir karşılık vardır: ***Şakşak***" diyor.

Şakşak, içten pazarlıklı, bir çıkar karşılığı çıkarılan el çırpma sesi olarak tanımlanıyor.

Bu tür alkışın tarihi Roma dönemine kadar uzanıyor. İmparator Neron'un, Napoli'de düzenlediği bir gösteride, halkı coşturmak için, güçlü kuvvetli 5000 adam kiraladığı biliniyor. Görevlerini yapıp paralarını alan şakşakçılar bu işi 1830'da Paris'te: Assurance de Succes Dramatiques (Dramatik Başarı Sigortası) kuruluşu adı altında ticari bir örgütlenmeye kadar vardırmışlar.

Osmanlı toplumunda şakşakçılığın adı: ***Alkış Çavuşluğu***... "Alkış Çavuşu", alkış tutmakla görevli bölüğe mensup bir kişiymiş. Padişah ve devlet büyükleri bir topluluk karşısına çıktıkları zaman; ata binip inmeleri sırasında; sefere çıkarken, törenlerde tahta otururken ya da kalkarken; bayram tebriklerinde teşrifat içinde yer alıyorlarmış ve bu teşkilât Cumhuriyetle birlikte ortadan kaldırılmış...

Gök gürültülü sağanak yağış gibi gelen: ***"Bravo Alkışı"***.

Konuşanı konuştuğuna pişman eden: ***"Yuh Alkışı"***...

Temsil sırasında bazen tonik bazen doping etkisi yapan; ***"Ara Alkışı"***.

Goya

"Slogan Alkışı", yıkamacı yağlamacı ***"Politik Alkış"***, nedeni olmayan, ruhsuz, kişiliksiz olan ***"Protokol Alkışı"***, âdet yerini bulsun diye çırpıştırılan ***"Mekanik Alkış"***, anons biçimine bakarak, *"Alkışlarınızla huzurlarınızda", "Alkışlarımızla uğurluyoruz"* şeklinde ***"Medyatik Alkış"***...

Bir Avuç İçten Alkış, Bir Avuç Adalet İçindir

Sayın Tuncay alkışın başka bir çeşidini daha yazmış. ***"Bis alkışı"***...

"Bis alkışı" vardır örneğin. Koral alarak birlikli bir bütün biçiminde el çırpma eşliğinde icra edilen ve sanatçıyı az önce attığı golü bir daha tekrarlamaya zorlayan.

Burada da hoş bir anekdotu aktarmak isterim: Opera sanatının eski geleneklerinden biri de bilindiği gibi başarıyla icra edilen kimi aryaların seyircilerin "Bis", "Bis" sesleriyle tekrarlanmasını istedikleri bir kez daha söylenmesidir.

Operanın birinde Tenor aryasını bitirince seyirciler *"Bis Alkışı"*na başlamışlar. "Bir daha, bir daha" anlamına gelen "Bis" teraneleri kesilmeyince Tenor bir kez daha okumuş aryayı.

Bis alkışı yeniden başlamış. Tenor dayanamayıp bir daha okumuş aynı parçayı. Bis Alkışı bir daha başlayınca ellerini kaldırıp seyirciyi susturmuş, sonra da sormuş: *"Üç kere aynı aryayı söyledim. Daha ne kadar tekrarlamamı istiyorsunuz?"* Aşağıdan, salondan birisi seslenmiş:

"Doğrusunu söyleyinceye kadar!".

Prof. Dr. Murat Tuncay yazısını şöyle bitirmiş: *"Öyleyse sözün özünü şöyle bağlayabiliriz: Bir avuç içten alkış, aslında bir avuç yaşam sevincinden başka bir şey değildir."*

Adli yıl açılış töreninde alkışlanmayı bekleyenler alkışı hak edecek ne yaptılar?

Adli yıl açılış törenine katılmayı içine sindiren *alkışlayıcılar* ve *dinleyiciler* neyi alkışlayacaklar?

Davete katılmayı reddeden baroları alkışlamalıyız. İçten alkışlar alkışlanana güç verir; zamanda ve mekânda ve yeri geldiğinde çok kıymetlidir.

Adli yıl açılış törenlerine niçin katılmayacaklarını açıklayan tüm baroların her sözüne, virgülüne, noktasına, duygularına, dirençlerine, savunma mesleğine olan saygılarına...

Yaşam sevincimize kattığınız çok kıymetli tarihsel katkılarınıza; en içten alkışlarımızla...

Bir avuç içten alkış, bir avuç adalet içindir.

HARMAN YERİ

İbrahim Karaca

-Yangınlarda yol bulanı
Sevdiğine kul olanı
Üşütür mü kara toprak
Ölümü yere çalanı-

Kalemin sıcaklığı
üstündeydi henüz
Bitmemiş bir şiir vardı cebinde
Ve koca kent uykudaydı
Gördünüz

Kırdıysan eğer dallarından biri
-diyordu şiir-
Anlatabilmelisin ağaca nedenini
Kestiysen kökünden bir ağacı
Anlatabilmelisin ormana nedenini

Hey canım
Camı açtın, okumaya başladın şiirini
Zıpkın yemiş balık gibi titredi gece
Ürperdi kuşatma
Uykular boğdu kendini

Dışarıda bir alkıştı cellâdı öğmek
Cellâdı övmekti boyun eğmek
Ve kendi yarınını karşıya alıp
Kendine söğmek

Ey büyük yangınların zanlısı
Harman yerinin dağlı delikanlısı
Bilir misin?
Yarasından orman damlar, hey canım
Çınar belden kesilince
Zeybek ovaya inince
Ay doğar, ölüm susar
Yanan yüzüne gecenin
Bir kuş türküsünü asar

Toprağa düşülen her yer
Harman yeridir şimdi
Harman yeri düğün yeridir
Böyle der toprağı ekenler
Ekini biçenler böyle der
Hey canım
Harman yeri bayram yeridir

ARTIK BİLİNÇLİ TEPKİ GÖSTERELİM: KAZDAĞLARI'NIN KADERİ NE OLACAK?

Prof. Dr. Ali Demirsoy

Tarihe mal olmuş böyle bir dağın (orada dünyanın ilk güzellik yarışması yapılmış, mitolojik tanrılar sevgililerini buraya getirerek sevişmişler; Türk kanı taşıyan insanların en önem verdikleri Sarıkız Efsanesi burada yaşanmış) biyoloji varlıklarının yok edilmesine, birçok yerleşim yerinin su kaynaklarını besleyen kaynaklarının sorumsuz kişiler ve yetkililerin göz yumması ile kirletilerek vatandaşlarımızın sağlığıyla oynanmasına hiçbir uygarlık duyarsız kalamaz.

Fotoğraf: Ali Öz

Özel Not: *Bugüne kadar hiç talep etmediğim bir şeyi sizden istiyorum. Bu yazıyı sonuna kadar okuyunuz ve olabildiğince yaymaya çalışınız. Gelecek sizin elinizde...*

Bir defa şu hususu önemle vurgulamamız gerekiyor.

Maden işletmeciliği, kural olarak yekpare olan kayaçların daha küçük parçalara ayrılmasını öngörür. Bu bazen toz diye nitelendireceğimiz boyutlara kadar düşürülür.

Pekâlâ bunun ne önemi var diye düşünebiliriz? Bunun bir fiziksel önemi vardır ki bunu hiçbir zaman gözden ırak tutmamalıyız. Dolgun (kompakt) bir kayaç dış yüzeyi kadar temas alanına sahiptir. Eğer siz bunu parçalara bölerseniz, yüzeyini karesi oranında büyültürsünüz (Şekil 1 ve 2). Bir şekille örnek verirsek:

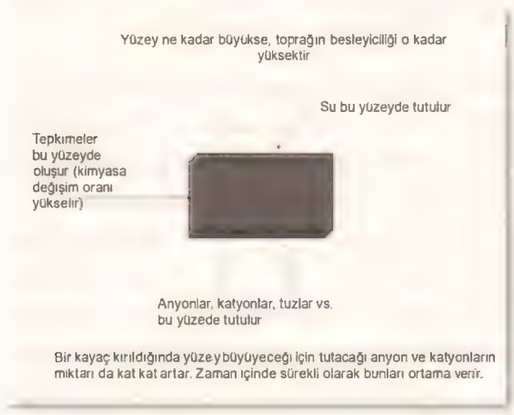

Şekil 1 "Partikül Oluşumu"

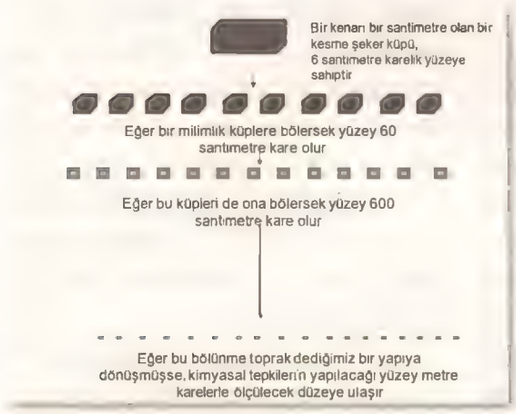

Şekil 2 "Yüzey ne kadar büyükse toprağın besleyiciliği o kadar yüksek olur."

Galiba geçmişte ve bu gün işletilen madenlerimizde durum budur: Geleceğini zehirleyen bir Türkiye.

Bazen diyorum ki, Türklerin dünyadaki tüm düşmanları toplansa, Türkiye'yi tahrip etmek için uzun yıllar uğraşarak plan yapsa, acaba bu kadar etkili bir plan yapabilir mi?

Altın işletmeleri havzalarına ve bu gün gündemde olan Kazdağları'na bilimsel gözle bir bakalım.

İşletmenin ileri evrelerinde neler olacak: Bu kadar yüzeyi büyütülmüş, içerisinde işletilemeyecek kadar düşük, ama sağlık için hâlâ zararlı tenörde kalmış iki değerlikli metalleri (arsenik, cıva, kadmiyum vd.) taşıyan pasa (işletmeden sonra geriye kalan kırıntı yığını) denen kırıntıları ve tozları, çoğunluk bir yerlere gömüyorsanız ya da açığa yığıyorsanız, bu şu demektir: Yağacak bir yağmurda, selde seylâpta, akıl almaz derecede büyütülmüş yüzeylerden arta kalmış madeni yıkayarak altına eşlik eden iki değerlekli toksik elementleri yaşadığımız ortamlara veriyorsunuz; daha doğrusu kaçırıyorsunuz.

Bu gün kaçmaz ise yarın, yarın kaçmaz ise öbür gün kaçacağı aşikârdır. Özellikle her gün tektonik olarak bir yerleri kırılan bir ana karanız varsa ve bu ana karanın önemli bir kısmında suyu geçirimsiz bir arazi yapısı varsa (Kazdağı tamamen böyledir), er ya da geç bu toksik denecek malzemenin son alıcı ortamlara taşınması kaçınılmazdır.

Galiba geçmişte ve bu gün işletilen, yakında işletmeye açılacak madenlerimizde durum budur. Geleceğini zehirleyen bir Türkiye.

Tarihe mal olmuş böyle bir dağın (orada dünyanın ilk güzellik yarışması yapılmış, mitolojik tanrılar sevgililerini buraya getirerek sevişmişler; Türk kanı taşıyan insanların en önem verdikleri Sarıkız Efsanesi burada yaşanmış) biyoloji varlıklarının yok edilmesine, birçok yerleşim yerinin su kaynaklarını besle-

Fotoğraf: Ali Öz

Galiba geçmişte ve bu gün işletilen madenlerimizde durum budur: Geleceğini zehirleyen bir Türkiye. Bazen diyorum ki, Türklerin dünyadaki tüm düşmanları toplansa, Türkiye'yi tahrip etmek için uzun yıllar uğraşarak plan yapsa, acaba bu kadar etkili bir plan yapabilir mi?

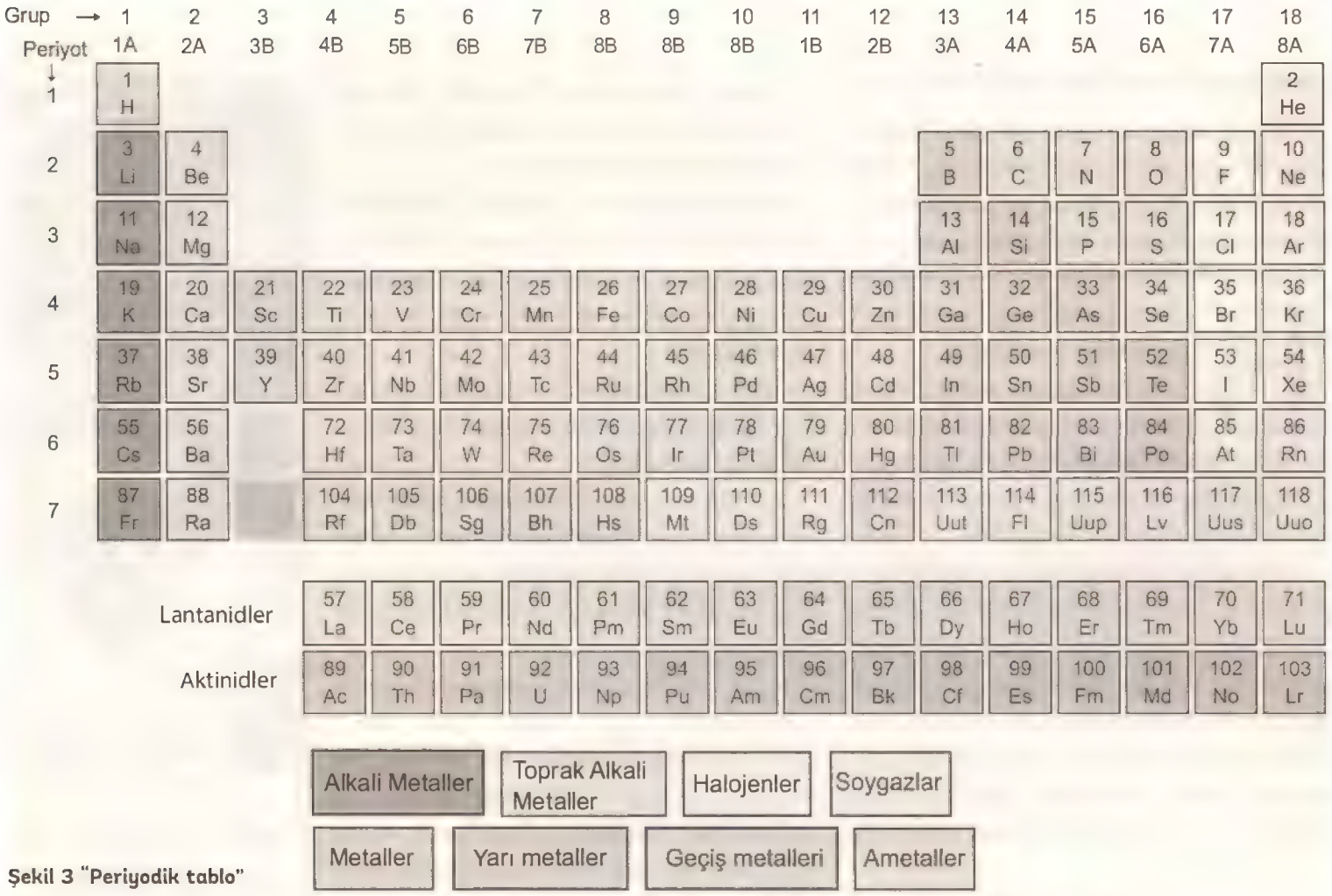

Şekil 3 "Periyodik tablo"

yen kaynaklarının sorumsuz kişiler ve yetkililerin göz yumması ile kirletilerek vatandaşlarımızın sağlığıyla oynanmasına hiçbir uygarlık duyarsız kalamaz.

Kaldı ki, birçok nedenle su sıkıntısına gebe olan Türkiye'nin böyle bir tatlı su kaynağının, neredeyse kaynağın başında kirletmesine izin verilmesinin mantıkla açıklanabilir bir tarafı olamaz. Bu sadece yöre halkına değil, gelecek kuşaklara karşı da işlenmiş bir suç olacaktır.

Bunun için Avrupa Mahkemelerinin müdahale etmesi de gerekmez. Bizim bu amaçla kurulmuş olan bakanlıklarımız, dolaylı olarak Devlet Su İşleri, MTA, bu olaya müdahil olmalıdır diye düşünüyorum.

Yüce Türk adaletinin de bu katliama sonsuz duyarsız kalacağını da düşünemiyorum.

Kaynağından itibaren damla damla verilen zehrin etkisi zamanla ortaya çıkacaktır ve çıktığında da hiç kimsenin etkili bir önlem alması beklenemez. Ancak, geçmiş kuşaklar lanetlenmeyle yetinilecektir...

Diyelim ki, farkına vardık ve önlem almaya giriştik, siz zannediyor musunuz ki, hoyratça dağlar şeklinde yığılan bu pasaların zehirlemesi önlenecektir.

Bu pasalar binlerce yıl bu kültür bölgemizi zehirlemeye devam edecektir.

Bu kültür dağının çevresinde konuşlanmış üniversitelerin mümtaz hocaları, yöneticileri bilim adamları, sayteyşın indeks kompleksinden ve uşaklığından kurtularak, bu sorunlara bilimsel tepkilerini göstermeye ve bu sorunu bilimsel olarak acilen çözmeye yönelmelidirler.

Yaptığım ön araştırmalara göre, bu dağın çevresinde yer alan üniversitelerde tek bir bilim adamı dahi bu sorunla ayrıntılı olarak ilgilenmemiş; hatta bilgi sahibi bile olmamış. Unutmamak gerekir ki bazı yerlerdeki insanların konuşması kadar sessiz kalması da suçtur.

Siyanür çok hızlı buharlaşabilen (süblime olabilen, sıvı hale geçmeden gaz haline geçebilen) bir bileşiktir ve en önemlisi havadaki su ile bir araya gelip de özellikle volkanik ya da tektonik kayaçların üzerine düşerse, onların içinde bulunan başta arsenik olmak üzere çift değerlikli toksik etki gösteren elementlerin yerine geçerek (Şekil 3) onları su ortamında çözünebilecek şekilde serbest bırakır.

Böylece başta akarsular olmak üzere sadece ağır metal kirlenmesi değil, toksik elementlerce de bir çeşit zehirlenmiş olur.

Durum bu, eğer bundan böyle bilmiyorduk, kandırıldık derseniz, kimseyi inandıramazsınız... Ben yüce milletimi uyarıyorum...

Fotoğraf: Ali Öz

KAZ DAĞLARI DİRENİYOR

Hayrettin Geçkin

Kaz Dağları'nda başlatılan direnişe başlangıçta bin, bilemedin en fazla iki bin insanın destek verebileceği sanılıyordu. 5 Ağustos 2019'da 20.000, 18 Ağustos'ta düzenlenen Fazıl Say Konseri ile 100.000'e yakın kişinin Çanakkale'nin 35-40 km. uzağındaki ormanlık alana (Pınarlı Balaban Tepesi) gelerek bu direnişe destek vermesi açıkçası beklenmiyor, öngörülmüyordu.

Türkiye'nin pek çok yerinde maden arama gerekçesiyle yabancı şirketler işbaşında. Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde dağlar, dereler, ovalar, sular tehdit altında. Nerdeyse delik deşik edilmeyen bölge; satışa çıkarılmayan dağ, dere, göl, kıyı, kalmadı. Cerattepe'den sonra Murat ve Munzur Dağları, Hasankeyf, Salda Gölü bir çırpıda aklımıza gelen sadece birkaç örnek.

Şu ana kadar 200.000'den fazla ağacın kesildiği Kaz Dağları da bu yerler arasında. Konunun uzmanlarına göre şimdiye kadar Kaz Dağları'nda kesilen ağaç sayısı, kesilecek ağaç sayısının yarısı bile değilmiş. Hükümet yetkilileri bir yandan bölgede kesilen ağaç sayısının abartıldığını ileri sürerken bir yandan da ağaç katliamını sürdüren Kanadalı Alamos Gold Şirketi'ne her türlü kolaylığı sağlamaya devam ediyor. İşin bir yanı böyle!

Yasaların tanıdığı yetki doğrultusunda halka temiz su içirmekten ve halkına sağlıklı çevre sağlamaktan kendisini sorumlu tutan Çanakkale Belediyesi'nin, Sivil Toplum Kuruluşları ve büyük bir halk kitlesi ile birlikte Kaz Dağları'nda sürdürülen ağaç katliamına karşı harekete geçmesi ise işin bir başka boyutu.

Su ve Vicdan Nöbeti

Mahkeme kararı kesinleşmeden, bir oldubittiyle ve maden yasasının tek elden değiştirilmesiyle birlikte başlanan ağaç katliamına karşı bölgede "Su ve Vicdan Nöbeti" tutuluyor. Bir direnişe dönüşen "Su ve Vicdan Nöbeti"; herkesi, her kesimi içine alarak ve genişleyerek sürüyor.

Bilim insanları ve çevreci hareketler, ağaç kesimi tamamlanıp maden çıkarılmaya başlandıktan sonraki aşamada bölgede kurulacak siyanür havuzlarının Çanakkale'deki ve çevre illerdeki yaşamı alt üst edeceğinin bilincinde. Uzmanlara göre 28 santigrat derece buharlaşabilen siyanürün yağmurlara veya sızma yoluyla toprağa karışmasıyla yaratacağı tehlikenin boyutları korkunç. Üreticiler ürünlerinin önce dış pazarlarını ardından da iç pazarlarını kaybedeceği endişesini şimdiden yaşamaya başladı. Dünyaca bilinen Umurbey şeftalisi, Lapseki kirazı, Çanakkale domatesi, Ezine peyniri ve Edremit zeytinleri zarar görecek ürünlerin başında sayılıyor. Diğer yandan söylencelerin, tanrıçaların anayurdu Kaz Dağları, "Bin Pınarlı İda" yok olmakla yüz yüze.

Kaz Dağları'nda altın arama ruhsat sahibi Kanadalı şirketin siyanür havuzlarının sızdırmazlık özellikte inşa edileceğini söylemesi kimse tarafından inandırıcı bulunmuyor. Konunun uzmanları, sızdırmazlığın bölgedeki volkanik kayalar üzerinde belki mümkün olabileceğini ancak bölgenin deprem bölgesi olduğu düşünüldüğünde bunun sadece bir aldatmacadan ve oyalamadan ibaret olduğu görüşünde. Aynı uzmanlar diğer özellikteki kayaların ve killi katmanların gözenekli yapısından ötürü siyanür havuzlarının sızdırmazlığını ileri sürmenin zaten mümkün olmadığını da belirtiyorlar. Dolayısıyla Çanakkale'nin tek içme ve kullanma suyunun toplanma havzası olan Atikhisar Barajı siyanür havuzlarından ilk elde etkilenecek yerler arasında. Çanakkalelilerse zehirli su içmek istemediğini dile getirmeye çoktan başladı. Tepkilerin ardı arkası kesilmiyor.

"Altıncı Şirket Kaz Dağları'nı terk et," "Kaz Dağları'nın üstü altından değerlidir", "Suyuma havama dokunma", "Ağaçlar yurdumuz", "Her ağacı tek tek savunacağız", "Zehirlenmiş su içmek istemiyoruz" şeklinde çok değişik döviz ve pankartlarla karşılaşacağınız Su ve Vicdan Nöbet alanı, (Pınarlı-Balaban Tepesi) kesimin yapıldığı yere çok yakın.

Fotoğraf: Ali Öz

100 Binler Kaz Dağları'na Sahip Çıkıyor

30. gününü çoktan geride bırakan Su ve Vicdan Nöbeti, her gün yerli yabancı yüzlerce insanın ziyaretçi akınına uğramakta; her kesimin destek verdiği, her yerden insanların gelip çadır kurduğu ve belli bir disiplin içinde forumların yapılarak direnişin örgütlendiği, seçilen komitenin yetkilendirildiği bir yapı olarak varlığını sürdürüyor. "Su ve Vicdan Nöbeti" ile birlikte oluşan Komite ve bunu destekleyen duyarlı yapılar, Kanadalı Alamos Gold Şirketi'ne ve onların yerli işbirlikçilerine karşı Kaz Dağları'nı savunma ve oradaki katliamı bir an önce durdurma çabasındalar. Giderek artmakta olan direnişin, ülkenin çeşitli yerlerinde talana ve yağmaya uğrayan yerlerdeki direnişlerle buluşması ise an meselesi. Kaz Dağları'ndaki direniş dünyanın en büyük çevre hareketi olma yolunda.

Kaz Dağları'nda başlatılan direnişe başlangıçta bin, bilemedin en fazla iki bin insanın destek verebileceği sanılıyordu. 5 Ağustos'ta 20.000, 18 Ağustos'ta düzenlenen Fazıl Say Konseri ile 100.000'e yakın kişinin Çanakkale'nin 35-40 km. uzağındaki ormanlık alana (Pınarlı Balaban Tepesi) gelerek bu direnişe destek vermesi açıkçası beklenmiyor, öngörülemiyordu. İyi Parti Genel Başkanı Meral Akşener'in veya Tunceli Belediye Başkanı Fatih Mehmet Maçoğlu'nun (Komünist Başkan) kalabalık heyetler halinde Kaz Dağları'na gelip direnişe destek vermesi aslına bakılırsa hayal bile edilmemişti.

Gelinen son nokta şu şekilde özetlenebilir:

1-Kaz Dağları'nı savunmak üzere oluşan Direniş Komitesi, Kanadalı Alamos Gold Şirketi ağaç katliamına son verip ülkemizi terk etmeden, ülkemizin başka yerlerinde maden aramak için verilen ruhsatların tamamı iptali edilmeden, sorumlular yargı önüne çıkmadan eylemlerini sonlandırmayacaklarını, Su ve Vicdan Nöbeti'ne devam edeceklerini söylüyor.

Troya Yeni Bir Saldırı Altında

2-Uzmanlar, siyasetçiler, çevreciler Kaz Dağları'nda çıkarılacak altının % 4'ünün Türkiye'ye kalacağı ve %96'sını da Kanadalı şirketin kendi ülkesine götüreceği yönündeki anlaşma kâğıt üstündeki bir anlaşmadır diyorlar. Ve Kaz Dağları'nda ölçümlendiği söylenen miktardan daha fazla altın bulunduğunu, hatta uranyum yataklarının yer aldığını, dolayısıyla kaz Dağları'nı Kanadalı Şirket'e peşkeş çekenlerin bu işten büyük vurgun hesapları planladıklarını ama bunun anlaşma maddeleri içinde yer almadığını da ileri sürüyorlar. Bu yorumlar halk arasında inandırıcı bulunuyor, bu konudaki hükümet uygulamalarına ve Kanadalı şirkete tepki giderek büyüyor.

3-Tarihçiler, sanatçılar ve Çanakkale'nin akil insanları; Kaz Dağları'nın bir dünya mirası, söylenceler merkezi, bir tarih denizi ve kültürler müzesi olduğunu söylüyor. Eğer bu kıyım önlenemezse dünyanın en bol oksijen taşıyan ve temiz hava barındıran yerlerinden biri olan Kaz Dağları ile birlikte yine dünyanın en önemli kültür ve tarih mirasının da yok olacağından söz ediyorlar.

4-Çevreciler, yapılan ağaç katliamı sonucunda büyük bir eko sistemin de çökeceğini, kurdun kuşun, börtü böceğin yuvasız kalacağını

Fotoğraf: Vedat Arık

ve eğer bu katliam durdurulamazsa büyük çevre felaketlerinin kaçınılmaz olduğunu bas bas bağırıyorlar.

5-Ülkenin her yerinden şairler ağaçların, kuşların böceklerin ve suların imdadına koşmak için bir an önce Kaz Dağları'na gelmek istiyorlar.

6-Bölgede yaşayan 90'lık bir ihtiyarın şu sözleri olması gerekeni özetler nitelikte: "Altınsa altın. Bırakın kalsın olduğu yerde. Kendi topraklarımızdaki altını çıkarmak elin gâvuruna mı kaldı? Gerekirse bizim torunlarımız 20-30 sene sonra o altını oradan çıkarırlar. Hem de ağaç kesmeden, siyanür kullanıp sularımızı ve çevreyi zehirlemeden..."

7-Kaz Dağları Direniyor, halk direniyor. Kızılderililerin şu sözü Çanakkalelilerin dilinde: Beyaz adam her şey tükendiği zaman anlayacak altının karın doyurmadığını.

Yazımızı adı İda ile özdeşleşen merhum Şair Ahmet Uysal'ın dizeleriyle bitirelim:

Aşkla eğitilmelidir çocuklar
Aşkla sevilmek güzelleştirir onları
Aşkla korunur inandım buna
Bir ülkenin bağımsızlığı

BİR DOST

Su Harma

Hemen giriş kapımın karşısında sayısız defa başımı çarptığım alçak kapılı mutfağım vardı. Bir gün öyle şiddetli çarpmıştım ki korkarak annemi aradım. "Başımın dönmesi geçmiyor anne, ne yapacağım?" Kadıncağız ameliyatta, o sana ne yapsın? "Uzan annem geçer birazdan. Nasıl yaptın annem ya? Eh be güzel kızım!" Uzandım ve geçti. Ağladım, annem bilmedi.

Maximilian bir karıncanın ismidir. Yaklaşık iki ay yaşamış bir karıncanın... Kendisi ayrıca benim en yakın arkadaşım olmuştur. Fransa'da geçirdiğim en kötü günlerin, en güzel detaylarındandır; çünkü insanlığa, yaşama, mutluluk arayışına tutunmamı anlatır. Pek kimsenin bilmediği bir dostumdu Maxim. Size hem Maxim'i, hem de elbette o günleri anlatmak istiyorum.

2013 Eylülü'nden 2015 Haziranı'na kadar günde dört saat uyuyarak, en az on fincan kahve içerek, sadece fakülteden eve yürüyerek, tek bir akşam dışarı çıkmayarak ve tek bir kez içime rahat nefes çekmeden yaşadım. Bu iki yıllık serüvenin çok başında, 2013 Kasımı'nda tanıştım Maxim'le. İnsana açlığım o zamanlarda başlamıştı. Kabul etmek istemediğim bir pişmanlık yerleşmişti kafama. Büyük bir gelecek umuduyla kaçıp geldiğim Fransa'da tıp okumanın pişmanlığı. Daha doğrusu tıbbı Fransa'da okumanın pişmanlığı ve şunu öğrendim, pişmanlık da vicdan azabı gibiymiş. Yüzlerce defa, günah çıkarır gibi haykırarak söylemek gerekiyormuş ki kişinin acısı biraz dinsin; ancak başa gelen çekilir. O günlerin pişmanlığını da en çok ben yaşadım.

Amedeo Modigliani

O dönemde evim çatı katında bir odaydı. Odama dar bir dönen merdivenden çıkardınız ve sağ tarafta bir basamağı daha çıkınca benim kapıma gelirdiniz. Solda iki Fransız delikanlının odaları vardı. Benim odamda, giriş kapısının hemen solunda şiltesi kayan bir yatak, başucunda tuvalet penceresi boyutunda koyu mor perdeli bir pencere ve ayakları eğrilmiş ucuz bir masa vardı, sağ taraftaysa bir gömme dolap. Hemen giriş kapımın karşısında sayısız defa başımı çarptığım alçak kapılı mutfağım vardı. Bir gün öyle şiddetli çarpmıştım ki korkarak annemi aradım. "Başımın dönmesi geçmiyor anne, ne yapacağım?" Kadıncağız ameliyatta, o sana ne yapsın? "Uzan annem

geçer birazdan. Nasıl yaptın annem ya? Eh be güzel kızım!" Uzandım ve geçti. Ağladım, annem bilmedi.

Bu arada o baş dönmesi bana pahalıya patladı; çünkü derse geç kaldım ve derse geç kalmak demek derste ses kaydı alamamak, hocanın slaytlarının fotoğrafını çekememek demekti. Bilgisayarıma hızlı hızlı not alır, diktafonuma ses kaydını alır, telefonumla da fotoğraf çekerdim. Eve gidince bilgisayara tüm fotoğrafları atar, ses kaydıyla ders notumu tamamlardım. Sonra tekrara geçer, her bir kelimeyi ezberlemeye başlardım. Normalin üstünde olan ders yoğunluğunda ve dönem I tıp öğrencisinin kapasitesi dışında verilen bilgiler çoğu zaman bu şekilde bile yeterince tamamlanmış olmazdı. İşte bu yüzden başımı çarpmama ağlamamıştım aslında, kaçırdığım derse ağlamıştım. Tabii ailemin çok uzun süre bilmediği pişmanlığıma da...

Odam az çok gözünüzün önüne geldiyse size Maxim'le tanışmamızı anlatmak isterim. Çatı katının rutubetine bağlı ve Fransa'nın bir özelliği olarak benim de odamda oldukça fazla örümcek vardı; ama onlarla sosyalleşmek pek mümkün değildi. Bağlanma problemi yaşıyorlardı, diyebiliriz. Devamlı ağ yapıp gitme sevdaları vardı. Bir gece ders çalışırken masamdan başımı kaldırarak sadece gökyüzünü görebildiğim pencereme doğru baktım, önüne üç küçük kaktüs almıştım. Ortadakinde silikonla tutturulmuş yapay bir çiçek de vardı, turuncu ve tam o kaktüsün dibinde küçük siyah bir nokta fark ettim. Aylar sonra bir karınca görmüştüm. Görmüş olamazdım. Görmüş müydüm? Bir daha baktım. Karınca oradaydı. Korkmasın diye elimi götürmedim; ama ona biraz ekmek kırıntısı verdim, bir de ad: Maxim!

Maxim yalnızdı. Başka karıncalar olmadan ne kadar yaşayabilirdi? Yaşayabilir miydi acaba; ancak o an sadece Maxim'i düşünmek istedim. Maxim yanımdaydı. Konuşmaya başladım onunla. Nasılsın, iyi misin, ne yersin? Karıncalar neyle beslenir diye internetten araştırdım. Ekmek kırıntısı en güvendiğim seçeneğimdi. Gece yatarken en çok dilediğim şey Maxim'i sabah uyandığımda orada bulabilmekti. Buldum. Kahvaltısı yine ekmek kırıntısı oldu. Artık kibar kibar konuşmuyordum. Şakalaşmaya başlamıştım. Biraz gülmek ikimize de iyi gelirdi. Sonuçta yalnızdık. Bütün etkinlik alanı penceremin köşesi ve masamın üstü olan bir karıncadan çok fazla beklentiye girdiğimi düşünebilirsiniz. Düşünün tabii; ama o Maxim'di.

Ertesi akşam Maxim'in yanıma iyice yerleştiğine ikna olduğumdan aileme konuyu açtım. Güldüler. Henüz şahit olmadıkları bir pişmanlık ve acılarım birikmeye başlamıştı. Yüzeysel bir gülüştü. Hâlbuki hem dayanıklılığı sınanan ruhumu hem de gerçekten acıyan, iltihap kapmasından korktuğum dizlerimdeki yaraları sadece Maxim görüyordu. Maxim'le tanışmadan birkaç gün önce düşmüştüm. Fakülteden yemekhaneye giderken ben önde, Guillaume ve Anais olağanca Fransızlıklarıyla arkamda, yürüyorduk. Hümanizm bilinçleri liberalliklerinin altında ezildiğinden olsa gerek öpüşürken fark ettikleri arkadan gelen kaykayın önünden çekilmiş ancak beni uyarmamışlardı. Kaykay da bana çarptı. Düştüm. Dizüstü gri elbisemi ve annemden çaldığım güzelim desenli siyah külotlu çorabı o gün son kez giymiş oldum. Gözlüğüm ve çantam bir yere, ben bir yere savrulurken kaykaycı çocuk, Guillaume ve Anais başımda gülüyorlardı. Böyle durumlarda genelde ben de gülerim, düşmenin acısını kapatır. Önce güldüm. Sonra dizlerimin acısı kalbimden çıkana dek gecelerce ağladım. Annem bilmedi. Babam bilmedi. Maxim'e anlattım. O düşüşten dizlerimde kalan izler aynı zamanda Maxim demektir.

Maxim'le çok güzel günler geçirdik. Hep pencerenin yanında durdu. Kaktüslerin etrafında takıldı. Örümceklerin onu yemesinden korktum, ama elimden gelen hiçbir şey yoktu. Sadece gitmemesini dileyebiliyordum. Çocukken hayran hayran izlediğim karıncalar gibi bana huzur vermesini istedim. Onun olası özgeçmişlerini oluşturmak istedim. Nasıl oldu da bu küçük, ıssız yerde benim odama geldi? Onu getiren her neydiyse beni de buradan çıkarır mıydı?

***

Çıkardı. 2015 Haziranı'nda. Sağlığımı kaybetmişken, evimin etrafında yüz metre yürüyemeyecek kadar kuvvetsiz kaldığımda, kalbimdeki ritim bozuklukları artık sıradanlaştığında, annemle bilgisayardan sadece, gözlerimizle konuştup ağlaştığımızda çıktım. Maxim'den sonra hiçbir canlı yanımda o kadar uzun kalmadı. Maxim gidince "Maxim için de" diyerek devam ettim. Yol arkadaşımı kaybetmiştim, ama her nefeste onun direnişine selam durarak yaşadım. Tek başına bir karınca olarak yaşamanın ne denli zor olduğunu hatırlayarak ve hiçbir karınca bir insana mahkûm kalmasın diye ümit ederek yaşadım.

Pieter Brueghel Yaşlı

UMUT HIRSIZLIĞI

Efe Eğilmez

Postmodernizm, her türden değişim iradesini bir "Büyük Anlatı" torbasına atıp, insanlığın Büyük Anlatılarla -yani büyük değişim/dönüşüm hayalleriyle- kandırıldığını iddia ederek insanların ellerinden yalnızca umudu almakla kalmadı: eylemi de aldı. Çünkü umut ile eylem ikiz kardeştir.

"Herkesin hayatında bir umut vardır. İnsanı dar çevresinden kurtaracak, gününe aydınlık getirecek bir umut."

Sabahattin Kudret Aksal
Evin Üstündeki Bulut

Postmodern düşünce insanlara sahiden tatlı geliyor; tembelliği, korkaklığı, ataleti, hedonizmi, yani her türden insani kusuru örtmede yahut önemsigleştirmede yardımcı oluyor insanlara. Şöyle diyor Ozdemir Ince: "Yeteneksizlik, başarısızlık ve yanlışlık çıplak dolaşmıyor, hep bir şeyin arkasına gizleniyor."

"Dünyayı değiştireceği, daha güzel yarınlar yaratacağı iddiasında olan her düşünce, akım, inanış, ideoloji mit (efsane) üretir. Güzel yarınları vaat etmek, toplumları kandırmaktan başka bir şey değildir"

Kulağa pek bir tatlı gelen bu sözleri sarf edebilmek için ya intiharın kıyısında olmak gerekir ya da postmodernist olmak... Değişim çabasının beyhude, güzel yarınların yanılsama ve kişinin kim olduğunun, yaşamdan ne istediğinin bir ifadesi olan düşünce/ideolojilerin büyük birer mit olduğunu söylemek, eylemsizliğin kılıfı oluyor günümüzde. Nasıl olsa değişmeyecek olan bir dünyada eylemek, düpedüz saçmalık ve anlamsızlık ifade ediyor. Postmodernizm, her türden değişim iradesini bir "Büyük Anlatı" torbasına atıp, insanlığın Büyük Anlatılarla -yani büyük değişim/dönüşüm hayalleriyle- kandırıldığını iddia ederek insanların ellerinden yalnızca umudu almakla kalmadı: eylemi de aldı. Çünkü umut ile eylem ikiz kardeştir. Evde çalışmaktan bunalmış bir halde dönenip dururken, dışarıdaki parkta oturmanın bana az da olsa huzur vereceğini umut etmesem, dışarı çıkma eyleminde bulunmak için bir sebebim kalmazdı.

Ya da araştırması üzerinde çalışan bir bilim insanını düşünelim:

Araştırmalarının, deneylerinin, yani emeğinin başarısızlıkla sonuçlanacağını düşünen bir bilimci, çalışmasını ne kadar sürdürebilir? Yalnızca verimlilikten bahsetmiyorum. Fakat insanın sonuç alamayacağı yahut aldığı sonucun hiçbir anlam ifade etmediğini düşündüğü bir eylemin içerisinde asla bulunamayacağını söylüyorum.

Ütopyasız Harita, Umutsuz İnsan

Öyleyse yaşamak için, yani bu yeryüzünün üzerinde parıldayan güneşe göz kırpabilmek için umutlu olmak birincil koşulumuzdur. Yarın, her zaman bir umut kaynağıdır. Bugün çekilen acıların panzehiridir yarın. Doğru, bu yanıyla yarın bir tür uyuşturucu işlevi de görür. Tıpkı reenkarnasyonun hayattaki hiçbir beklentisini karşılayamayan zavallı insanlara başka bir hayatı vaat ederek edilgenleştirmesi gibi. Öyleyse tek başına umut yetmez: Tek başına umut, insanı edilgenliğe sürükleyebilir ve mütemadiyen bir yerlerden bir şeyler bekleme haline sokabilir. Hayalle beslenmeyen umut eksik ve kadük kalacağı gibi, bir müddet sonra olumsuz bir niteliğe de bürünür.

"İnsan hayaller kurarak ömrünü çürütüyor yıllardır."

Böyle de denebilir...

Fakat öte yandan "yarın"ı oluşturuyor bu hayaller. İnsanı besliyor, büyütüyor, geliştiriyor; değişimin kapısını aralıyor. Fakat hayal de, yalnızca zihinsel bir süreç olarak kaldığı zaman tehlikelidir. Gerçekten, gerçeklikten beslenmeyen hayaller, kelimenin olumsuz anlamıyla bir ütopyadan ibaret kalır. Bu noktada Oscar Wilde'a kulak vermek gerekir:

"Ütopyayı barındırmayan bir haritaya bakmaya değmez."

Ütopya, hayal; mevcut yaşamı, daha güzel bir yaşam yahut daha gü-

zel bir yarın özlemiyle değiştirme, yaşamı güzelleştirme iradesidir. Öyleyse ütopyacılık başka, ütopya başka şeydir. Gerçekleşmesinin olanaksız olduğunu bile bile hayal kurmak beyhude bir şey değildir... Bunun adı gerçekliğin sınırlarını zorlamaktır ve insanlığın ortak kültüründe yer alan sanat eserlerine baktığımızda göreceğimiz, gerçekliğin sınırlarının zorlanmasından başka bir şey değildir.

Kafka'nın romanlarından öğrenmedik mi gerçekliğin sınırlarını zorlamanın ne demek olduğunu? Yahut Goethe'nin Kitab-ı Mukaddes'teki "önce söz vardı" ifadesini "önce eylem vardı" olarak değiştiren Faust'unu düşünelim... Göreceğimiz sınırları zorlanan gerçeklikten başka bir şey değildir.

Sonuç olarak hiçbir hayal, tam manasıyla gerçekliğe kavuşmaz. Çelişkili bir biçimde her hayal hem yarını oluşturur -çünkü yarına dair tasavvurlar koyar ortaya- hem de yarını baltalar. Hayaller hiçbir zaman gerçeklerle örtüşmez. Ama yine de hayal kurmak önemlidir: çünkü her hayal, gerçeğe yeni bir tuğla koyar. Hayallerin, ütopyaların gerçekliğe kavuşması için insanın edilgen olmaması, özne olması gerekir. Ve tabii bir de umutlu olması...

Özgürleşecek Özne Olmadan Özgürlükçülük

Modern insanlık tarihini başlatan olay Fransız Devrimi'dir ve bu bir tesadüf değildir. Çünkü modernlik, egemenliğin gökyüzünden yeryüzüne inmesi, yaşamın dinsel dogmalarla değil, insan aklıyla şekillendirilmesidir. Artık yaşamı, gücünü tanrıdan alan dini otorite değil, insan aklı şekillendirecektir ve bu, kanlı canlı insanların elleriyle gerçekleştirilmiştir. Fransız Devrimi, insanlığın tarih sahnesine çıkışı, kendi yaşamları hakkında söz sahibi olma iradesini göstermesinin adıdır. Başka bir ifadeyle, Fransız Devrimi ile beraber tarih sahnesine çıkan modern insan, özne-insandır.

Oysa postmodernizm yalnızca büyük devrimlerin birer mit olduğu, ilerlemenin palavra olduğunu iddia etmez. Aynı zamanda -ve bu iddialarını temellendirerek- evrenin de irrasyonel olduğunu söyler. Her ne kadar özgürlükçü olduğunu iddia etse de bu mümkün değildir: Hayali yadsıyan, umutsuzluk aşılayan nasıl özgürlükçü olabilir ki? Dahası, postmodernizm evrenin irrasyonel olduğunu iddia ederek çalar umudu ve merkeze aklı koyan düşünceye karşı çıkar. Ne var ki aklı merkez olmaktan çıkartmak demek, insanı merkezden çıkartmak demektir. Daha basit bir ifadeyle evrenin irrasyonel olduğunu ifade etmek, bir özne olarak insanı yok etmek demektir. Özgürlükçülük meselesine gelince... Hem özneyi yok edeceksiniz, hem de özgürlükçü olduğunuzu söyleyeceksiniz... Nasıl bir özgürlükçülüktür ki bu, özgürleşecek özne olmadan özgürlükten bahseder.

İşte postmodernizm böyle çalmıştır umudu, hayali, ütopyayı... Evren irrasyoneldir, insan da irrasyoneldir... Öyleyse? Buradan bir çıkış yoktur. Ama insan bir çıkış olmadan yaşayamaz. Postmodern düşünce insanlara sahiden tatlı geliyor; tembelliği, korkaklığı, ataleti, hedonizmi, yani her türden insani kusuru örtmede yahut önemsizleştirmede yardımcı oluyor insanlara. Şöyle diyor Özdemir İnce:

"Yeteneksizlik, başarısızlık ve yanlışlık çıplak dolaşmıyor, hep bir şeyin arkasına gizleniyor."

Hiç unutmam, bundan birkaç ay önce bir arkadaşım üzerinde çalıştığı romanda epey zorlanmaya başlamıştı. Bir bölümde tıkanmıştı ve günlerdir kafa yoruyordu. Uyanıyor suratı asık, bir kahve içelim diyoruz, yine surat beş karış... Bu böyle bir süre gitti; birkaç gün sonra bir de baktım gülüyor.

-Ne oldu? Diye sordum, hallettin herhalde bölümü?

-Çok seviyorum bu postmodernizmi yav, dedi gevrek gevrek gülerek, bir postmodern teknik kullandım hemencecik halloldu sorun.

Başka bir gün de, postmodern bir edebiyatçının romanındaki tüm karakterlerin aynı üslupla konuştuğunu ifade etmiştim. Ayrı sınıflardan, ayrı toplumsal kesimlerden, ayrı cinslerden olan karakterler hep aynı konuşuyordu: Yani işin aslı hep yazar konuşuyordu! Bu eleştiriyi dile getirdiğim vakit bir akademisyen bana, "Ama tatlım, postmodern edebiyatın özelliği bu" demişti...

Yaşamımızı değiştirmemek için evrenin anlamsız olduğunu söylemek, sıkıştığımız bir anda postmodern tekniklerden yararlanarak işin içinden sıyrılmak, akıllıca davranmadığımız zaman evrenin irrasyonel olduğunu iddia etmek... Örnekler uzar gider. Ama bu daha fazla böyle gitmez. Kolaycılığın egemen olduğu bir düzende ne umuda, ne hayale ve hatta ne de insana yer vardır. Oysa insan hayal kurmadan, insan umut beslemeden yaşayamaz. Yarın yoksa bugün de anlamsızdır. Postmodernizm felaket tellaklığı yapar: çünkü güzel yarınlarımızı çalmıştır elimizden. Şunu açık yüreklilikle söylüyorum: Yarınlarımızı kazanacağız. Varsın mit üretiyor desinler... Umut hırsızlığından çok daha iyidir!

UTANCIN ACI TARİHİ

Tan Doğan

"bir kişi acı duyabiliyorsa, canlıdır;
başkasının acısını duyabiliyorsa, insandır."/ tolstoy

kırık gönül ölgün ömür *heyhat*
bir can *canına kıymış* bakmasın aynaya kimse
utancın dini olmaz
acından kusar hayat *acıdan susar*
yanıtı yok yoksulluğa *hâlâ* kimsenin
ne tene yakışır *kurşun* ne kaleme
kelimesi kelimesine sevilmeli kuş
hem yaşanır *hem yıkılır dört duvar*
dikenli sınırda *sınıfta kaldık*
kötü örnek doğru erek sayılmaz
nefes almak *zorluk* çekmekmiş
zâlimin zulmüne direnç *müthiş iş*
önsöz de sonsöz denli 'zaman'ın
densizlenip dellenmeli *yalana*
kadere de kedere de *ağır ağıt*
yüreklenmek zorunlu 'aşk' ve 'şiir'le
üç paralık dünya'ya hem ret hem isyân
gökten dâvet beklemez en koyu 'mavi'
sanılmasın fâil-i meçhûl 'kan'ın
lâlâmâsağır *duymaz* 'yara'yı
'*biz'de yok* hayvanda olan his
su gördü mü çığlıklanıyor herhep *'ben'*
âh küçük harflerin derin kuyusu
doğrusu 'gece'yi *tan vakti* saymak
yeniden keşfedilmelidir 'özgürlük'
zenginin kelâmına selâm da ne
bir can *canına kıymış* utancın dili olmaz
kimse kimsenin yüzüne bakmasın gayri

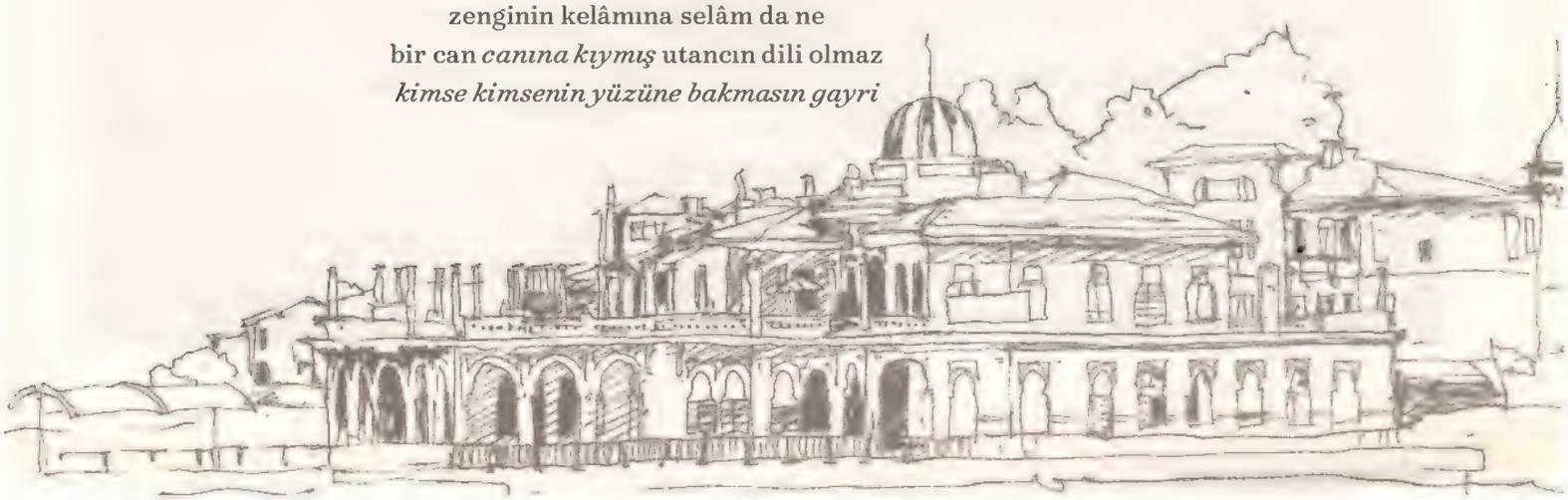

Turgenyevin Repin tarafından yapılan portresi

HER ŞEYİ BİÇMEYE KARAR VERİNCE KENDİ BACAKLARINI DA ESİRGEMEYENLER

B.Sadık Albayrak

Turgenyev'in romanı, adıyla iki kuşağın çatışmasını duyurur bize; ama bu çatışma herhangi iki kuşağın çatışması değildir, dönüşüme gebe bir tarihi-toplumsal kesitte yaşayan insanların arasındadır. Kuşakların çatışması iki ayrı düzenin çatışmasıdır. Bazarov'un Arkadi'ye söylediklerileyle değerlendirirsek iki ayrı sınıfın çatışmasıdır. Babalar ve Oğullar, Rusya'da 19. yüzyılın birinci yarısında etkin olan soylu devrimcilerin yerini halkın içinden çıkan devrimci-demokratların aldığı bir dönemin ürünüdür.

Çernişevski

Turgenyev'in kaldığı yerden Çernişevski sürdürür. Rusya'daki devrimci demokratların önderlerinden biri olarak, Bazarov'un belirsiz ve eksik kalan çizgilerini Nasıl Yapmalı romanındaki tiplerle aydınlığa kavuşturur. Burada eski düzeni reddedenlerin, yerine nasıl bir düzen getirecekleri de tasarlanmıştır. Çernişevski'nin devrimci kahramanlarının düşledikleri toplum, herkesin eşit ve özgür olacağı sosyalist bir toplumdur.

Turgenyev'in unutulmaz romanı Babalar ve Oğullar'da iki yakın arkadaş, Bazarov ile Arkadi'nin yollarının ayrıldığı bir sahne vardır. Romanın maddeci kahramanı Bazarov, eski düzenin bütün değerlerini reddetmek için nihilizmi göze alır. Feodalizmin yaşam anlayışıyla bütün uzlaşma yollarını teper ve gerekirse kendi duygularıyla çatışmaya girer. Âşık olur ama bunu kabullenemez; "bir defa her şeyi biçmeye karar verdikten sonra kendi bacaklarını da esirgemeyeceksin!..." der.[1]

Bu ayrılış sahnesinde Bazarov'un Arkadi'ye söyledikleri, yol ayrımının sınıfsal altyapısını da ortaya çıkarır: "-Şimdi sana bir veda sözü olarak şunu söyliyeyim: Çünkü birbirimizi aldatmaya lüzum yok, biz birbirimizden büsbütün ayrılıyoruz. Bunu sen de hissediyorsun! Sen akıllıca davrandın. Sen bizim acı, yavan ve bekâr yaşayışımız için yaratılmamışsın... Sende pervasızlık ve öfke yok, belki gençliğe özgü bir cesaret ve ateşlilik var; oysa ki bizim dâvamız için bunlar yaramaz. Siz bir soylusunuz, soylu bir alçakgönüllülükten, ya da soylu bir öfkeden ileri gidemezsiniz!.. Hâlbuki bunlar önemsiz şeylerdir. Meselâ siz dövüşmezsiniz, ama kendinizi bir kahraman sayarsınız. Bizse dövüşmek istiyoruz. Nedir yani! Bizim tozumuz senin gözlerini yakar, çamurumuz üstünü başını kirletir. Evet, sen bize erişemedin! Kendini beğenmek, kendine küfretmek hoşuna gidiyor, hâlbuki bu bizim canımızı sıkar, biz başkalarıyla uğraşmak, onların üstesinden gelmek isteriz. Sen iyi bir çocuksun, ama ne de olsa yumuşacıksın, liberal bir küçük beysin. Babamın dediği gibi e volatu (ve hepsi bu kadar-h.a.e.)." (s.246) Turgenyev'in romanı, adıyla iki kuşağın çatışmasını duyurur bize; ama bu çatışma herhangi iki kuşağın çatışması değildir, dönüşüme gebe bir tarihi-toplumsal kesitte yaşayan insanların arasındadır. Kuşakların çatışması iki ayrı düzenin çatışmasıdır. Bazarov'un Arkadi'ye söyledikleriyle değerlendirirsek iki ayrı sınıfın çatışmasıdır. Babalar ve Oğullar, Rusya'da 19. yüzyılın birinci yarısında etkin olan soylu devrimcilerin yerini halkın içinden çıkan devrimci-demokratların aldığı bir dönemin ürünüdür. Toprak ve Özgürlük hareketinin başladığı yıllarda yazılan romandaki bu ayrılık sahnesini simgesel anlamda bu değişmenin anlatımı olarak yorumlayabiliriz. Bazarov tipiyle tarihsel olarak sahneye çıkan yeni bir devrimci insanın ipuçları çizilmektedir.

Tarihin Lânetlediği Soylu Bozuntuları

Liberal düşüncelere yakınlık duyan Turgenyev, bir kobra yılanına benzettiği eleştirmen Dobrolyubov'la aynı dergide, Sovremennik'te (Çağdaş) yazarken, bu dönemde yolları ayrılmıştır. Edebiyat tarihçileri, romanda Bazarov'un Dobrolyubov'dan çizgiler taşıdığını yazıyorlar. Arkadi ile Bazarov'un yol ayrımı, yazarın devrimci demokratlarla yol ayrımını da çağrıştırır.

Bazarov, soylu ve büyük toprak sahibi sınıfından arkadaşı Arkadi ile ayrılmadan önce, onun amcasıy-

Halid Ziya'nın Mâi ve Siyah romanı, Edebiyat-ı Cedide'nin ilk romanıdır, bu edebi akımı simgeleyen yapıttır. Baskıcı bir toplumda, Jön Türklerin mücadelesinin henüz yeterince gelişmediği koşullarda, yenilik savaşı edebiyatta uç vermektedir. Romandaki Ahmet Cemil'in edebi arayışlarını, bir anlamda, Tevfik Fikret şiirde gerçekleştirmiştir. Halid Ziya'nın romanı da yayın yönetmenliğini Tevfik Fikret'in yaptığı Servet-i Fünun dergisinde yayınlanmıştır, tam da Edebiyat-ı Cedide gerçekliğinin ürünüdür.

la düello yapar, feodal sınıfı temsil eden babalarla hesaplaşır. "Dört verst uzakta, yolun bir dönemecinde, yeni derebeyi eviyle Kirsanov'ların malikânesi, bir çizgi halinde yayılmış olarak son defa göründüğü zaman, yere tükürdü, 'Lânetlenmiş soylu bozuntuları' diye mırıldanarak pelerinine daha sıkı sarındı." (s.220) Bu, Arkadi'yle yolunu ayıran ve amcasıyla düello eden Bazarov'dur. Bu sahne sembolik olarak yerleşen kapitalizmle çöken ve gerileyen soyluluğun durumuna ilişkin bir saptama olarak değerlendirilebilir. Genç Bazarov'a "lânetlenmiş soylu bozuntuları" olarak gözüken bu sınıf, yaşam tarzı ve bağlı olduğu değerlerle çökmeye yazgılıydı. Turgenyev'in babaların tarafını tuttuğunu söyleyenler yanılıyorlar; Turgenyev gerçeklerin tarafını tutuyor ve tarihsel olarak çökenle, onun yerine gelmek isteyenin romanını yazıyor. Bu nedenle romanda en kalıcı izi Bazarov bırakıyor. Bütün çelişkilerine ve yazarın tutarsızlığını vurgulama çabasına rağmen geleceği temsil eden odur. Ancak bu geleceğin Bazarov tipine yaşam hakkı tanıyacağı şüphelidir... Yazar bu şüpheyi Bazarov'un ölümüyle dile getirmek ister.

Çünkü Bazarov, feodal ilişkilerin yerini alan kapitalist ilişkilerin de insanı değildir. Eşitsiz gelişme koşullarında ortaya çıkmış bir aydınlanmacıdır, biraz daha zorlamayla, Jakoben bir devrimcinin tohumu gözüyle de bakabiliriz ona. Bir altüst oluş döneminin çocuğu olduğunun bilincindedir Bazarov. Veda sahnesinde Arkadi'nin yeni doğacak çocukları için söyledikleri geleceğin çok farklı olacağına duyduğu umudu düşündürür: "Onlar zamanında doğacakları için akıllı olurlar, senin benim gibi olmazlar." (s.247)

Yıkarken Kuruluşu da Görmek

Turgenyev'in kaldığı yerden Çernişevski sürdürür. Rusya'daki devrimci demokratların önderlerinden biri olarak, Bazarov'un belirsiz ve eksik kalan çizgilerini Nasıl Yapmalı romanındaki tiplerle aydınlığa kavuşturur. Burada eski düzeni reddedenlerin, yerine nasıl bir düzen getirecekleri de tasarlanmıştır. Çernişevski'nin devrimci kahramanlarının düşledikleri toplum, herkesin eşit ve özgür olacağı sosyalist bir toplumdur. Ütopik çizgilerle tasarlanmış bu toplumu kurmak için mücadele eden insanları anlatan Çernişevski, okuru bu insanları örnek almaya yönlendirir. Nasıl Yapmalı'nın birinci kitabının sonlarına doğru, devrimci demokrat tipin durumunu şöyle özetler: "Bu tipin daha yeni başlayan hayatı ne yazık ki çok kısa bir hayat olmaya mahkûm. Altı yıl önce bu insanlar ortada hiç yoktular, üç yıl önce herkes kendilerini hor görüyordu, şimdi ise... neyse, onlar için şimdi ne düşünüldüğü hiç önemli değil; çok değil birkaç yıl sonra herkes onlara yalvaracak: 'Kurtarın bizi!' Ve onlar ne derse şaşmaz bir biçimde uygulanacak. Biraz daha zaman geçecek – birkaç yıl bile değil, belki birkaç ay, herkes onlara lânet yağdıracak ve onlar yuhalanarak, ıslıklanarak sahneden kovulacaklar. Eh, ne yapalım, ıslıklayın onları, yuhalayın, aşağılayın, lânetleyin, onlar size yararlı oldular ya, bu kadarı onlara yeter. Islıklar, yuh sesleri, lânetler arasında tıpkı eskiden olduğu gibi alçakgönüllü, vakur, ciddi, iyi yürekli olarak sahneden inecekler..."[2] Çernişevski, 1863'de olası bir devrimden ve bu devrim sürecinde Jakobenlerin kaderini yaşayacak devrimcilerden söz etmektedir. Bazarov'un soyut "dava"sı burada toplumsal ve tarihi anlamına kavuşturulmuştur. "Oğullar" kuşağının romandaki serüveni Çernişevski'nin katkısıyla böyle sürdürülür.

Edebi bir tür olarak romanın toplumsal-tarihi gerçekliğe sıkı sıkıya bağlı gelişim sürecinin somut bir anlatımıdır bu iki örnek. Yaşamın sahneye çıkardığı insanı, yazar, bir tip haline getirerek romanlaştırır. Topluma gösterir ve o tipin yaşamdaki yerini genişletir, yolunu açmaya çalışır.

Edebiyat-ı Cedide'nin Yeni İnsanı

Bizim romanımızdan da benzer örnekler üzerinde durmayı deneyebiliriz. Halid Ziya'nın Mâi ve Siyah'ında Babalar ve Oğullar benzeri bir çatışmanın ipuçlarını bulabilir miyiz? Romanın kahramanı Ahmet Cemil'in umutları ve düşleri, çöken Osmanlı düzeninin acımasız gerçekleri karşısında tuz buz oluyor. Ahmet Cemil de Bazarov gibi toplumunun yeni insanlarından biridir. Halid Ziya kitabın başlarında onu halka yabancı çizer. "(...) ağaçların arasında küme küme oturan bütün bu halka kendisinin bir bağı, ilintisi var mı ki gitsin de o kalabalığın içine atılsın? O, bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı değil mi?"[3] Ahmet Cemil'in yalnızlığı ve eski toplumla karşıtlığı Bazarov'daki gibi felsefi çizgiler taşımıyor olsa da, sahnede yeni bir tipin bulunduğu kesindir. Osmanlı topraklarında insan gerçekliği de, romanın gelişim süreci de bambaşka koşullarda biçimlenmektedir.

Bazarov'la Arkadi'nin arkadaşlığının bir benzerini Ahmet Cemil ile Hüseyin Nazmi ilişkisinde buluruz. Halk kökenli Ahmet Cemil'e karşılık Hüseyin Nazmi zengin ve aristokrat bir ailenin çocuğudur. Hayatın gereklilikleri, yolları ayıracaktır. "Hüseyin Nazmi ile birlikte artık son sınıfta idiler. Ama aralarında eski sıkı dostluk mümkün olamıyordu. (...) Hüseyin Nazmi okuyor, Ahmet Cemil yazıyor; birinde düşünce alışkanlıkları zenginlik kazanıyor, ötekinde yetenekler yıpranıyordu. Bu yaşayış ayrılığı, eski ilişkilerin içtenliliğini biraz gidermiş gibiydi." (s.66) Ahmet Cemil yazar olmak istiyor; insanların yaşamını bütün genişliği ve derinliğiyle kucaklayan bir şiir yazmaya çalışıyor. Ahmet Cemil, bu eseri için yeni bir dil arıyor; "Yeni düşünceler için yeni sözler gerektiğine iyiden iyiye inanıyordu. 'Eski sözlerin altında düşüncelerin tazeliği görülemez, dikkat gözünden kaçar' diyordu." (s.137) Halid Ziya'nın romanı, Edebiyat-ı Cedide'nin ilk romanıdır, bu edebi akımı simgeleyen yapıttır. Baskıcı bir toplumda, Jön Türklerin mücadelesinin henüz yeterince gelişmediği koşullarda, yenilik savaşı edebiyatta uç vermektedir. Romandaki Ahmet Cemil'in edebi arayışlarını, bir anlamda, Tevfik Fikret şiirde gerçekleştirmiştir. Halid Ziya'nın romanı da yayın yönetmenliğini Tevfik Fikret'in yaptığı Servet-i Fünun dergisinde yayınlanmıştır, tam da Edebiyat-ı Cedide gerçekliğinin ürünüdür. Bu edebiyat akımı, tarihe kalıcı bir biçimde geçse de, romancının kahramanı başarısız olmuştur; yazar, Ahmet Cemil'in hayallerini yerle bir eden gerçeklikle ilgilidir. "Zavallı hulyaları!.. Onlar, bu sefil gerçeklerden ne kadar uzak kalmışlardır." (s.248)

Kapitalizmin Siyahını Aşmak

Mâi ve Siyah'ta düşleri simgeleyen "mâi"ye karşılık yaşamın gerçeklerini simgeleyen "siyah", kapitalist modernizasyon sürecindeki bir toplumun gerçeklerini anlatır. Kitapta Ahmet Cemil'in yıkımında baş rolü oynayan tip, küçük bir kapitalist olan Vehbi'dir. Ama Uşakizade Halid Ziya, Vehbi'yle bu kapitalist tipi yeterince belirgin çizmekten kaçınıyor. Onun yerine bir "çapkın" kötü adam çiziyor. Mâi ve Siyah'ta Ahmet Cemil'in hülyalarını yıkanın, yine de bu kapitalist süreç olduğunu söyleyebiliriz: Rehin bırakılan eve karşılık satın alınan baskı makineleri... Yazarın bu sınıfa uygun

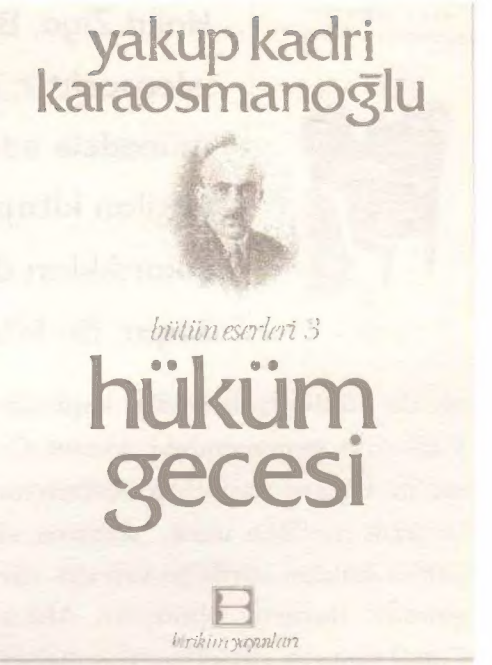

68 Kuşağı'nın Nesl-i Ahir, Hüküm Gecesi, Üç İstanbul ölçüsünde gerçekçi ve güçlü romanları henüz yazılmadı. Bu kuşağı, 1970'li yıllarda mücadele eden gençleri de kapsayacak biçimde genişleterek alırsak, Cumhuriyetin sosyalizme uzanan devrimci kuşağının gerçekçi romanının yazılmamasının büyük boşluğunu daha iyi görebiliriz. Rus gerçekçileri doğum anında devrimci demokratların romanını yazdılar; Osmanlı-Cumhuriyet romanında da bu sıcak zamanlamayı bulabiliyoruz. Son kuşak, 68'den sonraki devrimci kuşak ise, edebi bilincimizde yer alamadılar.

Halid Ziya, Babalar ve Oğullar benzeri bir kuşak sorununu Nesl-i Ahir'de işleyecektir. Adı "Son Kuşak" anlamına gelen romanında istibdat'a karşı mücadele eden devrimcileri anlatır. 1908 devriminin sıcak günlerinde yazılan kitap, Turgenyev ve Çernişevski'nin Rusya gerçekliğinden çıkardıkları devrimci tiplerin Osmanlı topraklarındaki örneklerini önümüze koyar. Bu kitapta taraflar belirgin bir biçimde karşı karşıya getirilir.

ahlakı yükleyerek çizdiği kapitalist Vehbi'nin pençesindeki Ahmet Cemil'in bütün düşleri parçalanıyor. O artık mâi'den uzak, yalnızca siyah'ın hüküm sürdüğü taşraya sürgündür. Bazarov ölmüştür, Ahmet Cemil taşraya sürüklenerek manevi anlamda ölüme mahkûm olmuştur.

Halid Ziya, kapitalistleşme sürecini yeterince belirgin çizemese de böyle bir ilişkinin bütün insani özlemleri yıktığını göstermesi önemlidir. Sezgi sınırlarında kalsa da romancının gerçeğe bağlılığını örnekliyor.

Halid Ziya, Babalar ve Oğullar benzeri bir kuşak sorununu Nesl-i Ahir'de işleyecektir. Adı "Son Kuşak" anlamına gelen romanında istibdat'a karşı mücadele eden devrimcileri anlatır. 1908 devriminin sıcak günlerinde yazılan kitap, Turgenyev ve Çernişevski'nin Rusya gerçekliğinden çıkardıkları devrimci tiplerin Osmanlı topraklarındaki örneklerini önümüze koyar. Bu kitapta taraflar belirgin bir biçimde karşı karşıya getirilir. Son kuşağa katılamasa da onları anlayan ve destekleyen orta kuşak bir aydının, Süleyman Nüzhet'in eksen kişi olduğu roman, halkın sömürücü düzene karşı öfkesini umutlu bir değişimin temeline yerleştirir.

Bizde de Turgenyev-Çernişevski sürekliliğini Halid Ziya'nın Son Kuşak'ta bıraktığı yerden sürdüren Yakup Kadri'de görebiliriz. Hüküm Gecesi'nde 1908 devriminden hemen sonra politik mücadelelerin ortasındaki bir insan anlatılır. Ahmet Kerim, burjuvazinin "kanun, kanun, kanun diye, kanunu tepelediği koşullarda" doğruya gitmek isterken hep yanlışlara sürüklenen bir burjuva devrimcisidir. Ahmet Cemil benzeri hülyalar peşinde, çelişkili süreçlerin pençesinde, onun gibi siyah'a yenik düşer. Osmanlı - Cumhuriyet dönemi romanında Ahmet Cemil, Ahmet Kerim ve Üç İstanbul'un Adnan'ı benzeri, toplumu ve kendi kaderini değiştirmek isteyen mücadeleci tipler buluruz. Bu dönemin gerçekçi yazarları, ortaya çıkan yeni kuşağın romanını yazmışlardır. Kapitalistleşmenin yerleştiği koşullarda ise Orhan Kemal romanının en iyi örneklerini verdiği emekçi insanın hayat kavgası edebiyatta karşılık bulacaktır.

Edebiyatımızda Kuşaklar

Kuşak kavramı, Nesl-i Ahir romanında da somutlandığı gibi, edebiyatımıza erken girmiş bir kavramdır. Bu kavram, politikada ve günlük yaşamda "68 Kuşağı"yla yaygınlaştı. Neredeyse, kuşak kavramının önceki bütün çağrışımları 68'lilerin gölgesi altına girdi. Peki, 68 kuşağının romanı yazıldı mı?

Bu sorunun cevabını ayrıntılı araştırmayı başka bir yazıya bırakıyorum, ama şu kadarı söylenebilir; 68 Kuşağı'nın Nesl-i Ahir, Hüküm Gecesi, Üç İstanbul ölçüsünde gerçekçi ve güçlü romanları henüz yazılmadı. Bu kuşağı, 1970'li yıllarda mücadele eden gençleri de kapsayacak biçimde genişleterek alırsak, Cumhuriyetin sosyalizme uzanan devrimci kuşağının gerçekçi romanının yazılmamasının büyük boşluğunu daha iyi görebiliriz. Rus gerçekçileri doğum anında devrimci demokratların romanını yazdılar; Osmanlı-Cumhuriyet romanında da bu sıcak zamanlamayı bulabiliyoruz. Son kuşak, 68'den sonraki devrimci kuşak ise, edebi bilincimizde yer alamadılar.

Onların romanı tersinden yazıldı. "Küfür romanları" veya çöküş romanları ya da bugünkü biçimiyle bestseller edebiyatı, mücadele eden insanı aşağılayan ve kapitalizmin değerlerine tapınmaya çağıran bu romanı anlatıyor.

---

[1] Turgenyev, Babalar ve Çocuklar, Çeviren Hasan Ali Ediz, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.182. Sonraki aktarmaları parantez içinde sayfa numaralarıyla belirtiyorum. Bizim Babalar ve Oğullar adıyla bildiğimiz romanın Rusça aslı "Babalar ve Çocuklar" olmalı ki, Rusçası çok iyi Hasan Ali Ediz'in çevirisi bu adı taşıyor.

[2] N. G. Çernişevski, Nasıl Yapmalı, Çeviren: Mazlum Beyhan, Kuzey Yayınları, Ankara, s.288-289.

[3] Halid Ziya Uşaklıgil, Mâi ve Siyah, İnkılâp Yayınları, İstanbul, s.26.

YENİ GELEN.

BİRİNCİ YIL CİLDİMİZ HAZIR!

RED. KURGU. ÜTOPYA'YI GELECEĞE TAŞIYALIM!

Yeni Gelen birinci yıl cildi özel kapağıyla çıktı.

İlk sayılarımızı kaçıranlara topluca okumak için bir fırsat.

Koleksiyoncular için geleceğe saklanacak eser.

Az sayıda hazırlanan Yeni Gelen ciltleri okuryazar dostlarınız için seçkin bir armağan.

Kitapçılaradağıtımıyapılmayan Yeni Gelen cildini 200 TL karşılığında dergimizin yenigelendergisi@gmail.com adresinden isteyebilirsiniz.

Yeni Gelen'in sürmesi için okurlarımızın katılımına ihtiyacımız var. Şirketlerden reklam almayan, yalnızca yazar-okur dayanışmasıyla ayakta duran Yeni Gelen'in yaşaması için abone olabilir, birinci yıl ciltlerimizi satın alarak bize katkıda bulunabilirsiniz.

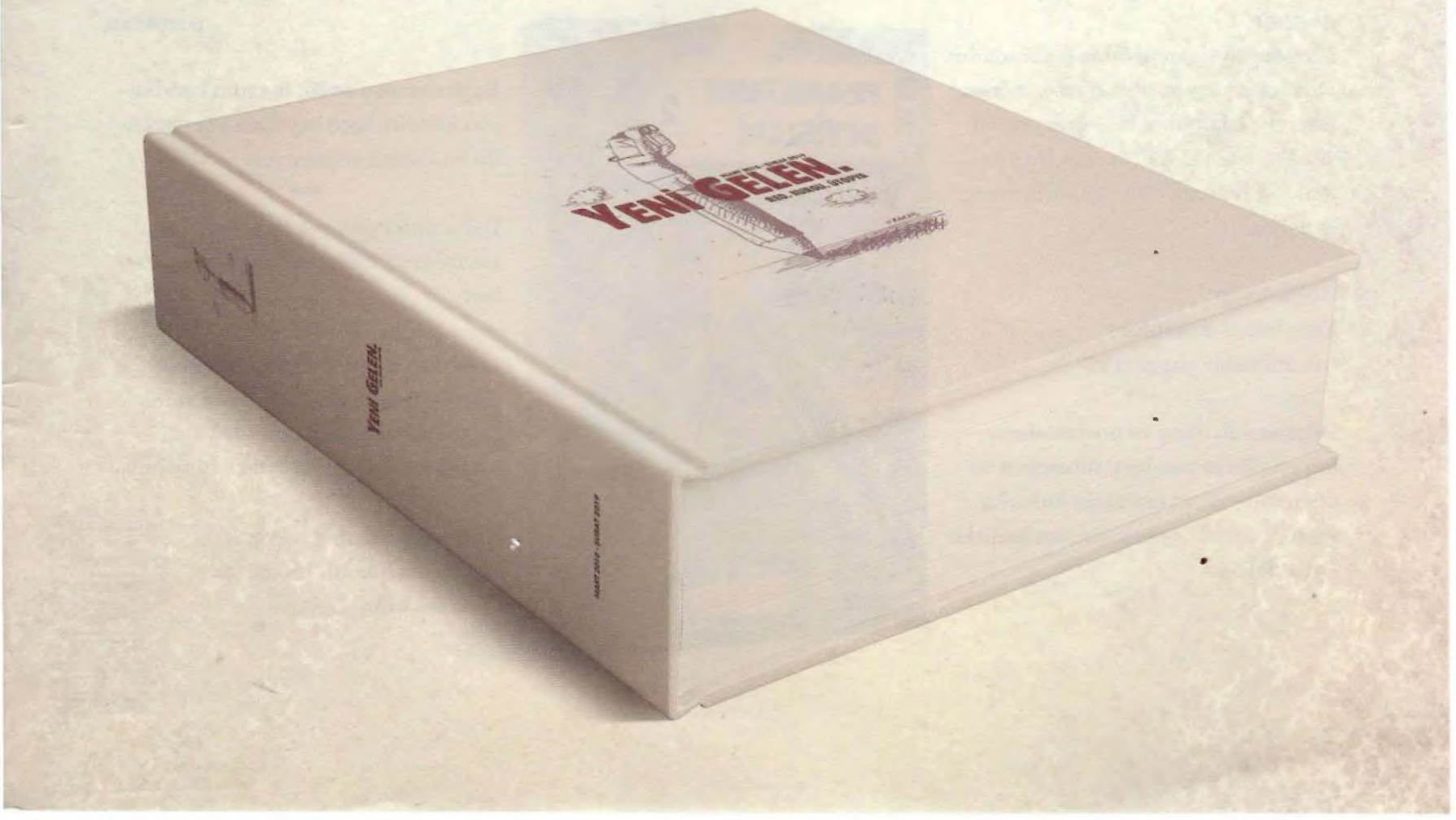

FRANKFURT DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Eylülün defteri kalabalık
Hüzün son sayfa

***

Kimi hayatı satranç gibi yaşar
Ben tuval üstü yağlıboya
Resim gibi yaşarım
Şiir gibi de
Sevince
Deli gibi yaşarım hayatı

***

Faşizm asla ulusal değildir. Bunu isteyebilecek durumda değildir. Ulus olmadan emperyalizme yem olunduğunun sayısız örneğiyle doludur yeryüzü. Cumhuriyet bu çarkı kırmıştı. Kısa zamanda onarıp halkı öğütmeyi sürdürdüler. Dincilik, liboşluk, soysopçuluk batağında halkın kanını emiyor şimdi sülükler. Moda tekerlemeleri bırakıp, sevimsiz gelen gerçeklere bir göz atmalıdır ara sıra. İyi gelir.

***

Duvar kafamda değilse karşımda da değildir.
Karşımdaysa ama, önce kafamdadır.
Duvarsız yaşam çaba bilinç ve inanç ister. Kaç kat duvarla sarılıyız, bir görebilsek! Çıldırır insan. Bu yüzden her birimiz birer gönüllü duvar işçisiyiz.

***

Göğü örtüp
Yere beton dökenler
İnsana neler yapmaz ki

***

Dönme sol, liboş ve postmodern köpeksilerin yazıları, tutumları ve destekleri dinci faşizmin kuluçka yerleri oldu. Arşivler bunun kanıtlarıyla doludur.

***

Yolu bul
Yoksa yap yolu
Bizi onura götürsün
Demişti kartaca'lı hanibal
Anadolu'nun çocuğu mustafa kemal
Başardıydı bunu yeniden düşmeden
esarete biz

***

Şiiri kiçten arındırmaya giriştiğinizde kimi şairden hiçbir şey kalmaz. Pek çoğunun pek az şiiri kalır ve birkaç şair firesiz kurtarır.

***

Dönme sol, liboş ve postmodern köpeksilerin yazıları, tutumları ve destekleri dinci faşizmin kuluçka yerleri oldu. Arşivler bunun kanıtlarıyla doludur.

***

Efendi iki kez köledir.

***

Kalemini pazarlamak denli bir alçaklık yeryüzünde yok!

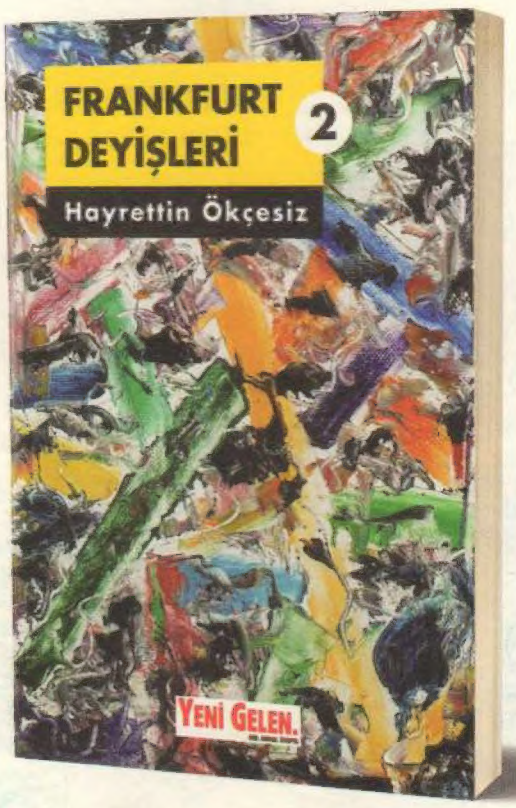

***

İşletmeleri satmak devleti zarardan kurtarmak, yolsuzluğu önlemek, para getirmek için falan değildi. İşçinin kamusal alandaki örgütlü sesini kesmek içindi. Şimdi hoşnut musunuz ey doğru bulanlar, seyredenler!

***

Kiminin zamanı dolar gibi harca harca bitmez. Bizimki lira sanki. Hiçbir şeye yetmez.

***

Hiç gitmezlerse
Ölüp giderler
Diktatörler
Ülkeler
Silkinirler
Ölü topraklarından
Korku silinir gider ufuktan
Karıncalar gibi bir telaş başlar
Mutluluk için özgürlük için hak
adalet için
Dünyalarımız yeniden kurulur
çocuklar

***

Başkalarının değil, insanın kendisinin kendini hiçe sayması yeryüzünde bu zulmü doğuruyor.

***

Daha neler gelecek başına ki bu insanların, kalkıp bir şeyler yapsınlar!

***

Lebi derya oturmak ister herkes
Gördüğü oysa tüm gün onca sudur
Sığdır düşü düşüncesi sözü sesi
Yoksa içinde ufuklar ötesi bir dü

***

Ruhun iki sığınağı vardır:
Sevinç ve hüzün. Birine sarılamazsa ölür.